

Številka: 001-08/21-0001/
Datum: 6. 5. 2021

Na podlagi 42., 109., 131., 133., 169.a. in 171. člena Poslovnika Državnega zbora je Odbor za kulturo kot matično delovno telo pripravil

POROČILO

k Predlogu resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25), EPA 1734-VIII.

Odbor za kulturo je na 12. seji 5. 5. 2021 obravnaval Predlog resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025, ki ga je v obravnavo in sprejem Državnemu zboru predložila Vlada.

Na seji Odbora so sodelovali: državna sekretarka na Ministrstvu za kulturo dr. Ignacija Fridl Jarc, Bronka Štraus in dr. Tomaž Buh, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Janoš Kern, Državni svet, dr. Kozma Ahačič, predstojnik Inštituta za slovenski jezik pri ZRC SAZU, dr. Vinko Logaj, Zavod RS za šolstvo in šport in Marko Jenšterle, vodja službe za slovenski jezik, Ministrstvo za kulturo.

Odboru je bilo posredovano gradivo, ki je objavljeno na spletnih straneh Državnega zbora:

- Predlog resolucije z dne 11. 3. 2021,
- Mnenje Zakonodajno-pravne službe z dne 21. 4. 2021,
- Poročilo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu z dne 20. 4. 2021,
- Mnenje Komisije Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport z dne 22. 4. 2021,
- Stališče Zavoda združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik,
- Vloženi amandmaji kvalificiranih predlagateljev,
- Predlog za amandmaja Odbora, mag. Dejan Židan, SD.

Zakonodajno-pravna služba (ZPS) je Predlog resolucije preučila z vidika njene skladnosti z Ustavo Republike Slovenije, pravnim sistemom in z zakonodajno-tehničnega vidika in dala pripombe k **podpoglavjem 1.4, 2.2.5., 2.2.7., 2.2.1.2.1 ter h kazalu in k seznamu kratic**. Pred objavo resolucije v Uradnem listu bo ZPS opravila nekatere korekcije redakcijskega značaja, ki ne bodo spremenile vsebine predlaganega besedila.

V poročilu Komisije Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu so med drugim povzeta stališča predstavnikov organizacij Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki so izrazili zadovoljstvo nad pripravo Predloga resolucije in ukrepov, ki jih vsebuje.

Predlog resolucije je obravnavala tudi **Komisija Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport**, ki Predlog resolucije podpira. Po njenem mnenju gre za strateški dokument, ki stroki in politiki zagotavlja trdno podlago za premišljeno in sistematično usmerjanje jezikovne situacije v družbi. V splošnem resolucija sledi jezikovnim usmeritvam Strategije razvoja Slovenije 2030, to je zagotovitev kakovostnega jezikovnega življenja za vse. Zakonodaja, ki ureja javno rabo slovenščine, je premalo zavezujoča in učinkovita, mestoma nejasna, dopušča različne interpretacije. Komisija meni, da je potrebno povečati nadzor in ukrepanje pristojnih inšpekcijskih služb, obenem pa okrepiti ozaveščanje o pomenu in vlogi javne rabe slovenščine, še zlasti v javnih medijih. Na področju jezikovne opremljenosti resolucija prepozna izzive, na katere se je potrebno hitro in učinkovito odzvat.

V poslovnem roku so amandmaje vložile:

- poslanske skupine SDS, NSi in SMC k podpoglavju 2.2.1.2.1., 2.2.7., 1.4, 2.2.1.2.1., 2.2.5. in k seznamu kratic ter h kazalu resolucije,
- PS SAB k podpoglavju 2.2.1.2.1 in 2.2.1.2.1 k cilju 3,
- PS LMS k podpoglavju 2.1, 2.2.3, 2.3.8, 2.5.

* * *

Dopolnilno obrazložitev k Predlogu resolucije je v imenu **predlagatelja** podala državna sekretarka na Ministrstvu za kulturo dr. Ignacija Fridl Jarc. Predlog resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021-2025, ki so jo na ministrstvu začeli pripravljati leta 2017 je tretja tovrstna resolucija od slovenske osamosvojitve dalje. Gre za strateški dokument za naslednje petletno obdobje. Nova resolucija se osredotoča na področja jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, na splošno jezikovno kulturo in jezikovno krajino, zakonodajne in druge pravno veljavne dokumente slovenske jezikovne politike ter na predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v drugi polovici leta 2021. Namesto povsem novega programa redigira posamezna poglavja predhodne resolucije v smislu čim večjega izboljšanja in nadgradnje področij izpostavljenih v tem nacionalnem programu, dodano pa je tudi poglavje o jezikovni krajini. Najslošnejši cilj, zagotovitev kakovostnega jezikovnega življenja za vse, ki mu sledi slovenska jezikovna politika v obdobju 2021-2025, je tudi v skladu s Strategijo razvoja Slovenije 2030. Poudarila je, da bodo v zakonodaji potrebne nekatere spremembe saj so določbe, predpisi in zakoni, ki urejajo javno rabo slovenščine premalo zavezujoči in učinkoviti, včasih pa preveč omejujoči oziroma dopuščajo različne interpretacije. Povečati se mora tudi nadzor in ukrepanje pristojnih inšpekcijskih služb. Samo ozaveščeni govorci bodo lahko kompetentno vplivali na prednostno rabo slovenščine v vseh segmentih življenja in delovanja. Cilj prizadevanj je ustrezna jezikovna krajina s čim manjšim neskladjem med veljavno pravno ureditvijo in želenim stanjem kot tudi zagotavljanje enakopravne družbene participacije vseh govorcev.

Predstavnica **Zakonodajno-pravne službe** Helena Rus je povedala, da amandmaji koalicijskih poslanskih skupin ustrezno upoštevajo pripombe ZPS.

Predstavnik **Državnega sveta** Janoš Kern je predstavil stališča Lektorskega društva, Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije in Društva za jezikovno tehnologijo, s katerimi se je seznanila Komisija državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport.

Predstojnik **Inštituta za slovenski jezik pri ZRC SAZU** Kozma Ahačič je ocenil, da gre za vsebinsko korekten dokument in ob tem opozoril, da brez finančne podprtosti ne bo dosegel učinka, ki so ga strokovnjaki predvideli.

Predstavniki **Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport** Tomaž Buh je povedal, da dokument ustrezno naslavlja področja, ki so ključna za nadaljevanje procesov v vertikalni izobraževanja, visokem šolstvu in znanosti.

V okviru **razprave** so članice in člani Odbora izrazili podporo Predlogu resolucije, ki ustrezno ureja vrsto vprašanj in se osredotoča na področje jezikovnega izobraževanja, ustrezno naslavlja uporabnike slovenskega znakovnega jezika in osebe s posebnimi potrebami, sredstva za ohranjanje jezika se glede na prejšnjo Resolucijo povečujejo, zaobjema več ukrepov za bralno kulturo in pismenost, spodbuja razvoj sporazumevalne zmožnosti in pozitivnega odnosa do jezika. Spodbuja digitalizacijo in jezikovno infrastrukturo, velika pozornost je namenjena tehnologijam, ki omogočajo dostopnost do informacij za slepe in slabovidne.

Poudarjeno je bilo, da je slovenski jezik temelj našega naroda in ga moramo zato v današnjem času globalizacije in digitalizacije še bolj negovati. Skozi zgodovino je slovenski jezik pokazal svoj izjemen borbeni duh, ki mu je omogočil razvoj in preživetje. Jezik povezuje ljudi različnih prepričanj, ki preko njega najdejo »skupni jezik«. Izpostavljeni so bili dodatni predlogi k posameznim ciljem in ukrepom Resolucije, ki so jih predlagali v Zavodu Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik. Med drugim natančnejša opredelitev vloge Sveta za slovenski jezik, zagotavljanje dostopnosti do tehnične opreme, podporo Združenju tolmačev za slovenski znakovni jezik kot promotorju slovenskega znakovnega jezika, tolmačenje na daljavo itd. Nekateri razpravljavci so opozorili na pomanjkljivosti, ki bi jih resolucija morala vsebovati: promocija študija slovenskega jezika na italijanskih univerzah (Trst, Videm), zavzemanje za krepitev slovenistik na univerzah v Trstu in Vidmu, zaposlitev dodatnih učiteljic asistentk in učiteljev asistentov iz Slovenije kot dodatne pomoči pri pouku slovenščine v Porabju. Opozorjeno je bilo na dejstvo, da prekmurski jezik v resoluciji ni omenjen, zato sta bila predlagana amandmaja Odbora, ki sta se nanašala na nujnost seznanjanja s pomenom prekmurščine in sofinanciranje projektov, ki omogočajo ohranjanje, razvoj in promocijo prekmurskega jezika. Kritike so se nanašale tudi na odsotnost časovnice glede izvrševanja ciljev, ki jih resolucija določa, pomanjkanje dodatne skrbi za dostopnost literature v slovenskem jeziku, kritično stanje na področju bralne kulture in bralne pismenosti mladih in odraslih, premajhno pozornost pisani besedi, preveliko rabo tujih jezikov, problematiko narečij itd.

V zaključku razprave sta predstavniki obeh ministrstev podali dodatna pojasnila glede dilem in vprašanj, ki so bila izpostavljena v razpravi članic in članov Odbora.

* * *

Po končani razpravi o posameznih poglavjih Predloga resolucije je Odbor:

sprejel amandmaje:

- poslanskih skupin koalicije SDS, NSi, SMC k podpoglavju 2.2.1.2.1., 2.2.7., 1.4, 2.2.1.2.1., 2.2.5. in k seznamu kratic ter h kazalu resolucije,

Odbor ni sprejel amandmajev:

- PS SAB k podpoglavju 2.2.1.2.1 k cilju 3,
- PS LMS k podpoglavju 2.1, 2.2.3, 2.3.8, 2.5,
- poslanca mag. Dejana Židana za amandmaja Odbora k podpoglavju 2.2.1.1. in 2.2.1.2.

brepredmeten pa je postal amandma:

- poslanske skupine SAB k podpoglavju 2.2.1.2.1.

* * *

Odbor je na podlagi 171. člena in ob smiselni uporabi 128. člena Poslovnika Državnega zbora glasoval o vseh poglavjih Predloga resolucije skupaj in jih sprejel.

Glede na sprejete amandmaje je na podlagi 171. člena in ob uporabi prvega odstavka 133. člena Poslovnika pripravljeno besedilo Dopolnjenega predloga resolucije, v katerega so vključeni sprejeti amandmaji. Dopolnjen predlog resolucije je sestavni del tega poročila.

* * *

Za poročevalko Odbora na seji Državnega zbora je bila določena predsednica Odbora Violeta Tomić.

Marjana Starič
sekretarka

Violeta Tomić
predsednica

DOPOLNJEN PREDLOG RESOLUCIJE
o nacionalnem programu za jezikovno politiko
2021-2025
(ReNPJP21-25)

Na podlagi prvega odstavka 28. člena Zakona o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13, 38/17 in 46/20) je Državni zbor na seji ... sprejel

**RESOLUCIJO O NACIONALNEM PROGRAMU ZA JEZIKOVNO POLITIKO
2021–2025**

1 Uvod

1.1 Izhodišče in ocena stanja

Ta dokument je že tretja resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko Republike Slovenije. Prvi resoluciji, s katero je bila načrtovana jezikovna politika za obdobje 2007–2011, je sledila resolucija za obdobje 2014–2018. Kot vse druge se nenehno spreminja tudi slovenska družba in z njo njene jezikovne potrebe in naloge, zato je vzpostavitev petletnega cikla, v katerem se jezikovna politika Republike Slovenije znova celostno pretehta, relevanten dosežek. Pomemben korak naprej v obdobju zadnje resolucije je uvedba vsakoletnega poročila o izvajanju v resoluciji predvidenih nalog na eni strani ter proti koncu obdobja ciljno opravljena študija o ustreznosti veljavne jezikovne politike na drugi strani. Vzpostavitev petletnega cikla resolucij, letnega pregledovanja izpolnjevanja nalog in enkratne študije o ustreznosti zdajšnje jezikovne politike zagotavlja stroki in politiki trdno podlago za premišljeno in sistematično usmerjanje jezikovne situacije v slovenski družbi. Najsplošnejši cilj, za katerega si bo na teh temeljih prizadevala slovenska jezikovna politika v obdobju 2021–2025, je – tudi v skladu s Strategijo razvoja Slovenije 2030 – zagotovitev kakovostnega jezikovnega življenja za vse.

Analiza slovenske jezikovne politike, ki ponuja enega od temeljev za pripravo Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025, je bila opravljena v ciljnem raziskovalnem projektu [Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov](#) (2016–2017, vodja K. Ahačič; sofinancerja: ARRS in MK). To je prva empirično podprta tovrstna raziskava pri nas, neposredno namenjena pripravi nove resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko. Raziskava je sicer doživela metodološko kritiko,¹ a ji verodostojnost vendarle daje tudi dejstvo, da je v njej prek posameznih sodelavcev sodeloval lep del osrednjih jezikoslovnih ustanov v Sloveniji, poleg jezikoslovne pa so bile zastopane še nekatere druge stroke, relevantne za jezikovno politiko.²

Povezano s pripravo nove resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko je Ministrstvo za kulturo novembra 2017 pripravilo *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko*, ki je prav tako poudaril dobre vidike

¹ Logar, Nataša, P. Gantar, Š. Arhar Holdt, V. Gorjanc, I. Kosem, S. Krek, M. Stabej (2017). "Odziv na 'Anketo o slovenščini' projekta Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov", *Slovenščina* 2.0 5/1: 27–37.

² Raziskovalno poročilo o raziskavi so avtorji nadgradili še z monografijo *Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah* (2018, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC), nekaj soavtorjev pa posamezne vidike v tej raziskavi obravnavanih tem podrobneje obravnava še v prispevkih tematske številke revije *Slavia Centralis* (št. 2, 2018). Oboje je bila dodatna podlaga za pripravo Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025.

zadnje resolucije in opozoril na njene pomanjkljivosti. Eden glavnih krovnih sklepov posveta je bil, da je nacionalni program 2014–2018 še vedno aktualen in da naj se – tudi da bi se izognili pretiranemu vplivu interesov vsakokrat sodelujočih posameznikov in posameznic³ kot tudi pretiranemu vplivu tekmujočih ustanov in poglobljanju trenj na prizorišču jezikovne politike⁴ – namesto priprave povsem novega programa tokrat v zadnjem programu raje zgolj prevetri in redigira posamezna poglavja, ki v novih okoliščinah to potrebujejo, preostalo pa se ohranja.⁵ Nova resolucija temelji na tem izhodišču, z zaznavo oziroma opisom stanja jezikovne politike v vseh segmentih in z načrtovalnim pogledom naprej, v smislu čim večjega izboljšanja in pomembnih premikov, nadgradnje področij, izpostavljenih v tem nacionalnem programu, dodano pa je tudi poglavje o jezikovni krajini.

Za krovno spremljanje in spodbujanje izvajanja ukrepov in doseganja ciljev nacionalnega programa 2014–2018 je skozi vse njegovo obdobje skrbela marca 2014 ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije, ki jo vodi vodja Službe za slovenski jezik in vključuje predstavnike glavnih državnih nosilcev jezikovne politike. O uspešnosti izvajanja z vsakoletnim poročilom seznanja Vlado Republike Slovenije, ta pa Državni zbor.

Obe, stroka in politika, sta v zadnjih letih na ravni strateških dokumentov prepoznali nekaj izzivov, na katere se poskuša ta resolucija celostno odzvati. V nadaljevanju se osredotoča na področja jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, na splošno jezikovno kulturo in jezikovno krajino ter na bližnje predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021.

1.1.1 Splošna jezikovna krajina v Republiki Sloveniji⁶

Stanje, vplivi in učinki jezikovne politike se izrazito kažejo v jezikovni kulturi in jezikovni krajini države. Govorke in govorci slovenskega jezika se ves čas in vsepovsod srečujejo z vidno rabo slovenščine in ob tem tudi z neustreznostjo in kršitvami. V ospredju so poimenovanja različnih ustanov, podjetij, trgovin, lokalov in objektov ter prireditev in dogodkov, skratka imena ter obvestilni in reklamni javni napisi v (ne)slovenskem jeziku. Vsa taka poimenovanja, oglasi, vabila in podobno v tujem jeziku, zlasti angleščini, so toliko bolj vprašljivi in nerazumljivi, ker jih izberejo, uporabljajo in objavljajo slovenske pravne in fizične osebe, namenjeni pa so predvsem slovenski javnosti, uporabnikom, poleg tega jih je z leti vedno več. Morda jih res zlahka razume precej slovenskih potrošnikov, vendar se s tem kršijo jezikovne pravice večine, ne spoštuje se maternega jezika kot vrednote, ne poudarja lokalnih značilnosti. Gre za

³ V besedilu se poimenovanja za osebe, pri katerih v širši rabi obstajata ločeni obliki za moški in ženski slovnični spol, navajata obe obliki. Na mestih, kjer se zdi to zaradi besedilnih razlogov manj ustrezno, se izrazi, navedeni samo v moški slovnični obliki, nanašajo na vse osebe ne glede na biološki ali družbeni spol (tudi v duhu zahtev po nezapletenem uradovnem jeziku iz Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018). Izrazi, ki na globlji zgradbeni ravni vsebujejo obliko za moški ali ženski slovnični spol (npr. študentski, italijanščina), so rabljeni kot trenutno edini razpoložljivi izrazi, brez namere za kakršno koli izključevalnost.

⁴ Prim. Savski, Krištof (2017). "Language policy at times of instability and struggle: the impact of fluctuating will and competing agendas on a Slovene language strategy", *Current Issues in Language Planning* 18/3: 283–302.

⁵ Prim. Stabej, Marko (2017). Spetletka? B. Lipovšek in S. Bergoč (ur.). *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko: prispevki*. Ministrstvo za kulturo. Str. 7–8. Prim. Članice in člani Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 2017. *Izjava ob priložnosti javnega posveta o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko* 28. 11. 2017. B. Lipovšek in S. Bergoč (ur.). *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko: prispevki*. Ministrstvo za kulturo. Str. 9–10.

⁶ O tem gl.: *Jezikovna krajina v Republiki Sloveniji in določbe veljavne zakonske ureditve: raba slovenščine pri izbiri firm oz. imen pravnih oseb zasebnega prava ter fizičnih oseb, ki opravljajo registrirano dejavnost (sociolingvistični vidik)*, Nataša Gliha Komac, Simona Klemenčič, Nina Ledinek in Jani Kozina, *Jezikoslovni zapiski* 22, 2016; *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov (raziskovalno poročilo)*, uredila: Nataša Gliha Komac, vodja projekta: Kozma Ahačič, Ljubljana, oktober 2017; *Pogled na slovensko jezikovno krajino*, Marko Snoj Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, *Slavia Centralis* 2/2018; 5. izjava, Komisija za slovenski jezik v javnosti pri SAZU, Ljubljana, 29. november 2018.

samoomejevanje slovenščine v javni rabi, ob večkrat izraženem mnenju, da je slovenščina ovira v (mednarodnem) gospodarskem delovanju, razvoju.

Določbe, predpisi in zakoni, ki urejajo javno rabo slovenščine (Ustava Republike Slovenije, Zakon o javni rabi slovenščine, področni zakoni in podzakonski akti), so, kot kažejo strokovni zapisi, prispevki v medijih, študije, raziskave in podobno, pa tudi ugotovitve pristojnih inšpekcijskih služb ob pritožbah državljanov, premalo zavezujoči in učinkoviti, včasih preveč restriktivni, včasih pa nejasni ali nedorečeni ob nastajanju novih, drugačnih okoliščin rabe jezika/jezikov ter dopuščajo različne interpretacije. Prav tako bi morali zajeti oziroma upoštevati široke potrebe in različne interese uporabnic in uporabnikov slovenskega jezika na vseh področjih javnega življenja. Zato bodo verjetno potrebne tudi nekatere spremembe v zakonodaji. Povečati se bosta morala tudi nadzor in ukrepanje pristojnih inšpekcijskih služb. Na narodnostno mešanih območjih je seveda treba upoštevati pravila dvojezičnosti.

Še naprej je treba govorke in govorce ozaveščati o pomenu in vlogi javne rabe slovenščine, pri čemer lahko aktivno sodelujejo javni mediji. Sem sodi tudi široko in hitro dostopno sprotno jezikovno svetovanje z zgledi in nedvoumnimi pojasnili, zato naj se skrb in podpora usmerjata tudi k strokovnemu kadru in institucijam, ki to zagotavljajo. Spodbujati in sofinancirati je treba projekte, programe, različne dejavnosti in raziskave v zvezi s stanjem in načrtovanjem za boljšo podobo jezikovne krajine ter za promocijo slovenskega jezika in kulture, v povezavi z bralno pismenostjo. Krepiti je treba tudi jezikovno lojalnost, zavest o jeziku kot identifikacijskem in povezovalnem kulturnem elementu. Tuji jeziki so in bodo prisotni v našem okolju, njihovo učenje se spodbuja, toda slovenski jezik naj ima v slovenskem govornem prostoru primarno mesto. Ozaveščena in dobro informirana govorec in govorka bosta z večjim znanjem lahko kompetentno in pomembno vplivala na prednostno rabo slovenščine v vseh segmentih življenja in delovanja, cilj pa bo ustrezna jezikovna krajina, s čim manjšim neskladjem med veljavno pravno ureditvijo in pričakovanim oziroma želenim stanjem.

Tema javnih napisov oziroma oblikovanje jezikovne krajine tako ostaja aktualno vprašanje v okviru jezikovne politike v Republiki Sloveniji, tudi z velikim simbolnim pomenom.

1.1.2 Jezikovno izobraževanje

Jezikovno izobraževanje je kompleksno področje jezikovne politike. Tematski sklopi, ki jih želi povezati v usklajeno celoto, so: slovenščina kot prvi jezik v Sloveniji, slovenščina kot prvi jezik po svetu, slovenščina kot drugi jezik, jeziki italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti, jeziki pripadnic in pripadnikov različnih manjšinskih etničnih skupnosti, jeziki priseljenskih skupnosti, tuji jeziki, osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja, jezik v visokem šolstvu itn. Pri tem je nujno sodelovanje vseh relevantnih deležnikov na tem področju. Namen je zagotoviti ustrezne okoliščine za izvajanje teh dejavnosti, s tem pa dostop do usvajanja in znanja jezikov ter krepitev sporazumevalne zmožnosti. Cilj teh prizadevanj mora biti zagotavljanje enakopravne družbene soudeležbe za vse govorke in govorce, tudi z medkulturnega vidika.⁷ Osrednja pozornost jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja velja slovenščini v Republiki Sloveniji.

Učenje slovenščine kot prvega jezika je dejavnost, ki jo morajo skupno načrtovati in ocenjevati različne stroke, kot so pedagogika, jezikoslovje in sociologija. Še toliko bolj je to izraženo danes, ko cilj slovenske jezikovne politike ne more biti več

⁷ Izraz govorke in govorce se tu razume v kar najširšem smislu, tako da vključuje tudi uporabnice in uporabnike znakovnega jezika, slepe govorke in govorce, pri katerih je zagotavljanje enakopravne družbene participacije posebej relevantno v kontekstu uporabe pisnega jezika, itd.

le skrb za jezikovno kompetenco, temveč si mora prizadevati za stalno krepitev njenega najširšega dosega: sporazumevalne zmožnosti. Slovenija že več let sodeluje v raziskavah iz programa PISA (program mednarodne primerjave dosežkov učencev), s čimer si prizadevamo za uresničevanje tega, kar je zapisano v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 2011, da je za doseg mednarodno primerljive izobraženosti naših učencev potrebna ne le mednarodna usklajenost standardov znanja, temveč tudi mednarodna usklajenost meril ocenjevanja znanja z državami, s katerimi se želimo primerjati. Raziskava PISA preverja tudi bralno pismenost, ki je v raziskavi opredeljena kot posameznikova sposobnost razumevanja, uporabe in razmišljanja o napisanem besedilu za doseganje določenih namenov, razvijanje posameznikovega znanja in zmožnosti ter sodelovanje v družbi. Bralna pismenost se razvija pri vseh predmetih, tako pri jezikovnih kot nejezikovnih. Ne glede na to, da torej presega pouk slovenščine, pa je z njim vendarle tesno povezana, saj ravno pri pouku slovenščine učence in učenke ozaveščamo o različnih bralnih strategijah, vzgajamo potrebo po branju umetnostnih besedil in podobno.

Medtem ko so predhodne raziskave v tem programu – najpomembnejši je cikel PISA 2009, v kateri je bila bralna pismenost poudarjeno področje – ugotavljale, da so rezultati slovenskih petnajstletnic in petnajstletnikov s področja bralne pismenosti pod povprečjem držav OECD, pa je raziskava PISA 2015, katere izsledki so bili objavljeni leta 2016, pokazala nadpovprečne rezultate slovenskih petnajstletnic in petnajstletnikov s področja bralne pismenosti med 72 državami Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) in partnericami. Ker predstavlja nizka bralna pismenost problem z vidika osebnostnega razvoja in socialnega vključevanja posameznikov in posameznikov v skupnost ter učinkovitega ekonomskega razvoja trajnostno naravnane družbe in ker skrb za stalno razvijanje bralne pismenosti izhaja tudi iz priporočil Evropske unije, je bilo predhodnim podpovprečnim rezultatom v strokovni in širši javnosti posvečene precej pozornosti, v resoluciji 2014–2018 in Akcijskem načrtu za jezikovno izobraževanje pa je bilo predvidenih več ukrepov za izboljšanje bralne pismenosti. Glede na velik pozitiven premik v rezultatih v programu PISA se zdi smiselno nadaljevati oziroma nadgrajevati usmeritev in ukrepe nedavne jezikovne politike na področju izobraževanja. V zadnji raziskavi PISA, opravljeni leta 2018, je bila prvič po letu 2009 spet poudarjena ravno bralna pismenost in rezultati so še vedno nadpovprečni, čeprav so glede na leto 2015 nekoliko upadli.

Skrb vzbujajoče pa je dejstvo, da se je v zadnji mednarodni primerjalni raziskavi o merjenju kompetenc odraslih (PIAAC, 2012–2015) Slovenija na vseh merjenih področjih spretnosti, tudi pri besedilnih spretnostih, znašla pod povprečjem OECD in EU. V Sloveniji ima kar tretjina prebivalcev med 16. in 65. letom tako nizko raven besedilnih spretnosti, da jih to ovira pri delu in vključevanju v družbo, brati pa so sposobni le kratka in preprosta besedila. Nadalje rezultati kažejo, da je višja raven spretnosti tesno povezana z višjo ravni produktivnosti, zaposlovanja in prihodkov. Ključnega pomena pa so te spretnosti tudi pri spodbujanju družbenega sodelovanja in vključevanja, saj ljudje z višjimi spretnostmi bolj zaupajo institucijam, so bolj dejavni v državljanškem in političnem življenju in so bolj zdravi.⁸ Podobno kot pri raziskavi bralne pismenosti otrok in mladostnikov (PISA) je sicer tudi pri besedilnih spretnostih odraslih trend pozitiven, saj so se slovenski odrasli pri besedilnih spretnostih v raziskavi PIAAC izkazali bolje kot pri predhodni raziskavi IALS (1994–1998). Še vedno pa ostaja za jezikovno politiko težavno dejstvo, da je Slovenija pri besedilnih spretnostih odraslih precej pod povprečjem OECD.

V zvezi s pozitivnim premikom pri dosežkih v raziskavah bralne pismenosti mladostnikov PISA je v prihodnosti smiselno pozornost nameniti jasnejši prepoznavi ukrepov, za katere presojamo, da so največ prispevali k izboljšanju rezultatov, da bi se lahko v raziskavi PISA zaznalo izboljšanje prevedlo v trajno zagotavljanje visokih ravni bralne pismenosti in s tem v trajne koristi za slovensko družbo. Dokler to ni znano ter glede na rezultate raziskave PIAAC o besedilnih spretnostih odraslih, je pomembno še naprej s čim raznovrstnejšimi ukrepi spodbujati in razvijati prav vse vidike pismenosti v

⁸ Strategija spretnosti OECD – Povzetek zaključnega poročila o oceni stanja: Slovenija 2017. Pariz: OECD Publishing.

vseh starostnih obdobjih. Ukrepanje mora potekati v skladu s splošnimi prednostnimi nalogami in tudi posebnimi cilji razvijanja bralne pismenosti in bralne kulture po posameznih starostnih obdobjih, ki jih določa [Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030](#), s še posebno občutljivostjo za razvijanje jezikovne zmožnosti ranljivih skupin. V Nacionalni strategiji je definirano: »Bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojemovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje). Kot taka je temelj vseh drugih pismenosti in je ključna za razvijanje posameznikovih in posamezničnih potencialov ter njuno uspešno sodelovanje v družbi.« V nadaljevanju strategije pa je pojasnjeno: »Pomemben del pismenosti je bralna kultura, opredeljena kot odnos (splet pojmovanj in vrednot) posameznika ter družbe do knjige in branja.«

Računsko sodišče je septembra 2020 izdalo revizijsko poročilo *Bralna pismenost otrok v Republiki Sloveniji*, s katerim je preverilo, ali so bili Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za kulturo, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in Javna agencija za knjigo Republike Slovenije učinkoviti pri razvijanju bralne pismenosti osnovnošolskih otrok v obdobju od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2018. Računsko sodišče je ugotovilo delno učinkovitost in pripravilo seznam priporočil, ki naj bi jih zgoraj naštetе institucije upoštevale pri nadaljnjem razvijanju področja.

Bralna pismenost je zaradi pomembne vloge pri razvoju otrok vključena tudi v nov *Program za otroke 2020–2025*, saj je treba zagotoviti razvijanje bralne pismenosti in tudi bralne kulture pri otrocih tako v okviru formalnega kot tudi neformalnega izobraževanja. Raziskava PISA s področja bralne pismenosti kaže, da učenci in mladostniki v Republiki Sloveniji nimajo ustrezno razvite motivacije za branje, zato je treba zagotoviti pogoje za razvoj otrokovega zanimanja za branje že v zgodnjem otroštvu (v družini in vrtcu) – branje naj bo vrednota tako v vrtcu in šoli kot tudi v družini ter prostem času (druženje z vrstniki).

Bralna pismenost je zaradi svoje temeljne vloge pri osebostnem razvoju in socialni vključenosti posameznikov in posameznic v skupnost ter njenem pomenu za učinkovit gospodarski razvoj trajnostno naravnane družbe vključena tudi v razvojnostrateški dokument *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Pri jezikovnem izobraževanju je treba celostno načrtovati in spremljati celotno vertikalno, vključno z jeziki v visokem šolstvu, glede česar v zadnjih letih – še posebej pri prenavljanju visokošolske zakonodaje – potekajo živahne razprave o tem, kako naj se uravnoteži težnjo po znanstveni in visokošolski odličnosti na eni strani ter po mnenju dela zainteresirane javnosti navzkrižno skrb za razvoj in krepitev slovenščine tudi na tem področju na drugi strani. Slovenska jezikovna politika mora s posebno pozornostjo spremljati tudi učenje slovenščine kot sosedskega jezika za večinske prebivalce in prebivalke sosednjih držav: Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške. To je pomembno tudi za premagovanje nerazumevanja in težav, s katerimi se na marsikaterem odseku obmejnega pasu sosednjih držav srečujejo pripadnice in pripadniki avtohtone slovenske narodne manjšine (v vseh štirih sosednjih državah). Šengensko odprtost državnih mej bi bilo mogoče bolj izrabiti za uveljavljanje kulturnopolitične vizije skupnega slovenskega kulturnega prostora. Čeprav se stanje po vstopu Slovenije v Evropsko unijo postopoma izboljšuje (večji ugled slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov Evropske unije), na nekaterih področjih še ni zadostnega napredka.

1.1.3 Jezikovna opremljenost

Na področju jezikovne opremljenosti je zadnja resolucija prepoznavala izzive, ki zahtevajo hitro in učinkovito ukrepanje. Ti so zajemali tako izzive glede jezikovnega opisa in predpisa kot glede jezikovnotehnoloških orodij in virov. Večji dosežki iz obdobja resolucije 2014–2018 so: vzpostavitev in zagon raziskovalne infrastrukture za jezikovne vire in tehnologije CLARIN.SI, ki je organizirana kot medinstitucionalni

konzorcij ter zagotavlja gradnjo in delovanje poenotene računalniške platforme, ki raziskovalnim skupnostim nudi trajno hrambo in prosti dostop do jezikovnih virov, aplikacij in naprednih orodij za računalniško obdelavo slovenščine in drugih jezikov; nadomestitev portala Slovarske in besedilne zbirke s portalom Fran ter večkratna nadgradnja oziroma razvoj – vključno z vključevanjem dodatnih virov – tega portala v široko uporabljano spletišče, na katerem imajo tako specializirani kot splošni uporabniki možnost dostopa do zajetne količine predvsem leksikografskih podatkov o slovenščini; referenčni korpus pisne slovenščine Gigafida 2.0 – korpus standardne slovenščine, Sopomenke 1.0 – slovar sopomenk sodobne slovenščine in Kolokacije 1.0 – kolokacijski slovar sodobne slovenščine; pridobitev temeljnega opisa slovnice slovenskega znakovnega jezika, prvega opisa jezika gluhih in naglušnih, ki ni narejen v slovenščini, ampak v maternem jeziku uporabnikov; projekt Pri-ročna video slovnica slovenskega znakovnega jezika sta sofinancirala Evropski socialni sklad in Republika Slovenija, predstavlja pa pomemben vir za spoznavanje in nadaljnje raziskovanje tega jezika tako za gluhe kot za slišne.

Kljub nekaterim pomembnim dosežkom iz obdobja zadnje resolucije pa krovna raziskava o stanju jezikovne politike ob koncu resolucijskega obdobja ugotavlja, da je ena temeljnih težav na področju oblikovanja jezikovne opremljenosti v Sloveniji to, da se tudi naloge, ki so že v nacionalnem programu 2014–2018 in spremljajočem Akcijskem načrtu za jezikovno opremljenost opredeljene kot ene ključnih, ne izvajajo. Kot splošni odziv na del izzivov jezikovne opremljenosti, vključno s pravkar omenjeno težavo neizvajanja, je Vlada Republike Slovenije marca 2017 ustanovila Svet za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, ki je začel delovati takoj po ustanovitvi. Naloge sveta so bile: usmerjanje nadaljnjega razvoja na področju jezikovnih virov in tehnologij, podpiranje celovitih rešitev na področju digitalizacije slovenščine, vrednotenje uporabnosti preteklih dosežkov na področju jezikovnih virov in tehnologij ter možnosti za njihovo nadgradnjo, določanje smernic na področju jezikovnih virov in tehnologij v državni upravi, določanje smernic glede odprtega dostopa do jezikovnih virov in tehnologij, določanje tehničnih standardov izdelkov in storitev, ki zagotavljajo povezljivost posameznih prvin, določitev spletnega repozitorija za vire in tehnologije za nadaljnjo uporabo, dajanje predlogov in pobud Vladi Republike Slovenije v zvezi z nadaljnjim načrtovanjem razvoja jezikovnih virov in tehnologij, letno poročanje Vladi Republike Slovenije o svojem delu ter po potrebi ustanavljanje operativnih delovnih podskupin in nadzor njihovega dela. Ker je svet (predvsem v prvem letu delovanja) učinkovito deloval, je smiselno razmisliti o ponovni vzpostavitvi podobnega nacionalnega delovnega telesa.

Izvedba ukrepa, ki ga kot osnovni pogoj za učinkovitejše izvajanje že prepoznanih ciljev navaja omenjena raziskava, namreč da bi morale biti naloge na infrastrukturnem področju jasno razvrščene glede na prednostni pomen in vrstni red izvedbe, je eden prvih dosežkov Sveta za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij. Svet je v letu 2017 sklenil, naj se v okviru razpoložljivih sredstev pri razvoju jezikovnih virov in tehnologij pozornost posveti predvsem govornim tehnologijam, vzdrževanju in nadgradnji korpusov, semantičnim virom in tehnologijam, strojnemu prevajanju, terminološkemu portalu, črkovalniku in pravopisno-slovničnemu pregledovalniku ter osrednjemu infrastrukturnemu centru za jezikovne vire in tehnologije. Prednostne naloge, ki jih je opredelil svet, so bile vezane predvsem na jezikovnotehnološko polje ter polje diseminacije jezikovnih virov in tehnologij, priročniški del in jezikovni opis v širšem smislu, ključen v celotnem procesu jezikovnega izobraževanja in za najrazličnejše uporabnike tudi sicer, pa sta ostala povsem prezrta. Navedene prednostne naloge odražajo dejstvo, da ustvarja razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij v tem tisočletju globalizirano okolje, v katerem bi lahko zaradi zaostanka pri tehnološkem razvoju posamezni jeziki postali manj privlačni in konkurenčni ter s tem dolgoročno ogroženi. Še posebej ko gre za državne jezike, ima to tudi obširne škodljive posledice za družbo. Da se to ne bi zgodilo, potrebujejo posamezni jeziki čim večjo prisotnost na svetovnem spletu, čim bolj razvite sodobne digitalne vire in čim bolj razvita jezikovnotehnološka orodja. V

prihajajočem obdobju bo poleg upoštevanja prednostnih nalog, ki jih je določil Svet za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij in se že izvajajo, ter poleg skrbi za jezikovnotehnološko opremljenost slovenščine potrebna tudi boljša skrb za opremljenost slovenščine z jezikoslovnimi viri in za razvoj jezikoslovnega opisa (zlasti podpora dolgoročnejšim slovaropisnim delom in osnovnim jezikoslovnim priročnikom). Veliko pozornost je treba nameniti tudi formatom ter tehnologijam, ki dostopnost do informacij in gradiv v slovenščini zagotavljajo slepim in slabovidnim ter drugim bralno oviranim osebam/osebam z ovirami branja (dislektiki, gluhoslepi, osebe, ki zaradi različnih fizičnih ovir ne morejo uporabljati tiskanih publikacij, osebe z motnjami v razvoju ...), kot tudi osnovni opisni in jezikovnotehnološki opremljenosti drugih jezikov, ki sodijo v okvir jezikovne politike Slovenije, na primer slovenskemu znakovnemu jeziku.

1.1.4 Predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021

Od julija do decembra 2021 bo Slovenija drugič predsedovala Svetu Evropske unije. Ena od prednostnih nalog tokratnega predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije je dolgoročna vsestranska promocija Slovenije, in sem sodi tudi jezik. V ta namen bodo v okviru Ministrstva za javno upravo oziroma Uprave akademije izvedena dodatna usposabljanja zaposlenih v državni upravi na področju rabe slovenščine za raznovrstne komunikacijske veščine ter promocijo slovenščine v Evropi in širše po svetu.

Po drugi strani pa je predsedovanje Svetu Evropske unije za Slovenijo izziv, da z zaposlenimi v državni upravi doseže zastavljene cilje in odlično opravi svojo nalogo. Vlada Republike Slovenije je zato sprejela kadrovski načrt, ki predvideva, da se za potrebe predsedovanja Svetu Evropske unije na ključnih delovnih področjih, ki so povezana z evropskimi vsebinami, pravočasno zaposli dodatne uslužbenke tudi na področju lektoriranja, prevajanja in tolmačenja. Želja je, da je tokratno predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije trajnostno naravnano tudi na področju jezikovne politike z namenom zagotavljanja in uresničevanja ciljev na povsem praktični ravni.

1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko

Sodobna slovenska jezikovna situacija zahteva premišljeno in dejavno jezikovno politiko, ki upošteva zgodovinske danosti in tradicijo, hkrati pa opravlja nove naloge in dosega nove cilje v sodobnih razmerah. Razvojno naravnana jezikovna politika temelji na prepričanju, da so slovenska država, slovenski jezik in slovenska jezikovna skupnost vitalni ter dinamični, zato naj se še nadalje razvijajo in krepijo. Na področjih, ki potrebujejo za ohranjanje obsega, vitalnosti in dinamičnosti slovenskega jezika še posebno skrb, pa je treba zagotavljati ukrepe, ki bodo stanje po potrebi izboljševali. Širši okvir slovenske jezikovne politike je jezikovna politika tako Evropske unije, ki si je kot cilj zadala, da vsak državljan Evropske unije govori vsaj tri jezike: poleg prvega, maternega jezika še dva dodatna jezika, kot tudi Sveta Evrope, ki poudarja uresničevanje človekovih pravic, inkluzivnost in kakovost jezikovnega izobraževanja kot predpogoj za demokratično in mirno Evropo.

Med bistvenimi deli uresničevanja temeljnih človekovih pravic je tudi pravica posameznikov in posameznic do rabe svojega jezika in do povezovanja v jezikovne skupnosti. Ob tem mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo slovenščina pri domačih govorkah in govorcih ostajala prevladujoča prostovoljna izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe, saj je drugače ogrožena njena polnofunkcionalnost. Če izkušnje kje pokažejo, da je nezanemarljiv del govork in govorcev slovenščine pripravljen svoj materni jezik zapostavljati, na primer na javnih prireditvah, na katerih se uporablja tudi tuji jezik, pa se ne sme že vnaprej odpovedovati zavezujočemu pravnemu predpisovanju rabe v določenih javnih oziroma

formalnih jezikovnih položajih. Še pomembneje za nadaljnjo vitalnost in krepitev položaja slovenščine pa je uzavestiti njeno polnofunkcionalnost ter s sistematičnim razvijanjem spretnosti in vednosti o izraznih možnostih, ki jih ponuja, vzgajati in spodbujati suverene, samozavestne in motivirane uporabnice in uporabnike slovenskega jezika, hkrati pa ga temeljiteje opremiti z vsem, kar za svoje delovanje potrebujejo vsi sodobni javni jeziki ter njihove govorke in govorci.

Republika Slovenija se zaveda pomena dostopnosti kakovostne literature v slovenskem jeziku za vse ciljne skupine prebivalstva, zato namenja posebno skrb tudi razvoju področja knjige in bralne kulture ter razvoju knjižnične in knjigarniške mreže. Precejšen del nalog s tega področja izvaja Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, enako pa tudi Narodna in univerzitetna knjižnica.

Glede domačih govork in govorcev slovenščine se pozornost namenja tudi razvoju sporazumevalne zmožnosti različnih ranljivih skupin (mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, socialno ogroženih itd.), še posebej odraslih, ki te zmožnosti niso zadostno razvili v času šolanja ali pa je niso negovali in razvijali v odrasli dobi. S tem se poskušata v duhu krepite družinske pismenosti spodbujati razvoj sporazumevalne zmožnosti ter pozitiven odnos do jezika in jezikovne kulture v družini, ki je pomemben dejavnik uspešnosti otrok med šolanjem. Skladno s priporočili Evropske unije je še posebej pomembno zagotoviti dostopnost kakovostne kulturno-vzgojne ponudbe, vključno z bralno kulturo, otrokom iz različnih ranljivih skupin, posebno pozornost pa nameniti tudi otrokom iz socialnoekonomsko in kulturno manj spodbudnega okolja.

Slovenska jezikovna politika se zaveda posebne odgovornosti, ki jo ima do Slovencev in Slovenek zunaj mej Republike Slovenije, hkrati pa upošteva vse, ki jim slovenščina ni materni jezik: pripadnice in pripadnike madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti ter različnih manjšinskih etničnih skupnosti, priseljenke in priseljence ter vse druge, ki prihajajo ali želijo prihajati znotraj ali zunaj mej Republike Slovenije v stik s slovenskim jezikom. Deluje v smeri spodbujanja učenja in rabe slovenskega jezika na vseh ravneh ter za vse ciljne skupine. Velik pomen pripisuje sprotnemu uzaveščanju polnofunkcionalnosti in uporabnosti slovenščine med vsemi novimi tujimi govorkami in govorci v slovenskem kontekstu, ki ob prihodu v Slovenijo slovenščine še ne znajo, ter omogočanju, da se lahko čim hitreje naučijo učinkovitega sporazumevanja v slovenščini. Hkrati pa sistematično skrbi za jezikovne potrebe madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih jezikovnih skupnosti ter priseljenk in priseljencev na eni strani ter za čim boljši sistem poučevanja tujih jezikov v Sloveniji in njihovo ustrezno razpršenost glede na kulturnocivilizacijske in gospodarske potrebe Republike Slovenije na drugi strani. Poučevanje tujih jezikov je bilo v skladu z raziskavo ESCL iz leta 2011⁹ v Sloveniji dobro, v primerjavi z drugimi evropskimi državami celo nekoliko nadpovprečno, kljub temu pa je še prostor za izboljšave, predvsem pri organiziranju in izvajanju drugega tujega jezika.

S še posebno občutljivostjo se skrbi za osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja. Pri tem je skrb namenjena gluhih (slovenskemu znakovnemu jeziku kot prvemu jeziku večine gluhih), slepim in slabovidnim (besedilom v brajici ter informacijsko-komunikacijski tehnologiji, namenjeni omogočanju dostopnosti pisnih besedil ter pisne komunikacije slepim in slabovidnim osebam), gluhoslepim (prilagojenim načinom sporazumevanja z gluhoslepimi ter informacijsko-komunikacijski tehnologiji, namenjeni gluhoslepim), osebam s specifičnimi motnjami (disleksija, slabše bralne in učne zmožnosti, govorno-jezikovne motnje, barvno slepi ipd.), gibalno oviranim osebam ter osebam z motnjo v duševnem razvoju.

Pomemben vidik uresničevanja jezikovnih pravic je tudi vzpostavljanje okoliščin za strpno in spoštljivo sporazumevanje. Republika Slovenija na vseh področjih javnega življenja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo itn.) z različnimi mehanizmi, spodbujevalnimi in normativnimi, skrbi za način sporazumevanja, ki zagotavlja vsem družbenim skupinam enakopravno sodelovanje v družbi (nediskriminatorna in vključujoča raba jezika, spoštovanje kulturne raznolikosti na ravni jezika ipd.).

⁹ Prim. Rutar Leban, Tina, s sod. (2012). *Povzetki rezultatov Evropske raziskave o jezikovnih kompetencah (ESLC 2011)* (https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/povzetki-rezultatov_ESLC-2011.pdf).

1.3 Jezikovnopolitična vizija

Čeprav je nacionalni program za jezikovno politiko odziv na celotne jezikovnopolitične razmere, je v ospredju njegove skrbi in predlaganih ukrepov slovenščina (krepitev njenega statusa, korpusa in rabe), ob tem pa svojo pozornost namenja tudi vsem drugim jezikom, ki spadajo v okvir jezikovne politike Republike Slovenije. Slovenščina je danes notranje celovit, družbeno in strukturno neokrnjen ter razvojno odprt jezik in taka naj bo tudi v prihodnosti. Republika Slovenija zato zagotavlja, da se slovenščina uporablja in nadalje razvija na vseh področjih javnega življenja znotraj mej slovenske države, na območjih, kjer živijo slovenske skupnosti v sosednjih državah in izseljenke, izseljenci, ter v ustreznih evropskih in mednarodnih okvirih. Skrbi za to, da se njene državljanke in državljani ter prebivalke in prebivalci lahko vključujejo v sporazumevalne procese, ki jim omogočajo enakopravno sodelovanje v državni in mednarodni skupnosti, pridobivanje in menjavo znanja ter izpolnjevanje osebnih, poklicnih in kulturnih potreb. Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovanje skupnosti samostojnih govorcev in govork z razvito jezikovno oziroma sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini, kakovostnim in učinkovitim znanjem drugih jezikov, z razvito bralno kulturo v slovenščini, z visoko stopnjo jezikovne samozavesti in ustrezno stopnjo pripravljenosti za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti. Za ta namen država zagotavlja zbiranje, obdelovanje in trajno dostopnost zanesljivih slovničnih, slovarskih in stilskih informacij o vseh pojavnih oblikah slovenščine, še posebej o knjižnem jeziku kot njeni eksplicitno standardizirani in povezovalni različici. Skrbi tudi za podatkovne jezikovne vire, ki jih potrebujejo govorce in govorki drugih jezikov pri učenju in rabi knjižne slovenščine, ter za tiste vire, ki jih govorce in govorki slovenščine potrebujejo pri učenju in rabi drugih jezikov. Ob tem pa skrbi še za podatke in vire, potrebne za uporabo slovenskega znakovnega jezika, slovenske brajice in prilagojene načine sporazumevanja gluhoslepih.

Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj države, hkrati pa svojim državljanke in državljanom, drugim prebivalkam in prebivalcem ter obiskovalkam in obiskovalcem v skladu z njihovimi pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami v okviru finančnih možnosti omogoča sporazumevanje in obveščanje v drugih jezikih. Zavzema se za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic slovenske jezikovne skupnosti v sosednjih državah ter pravic slovensko govorečih oseb kot govork in govorcev enega izmed uradnih jezikov Evropske unije in v mednarodnih telesih. Slovenščina za svoje govorce in govorce že doslej na marsikaterem področju rabe ni bila edina možnost; s povečanim svetovnim pretokom znanja, blaga, storitev in oseb, ki je prav tako kot načelna skrb za jezikovno enakopravnost tudi trdna usmeritev Evropske unije, ter še učinkovitejšim učenjem drugih jezikov pa se bodo možnosti izbire raznih jezikov za izpolnjevanje različnih sporazumevalnih potreb še širile, kar bi lahko oviralo opolnomočeno funkcionalnost slovenščine. Zato mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo slovenščina pri domačih govorcih in govorkah ostajala prevladujoča prostovoljna (samoumevna) izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe, z ustrezno spodbudo in dobrimi možnostmi učenja pa naj bo slovenščina privlačna in dostopna za učenje in rabo tudi pri čim več govorcih in govorkah drugih jezikov, obvezna pa za vse tiste, ki se hočejo poklicno uveljavljati v javnem sporazumevanju ali sploh na jezikovno občutljivih delovnih mestih, pri čemer kaže jezikovne zahteve posameznih področij dela oblikovati realno in smiselno.

Ob zagotavljanju prevladujoče vloge slovenščine v uradnem in javnem življenju znotraj države Republika Slovenija hkrati skrbi za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic ustavno določenih narodnih skupnosti ter omogoča ohranjanje rabe jezikov drugih jezikovnih skupnosti in priseljencev.

1.4 Nosilci dejavne jezikovne politike

Neposredni nosilci jezikovne politike Republike Slovenije so državni organi, ki načrtujejo, izvajajo in spremljajo dejavnosti jezikovne politike v sodelovanju z univerzami in drugimi subjekti, katerih ustanoviteljica je država, ter nevladnimi organizacijami. Jezikovna politika v državnem okviru mora biti oblikovana tako, da lahko zanjo prevzamejo ne le izvajalsko in proračunsko odgovornost, temveč tudi vsebinsko pobudo konkretni nosilci s posameznih področij. V zadnjem resolucijskem obdobju so bile opravljene določene spremembe, ki to do neke mere tudi omogočajo. V sedanji strukturi izvršilne oblasti Republike Slovenije je ključno telo za koordinacijo slovenske jezikovne politike Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo in glede na središčno vlogo slovenskega jezika v slovenski jezikovni politiki se zdi smiselno, da to tudi ostane. Ministrstvo za kulturo je že do sedaj tesno in uspešno ter bo še naprej aktivno sodelovalo z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, pristojnim za številna področja znotraj jezikovne politike. Slovenska jezikovna politika namreč sega vsebinsko gledano vendarle precej širše od načrtovanja položaja in podobe slovenskega jezika. Čeprav je usklajevanje formalnopравnih določil in predpisov v zvezi s slovenščino in drugimi jeziki na območju Republike Slovenije sicer nujno potrebno, pomeni dejavna jezikovna politika, h kateri se je Republika Slovenija zavezala z *Zakonom o javni rabi slovenščine*, bistveno širšo dejavnost, ki zadeva tudi druge vsebine in s tem druge mehanizme izvršilne oblasti.

Ravno z namenom, da lahko posamezni državni organi kot glavni nosilci jezikovne politike zanjo prevzamejo izvajalsko odgovornost in vsebinsko pobudo na svojih področjih, je bila marca 2014 kot uresničitev zaveze iz nacionalnega programa 2014–2018 ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije. Delovno telo, ki deluje pod vodstvom vodje Službe za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo, vključuje predstavnike vseh za jezikovno politiko ključnih državnih organov. Naloge teh so:

- spremljanje in spodbujanje izvajanja ukrepov in doseganja ciljev iz nacionalnega programa,
- sprejemanje poročil o izvedenih ukrepih,
- po potrebi skrb za usklajevanje izvajanja ukrepov, ki zahtevajo sodelovanje več vladnih organov ali nosilcev javnih pooblastil,
- dajanje pobud za spremembo zakonodaje s področja jezikovne politike,
- dajanje predlogov in pobud v zvezi z nadaljnjim načrtovanjem jezikovne politike,
- skrb za promocijo nacionalnega programa v javni upravi ter njegovo uveljavitev v javnosti.

Medresorska delovna skupina je poskrbela, da so ustrezni resorji oziroma organi v skladu s svojimi pristojnostmi o uspešnosti izvajanja jezikovne politike, kot je bila načrtovana v nacionalnem programu 2014–2018 in v akcijskih načrtih, vsako leto poročali Vladi Republike Slovenije, ta pa Državnemu zboru. Obsežna poročila (<https://www.gov.si/podrocja/kultura/slovenski-jezik/>) so prinesla temeljit vsakoletni pregled izvedenih ukrepov in v tem smislu stalno ter celovito spremljanje izvajanja načrtovane državne jezikovne politike. Nima pa delovna skupina kot taka pravih pristojnosti niti za vplivanje na (ne)izvajanje načrtovane jezikovne politike kot celote niti za vplivanje na (ne)izvajanje konkretnih ukrepov. Te pristojnosti ostajajo znotraj posameznih državnih organov oziroma nosilcev posameznih ukrepov, zato je izvajanje oziroma neizvajanje posameznih ukrepov pogosto še vedno stvar le delno in priložnostno določenih prednostnih izbir. Hkrati delovna skupina tudi nima odločevalnih pristojnosti pri odločanju o rešitvah na področju jezikovne politike ali pri njihovem izvajanju oziroma nadzorovanju.

Jezikovna politika je sestavni del drugih politik, od šolske do gospodarske, z njo je povezana tudi kulturna politika. Republika Slovenija je decembra 2019 sprejela [Nacionalno strategijo za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030](#), ki je predvidela ustanovitev Nacionalnega sveta za bralno pismenost. Ustanovljen je bil 11. februarja 2021, sestavljajo ga strokovnjakinje in strokovnjaki s področja pismenosti od predšolske vzgoje do tretjega življenjskega obdobja, ki pokrivajo različne vidike razvoja pismenosti, ter predstavniki vladnih resorjev, ključnih za razvoj pismenosti. Ena glavnih nalog omenjenega sveta bo spremljanje izvajanja strategije. Smiselno in zaželeno je, da se nosilci dejavne politike med seboj informirajo in dopolnjujejo.

Tako k splošnim ciljem, izraženim v viziji tega jezikovnopoličnega programa, kot k njegovim konkretnim ciljem s svojo dejavnostjo pomembno prispevajo najrazličnejši dejavniki in javni sistemi, kot so kulturne in umetniške ustanove, knjižnice ter drugi. Tako so na primer pri knjižnicah za doseganje ciljev jezikovne resolucije najpomembnejše splošne in šolske knjižnice. Neposredno lahko prispevajo na primer k rabi, razvoju in ohranjanju slovenščine, pomembno vlogo imajo pri razvijanju pismenosti za vse ciljne skupine jezikovne politike (npr. različne skupine govork in govorcev slovenščine, govorce in govorce madžarščine, italijanščine, romščine, uporabnice in uporabnike slovenskega znakovnega jezika) ter pri vseživljenjskem razvijanju bralne kulture za vse ciljne skupine jezikovne politike in zagotavljanju podpore družinski pismenosti. Z opremljenostjo z gradivom za osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja in njegovo promocijo lahko pomembno prispevajo tudi k ozaveščanju o drugih načinih sporazumevanja, z opremljenostjo z besedili v jezikih različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenskih skupnosti ter v tujih jezikih pa k večjezičnosti in k ozaveščanju o družbeni prisotnosti še drugih jezikov. S tem so knjižnice, ki so hkrati tako kot izobraževalne institucije primarnega izobraževanja prisotne v vseh, tudi najmanjših lokalnih skupnostih, aktivne in pomembne nosilke jezikovne politike.

Narodna in univerzitetna knjižnica v skladu s 33. členom Zakona o knjižničarstvu skrbi za zbiranje, obdelavo, ohranjanje in dostopnost vseh publikacij v slovenskem jeziku, informira o njih prek portala *Slovenska bibliografija* ter zagotavlja prisotnost slovenske knjige v vseh pomembnejših knjižnicah po svetu. Z vzdrževanjem portala *dLib* omogoča spletni dostop do slovenskih jezikovnih virov.

Za doseganje ciljev jezikovne resolucije skrbi tudi Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (JAK), katere ustanovitelj in financer je Ministrstvo za kulturo. Javna agencija za knjigo Republike Slovenije skrbi za razvoj celotne knjižne verige v slovenskem prostoru, zagotavlja dostopnost kakovostnega leposlovja in humanistike v slovenščini, posebno skrb namenja razvoju bralne kulture v slovenščini ter skrbi za promocijo slovenske literature v tujini.

Podobno med nosilce jezikovne politike spada Radiotelevizija Slovenija, ki ob svojih drugih vlogah ravno tako neposredno prispeva k doseganju ciljev jezikovne politike. Med njene tovrstne naloge, od katerih jih več izhaja že iz Zakona o RTV Slovenija, spadajo denimo zagotavljanje dostopnosti vsebin v slovenskem znakovnem jeziku, zagotavljanje dostopnosti programov RTV Slovenija v zamejstvu, zagotavljanje vsebin za italijansko in madžarsko narodno skupnost ter romsko skupnost, kar vse neposredno prispeva k razvijanju sporazumevalne zmožnosti manjšinskih skupnosti v njihovem maternem jeziku in večinske skupnosti v tujem jeziku oziroma k medkulturnemu in večjezičnostnemu ozaveščanju večinske skupnosti. Z izobraževanjem poklicnih govorcev in govork, vzdrževanjem večjega obsega lektorske službe ter zagotavljanjem kakovostnega prevajanja tujejezičnih oddaj RTV Slovenija v okviru zmožnosti neguje jezikovno kulturo in promovira kakovostno javno rabo slovenščine ter neposredno prispeva k razvoju in uporabi jezikovnih tehnologij

za dostopnost vsebin ranljivim skupinam, npr. tehnologij za transkripte zvočnih vsebin in podnaslavljanje v živo, predvsem razpoznavo slovenskega govora v realnem času, ter zvočnih oblik zapisov, kakovostne sinteze govora in nadgradnje eBralca.

Ocena sredstev, v nadaljevanju navedenih pri posameznih ukrepih, je pripravljena na podlagi poročil izvedbe preteklega nacionalnega programa, tam, kjer je znesek višji, so sredstva zgolj načrtovana in še ne zagotovljena. Razpoložljiva sredstva se namreč opredelijo v vsakoletnem *Zakonu o izvrševanju proračunov Republike Slovenije*, pri Evropskih socialnih skladih nova in dodatna sredstva pretežno sovpadajo z novim kohezijskim programskim obdobjem 2021–2027.

2 Vsebinska opredelitev jezikovne politike Republike Slovenije 2021–2025 s cilji in ukrepi¹⁰

2.1 Uvod, splošni cilji in ukrepi

Znanje jezikov je hkrati simbolna in praktična vrednota, ki mora biti dostopna vsakomur ne glede na kulturno, izobrazbeno ali premoženjsko ozadje. Priznavanje in omogočanje razvijanja raznojezičnosti oziroma jezikovnega repertoarja vsakega posameznika ali posameznice skozi različna življenjska obdobja vodita k jezikovni strpnosti in k spoštovanju jezikovnih razlik, jezikovnih pravic posameznic in posameznikov in skupin ter svobode izražanja. Zato Republika Slovenija skozi vsa njihova življenjska obdobja in na več ravneh skrbi za jezikovno izobraževanje vseh svojih državljanek in državljanov ter prebivalk in prebivalcev, Slovenk in Slovencev v zamejstvu pa tudi Slovenk in Slovencev po svetu. Ključnega pomena za kakovostni govorni razvoj in porajajočo se pismenost so dejavnosti na področju jezika (vključno z razvojem bralne kulture) na predšolski stopnji. Posebna skrb se namenja tudi tujkam in tujcem, ki prihajajo v stik s slovenskim jezikovnim prostorom.

Slovenska jezikovna politika skrbi za čim kakovostnejši pouk slovenščine kot prvega jezika na območju Republike Slovenije ter za čim večjo dostopnost pouka slovenščine za Slovenke in Slovence zunaj mej Republike Slovenije.¹¹ V izobraževalnem sistemu poskuša čim bolje upoštevati potrebe tistih otrok in mladih priseljenk in priseljencev, ki jim je slovenščina drugi jezik, kar velja tudi za gluhe in naglušne otroke, katerih prvi jezik je slovenski znakovni jezik. Promovira tudi izpopolnjevanje slovenščine pri odraslih govorkah in govorcih, učenje slovenščine pri odraslih, ki jim je slovenščina drugi ali tuji jezik, ter učenje slovenščine v tujini. Na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, skrbi za kakovostno izobraževanje v italijanščini oziroma madžarščini, skrbi za uporabo in razvoj jezika romske skupnosti, prav tako pa vsem drugim jezikom manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenjskih skupnosti priznava pravico do ohranjanja in obnavljanja lastnega jezika in kulture. Pri izobraževanju upošteva jezikovne pravice oseb s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja ter branja in pisanja.

Prednostna usmeritev jezikovne politike Republike Slovenije je čim boljše poznavanje slovenskega jezika, dosledno zagotavljanje slovenskih imen podjetij ter zavest o posebnem statusu slovenščine kot maternega jezika (posebej na območjih

¹⁰ Oštevilčenje ukrepov pri posameznih ciljih in ukrepih ne pomeni prioritete razvrščanja.

¹¹ Izraz pouk slovenščine je tu rabljen v širokem smislu, torej kot pouk slovenščine v smislu doseganja celovite sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, vključno z različnimi vidiki pismenosti (bralna pismenost, funkcionalna pismenost itd.).

zunaj Republike Slovenije), v skladu s tradicijo pozitivnega vrednotenja znanja različnih tujih jezikov in glede na sodobne potrebe po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije pa se ob tem upošteva jezikovna raznolikost in spodbuja funkcionalna raznojezičnost. Cilj je, da bi bili govorci in govorke slovenščine jezikovno usposobljeni in ozaveščeni ter da bi dosegli zmožnost učinkovite rabe prvega tujega jezika ter imeli možnost razviti tudi drugi tuji ali dodatni jezik v skladu s potrebami tako na področju splošne kot poklicne rabe. Pri tem naj se utrjuje zavest o položaju slovenščine kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji, o tem, da je slovenščina materni jezik večine prebivalstva, pa tudi drugi ali tuji jezik za številne govorke in govorce drugih maternih jezikov, ter o enakovrednosti vseh jezikov.

Skladno s spoštovanjem temeljnih človekovih pravic in načel Evropske unije, Sveta Evrope in drugih mednarodnih organizacij se Slovenija zavezuje k spodbujanju medsebojnega razumevanja, solidarnosti in družbene kohezije. Dejavnosti so usmerjene v ozaveščanje javnosti, da imajo vsi pravico do vključevanja v javno življenje, da mora biti srečevanje z različnostjo strpno in naklonjeno ter da imajo različne skupine govork in govorcev slovenščine in drugih jezikov različne sporazumevalne potrebe in različno stopnjo jezikovne zmožnosti. S tem je povezano tudi ozaveščanje govork in govorcev o občutljivi rabi jezika pri vzpostavljanju družbenih razmerij (vključujoča raba jezika, premišljena raba izrazov za morebitne ranljive skupine ipd.). Jezikovno izobraževanje ima ključno vlogo pri uresničevanju navedenih usmeritev. V tem okviru je bistvena razširitev razumevanja vloge učiteljic in učiteljev slovenščine, drugih jezikov in tudi nejezikovnih predmetov. Vsi učitelji in učiteljice so namreč tudi učitelji oziroma učiteljice jezika, bralne pismenosti in bralne kulture; ne posredujejo le jezikovnega, ampak tudi kulturnocivilizacijska in medkulturnostna znanja ter so tako vezni člen med različnimi jeziki, kulturami in identitetami. Ključno podporo tem dejavnostim zagotavljajo šolske knjižnice, katerih vlogo je treba okrepiti z doslednim uresničevanjem standardov, ki zagotavljajo pogoje njihovega delovanja.

Nekateri cilji in ukrepi na področju jezikovnega izobraževanja se morajo načrtovati povezano in enotno ne glede na različnost jezikov in ciljnih skupin. Načrtovanje in izvajanje jezikovnega izobraževanja morata temeljiti tudi na ustreznih podatkih o jezikovnem standardu, jezikovni rabi, sporazumevalnih potrebah, jezikovnih stališčih in podobnem, katerih pripravo in zbiranje predvideva ta dokument. Splošnejšim ukrepom pri ciljnih tega poglavja lahko sledijo vključitve bolj konkretnih in kontekstualno vezanih ukrepov z istega krovnega področja v drugih poglavjih.

1. cilj: Uskladitev dejavnosti jezikovne politike na vseh ravneh

Ukrepa:

- izvajalci posameznih ukrepov skrbijo za pretok informacij med vsemi relevantnimi nosilci jezikovne politike, o izvajanju ukrepov redno obveščajo Medresorsko delovno skupino za spremljanje izvajanja jezikovne politike, pri čemer poročajo za celotno področje, ki ga vsebinsko pokrivajo, tudi za institucije, ki spadajo v njihovo pristojnost (javni zavodi, agencije ipd.);
- nadaljnje delovanje spletnega portala Jezikovna Slovenija (trajno sofinanciranje).

Kazalniki:

- obveščenost in učinkovito delovanje Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike,
- obveščenost uporabnic in uporabnikov o jezikovni politiki na spletnem portalu kot skupni/vstopni točki.

Ocenjena okvirna sredstva¹²: redna dejavnost in 50.000 evrov (v okviru redne dejavnosti).

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovito načrtovanje in izvajanje jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja ter s tem dvig ravni funkcionalne pismenosti vseh vrst govork in govorcev; obveščenost splošne javnosti o slovenski jezikovni situaciji in jezikovni politiki.

Nosilec: MK (v sodelovanju z drugimi organi državne uprave).

2. cilj: Ozaveščenost o pomenu in vlogi javne rabe slovenščine

Ukrepa:

- ozaveščanje o pomenu in vlogi rabe slovenščine na vseh področjih javnega življenja, med drugim tudi na posebnih področjih, kot je nediskriminatorna raba jezika;
- ozaveščanje o pomenu ustrezne jezikovne rabe na vseh področjih javnega življenja ter o pomenu lektorskih storitev na vseh področjih javnega življenja (mediji, gospodarstvo, javne ustanove itn.).

Kazalnika:

- število projektov in akcij ozaveščanja, obseg lektorskih storitev.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov.

Predvideni učinki: informirani uporabniki in uporabnice slovenščine, večja prisotnost slovenščine v celotni jezikovni krajini (javni napisi, imena podjetij, lokalov idr.).

Nosilec: MK.

3. cilj: Spremljanje jezikovnega stanja na različnih področjih

Ukrep:

- spodbujanje aplikativnih in temeljnih raziskav o sodobnem slovenskem jeziku (tako o govorjenem kot pisnem jeziku in razmerju med njima), njegovi zgodovini, njegovih uporabnikih in uporabnicah (slovenščina kot prvi jezik, slovenščina kot drugi ali tuji jezik), njihovi jezikovni zmožnosti, bralni pismenosti in bralni kulturi, sporazumevalnih potrebah, sporazumevalnih praksah, jezikovnih stališčih; spodbujanje kontrastivnih in sociolingvističnih raziskav; spodbujanje raziskav regionalnih različ slovenščine in slovenščine zunaj Republike Slovenije; spodbujanje raziskav o vseh drugih vidikih jezikovne politike v Republiki Sloveniji (dostopnost slovenskih publikacij in drugih virov, manjšinski jeziki, jeziki priseljenskih skupnosti, tuji jeziki, sporazumevanje oseb s posebnimi potrebami), pri čemer so posebne raziskave navedene v posebnih poglavjih.

¹² Navedena ocenjena okvirna sredstva so povsod predvidena za celotno obdobje trajanja nacionalnega programa, torej pet let.

Kazalnik:

- število raziskav.

Ocenjena okvirna sredstva: 2.250.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovne politike na različnih področjih.

Nosilci: MK, MIZŠ (ARRS), USZS.

4. cilj: Zmožnost vseh govork in govorcev slovenščine, tudi oseb s posebnimi potrebami, za uporabo jezikovnih priročnikov in jezikovnih tehnologij

Ukrepa:

- izobraževanje in usposabljanje vseh govork in govorcev slovenščine za uporabo jezikovnih priročnikov in jezikovnih tehnologij, promocija uporabe jezikovnih virov in tehnologij;
- sprotno seznanjanje z načini poučevanja uporabe pomožne in podporne tehnologije pri osebah s posebnimi potrebami.

Kazalnika:

- število izvedenih izobraževanj ter vključenih govork in govorcev, število izvedenih promocijskih dejavnosti.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: povečanje števila usposobljenih splošnih uporabnic in uporabnikov slovenščine za učinkovito uporabo priročnikov in drugih jezikovnih virov; povečano število uporabnic in uporabnikov jezikovnih tehnologij, njihova množičnejša uporaba, učinkovitejše delo v izobraževalnih procesih.

Nosilca: MK, MIZŠ.

5. cilj: Ozaveščenost o različnosti sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja

Ukrepi:

- ozaveščanje o različnih sporazumevalnih potrebah in zmožnostih različnih skupin in sprejemljivosti različnih oblik sporazumevanja;
- priprava večpredstavnostnega gradiva z informacijami o perečih vidikih sporazumevalnih potreb ranljivih skupin govorcev in govork v Republiki Sloveniji;
- priprava in izvedba odmevne javne ozaveščevalne akcije.

Kazalniki:

- število dogodkov in gradiv, ki prispevajo k uresničevanju ukrepa,
- večpredstavnostno ozaveščevalno gradivo,
- izvedena ozaveščevalna akcija.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejše in strpnejše sporazumevanje med različnimi skupinami govorcev.

Nosilci: MK, MIZŠ, MDDSZ.

6. cilj: Zagotavljanje dostopa do kakovostnih slovenskih prevodov tujejezičnih del

Ukrep:

- podpiranje prevajanja kakovostnih literarnih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih tujejezičnih del v slovenščino, tujih gostujočih gledaliških predstav v Sloveniji v slovenščino in podobno.

Kazalnik:

- število novih prevodov.

Ocenjena okvirna sredstva: 2.000.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljššan dostop do kakovostnih izvorno tujejezičnih del, krepitev rabe slovenščine za dostop do pomembnih izvorno tujejezičnih del, izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Nosilec: MK.

7. cilj: Promocija slovenskega jezika in kulture v svetu

Ukrepa:

- okrepitev obstoječih mehanizmov za sistematično prevajanje in promocijo in/ali distribucijo prevodov slovenskih literarnih del v tuje jezike in vzpostavljanje novih pristopov za povečanje učinkovitosti na tem področju;
- promocija slovenskega jezika »v živo« s promocijskimi dogodki in nastopi slovenskih ustvarjalcev v Evropski uniji in širše.

Kazalniki:

- ovrednotenje dosedanjih ukrepov in postavitev novih (ekspertiza),
- število promocijskih dogodkov,
- število prevodov del slovenskih avtorjev v tuje jezike.

Predvidena sredstva: 2.400.000 evrov.

Predvideni učinki: večja prepoznavnost slovenske literarne ustvarjalnosti in slovenskega jezika v svetu, spodbujano ustvarjanje slovenskih ustvarjalk in ustvarjalcev v slovenskem jeziku.

Nosilec: MK.

8. cilj: Večjezičnost in medkulturna ozaveščenost

Ukrep:

- ozaveščanje in informiranje o pomenu večjezične in medkulturne komunikacije oziroma medkulturnega dialoga.

Kazalnik:

- število dogodkov in gradiv, ki prispevajo k uresničevanju ukrepa.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejše in strpnejše sporazumevanje med različnimi skupinami, zviševanje praga tolerance v večjezičnih/večkulturnih okoljih.

Nosilca: MK, MIZŠ.

2.2 Jezikovno izobraževanje

2.2.1 Slovenščina kot prvi jezik

2.2.1.1 V Republiki Sloveniji

Slovenščina mora biti kot uradni ter za večino prebivalstva prvi oziroma materni jezik pri načrtovanju jezikovne politike deležna največje pozornosti. Na ravni jezikovnega izobraževanja bo jezikovna politika v naslednjem obdobju posebno skrb namenila jezikovnemu pouku slovenščine v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije, raziskavam slovenskega jezika ter ovrednotenju in raziskovanju jezikovnega izobraževanja v slovenščini ter bo na podlagi ugotovitev pripravila priporočila za izboljšave. Skušala bo tudi uzaveščati pomen jasnega in razumljivega uradnega jezika ter zagotavljati vseživljenjsko jezikovno izobraževanje javnih uslužbenk in uslužbencev, da bodo odgovorno sooblikovali pisno in govorno podobo slovenskega jezika v javni rabi ter skrbeli za jasen in razumljiv uradovni jezik.

Sedanja zasnova jezikovnega pouka slovenščine kot prvega in učnega jezika v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije si za enega od temeljnih ciljev zastavlja razvijanje sporazumevalne zmožnosti kot zmožnosti sprejemanja in tvorjenja besedil raznih vrst. Ker mora posameznica oziroma posameznik prevzemati vse številnejše jezikovne vloge v osebnem, strokovnem, poklicnem in družbenem življenju, je v ospredju potreba po razumevanju družbene razsežnosti jezika in kulture, v kateri poteka sporazumevanje. Kot nadgradnja tradicionalne pismenosti in širše bralne pismenosti postajajo bolj aktualne medijska pismenost, e-pismenost oziroma digitalna pismenost in podobno. Govorcem in govorkam slovenščine kot prvega jezika, tako mlajšim kot odraslim, naj izobraževalni sistem omogoča, da v tem jeziku kar najbolj udeležijo svoje jezikovnoizrazne zmožnosti, se razvijejo v jezikovno usposobljene osebe ter se glede na svoje potrebe opremijo za učinkovito, to je razumljivo in sprejemljivo javno in uradno komunikacijo ter druge vrste specializiranega sporazumevanja.

Na podlagi raziskav in evalvacij pouka slovenščine, ki naj potekajo neodvisno od drugih dejavnosti na področju pouka slovenščine, pa tudi na podlagi rezultatov raziskav bralne pismenosti (PISA), besedilnih spretnosti (PIAAC), sodobnih ugotovitev relevantnih strok, rezultatov nacionalnih preizkusov znanja in mature ter mnenj visokošolskih zavodov in zainteresirane javnosti je treba predvideti nov koncept poučevanja slovenščine kot prvega jezika; ta naj poleg že uveljavljenih in preizkušenih metod pouka slovenščine upošteva še naslednja izhodišča:

- Eden od temeljnih ciljev jezikovnega pouka slovenščine naj bo izboljšanje jezikovne samozavesti govork in govorcev slovenščine.
- Pri jezikovnem pouku slovenščine je treba upoštevati širši kulturni (zunajjezikovni) kontekst in sodobna spoznanja s področja jezikoslovja in didaktike jezika. Še posebej je treba skrbeti za čim boljšo povezanost književnega in jezikovnega dela pouka slovenščine ter posebno pozornost

nameniti razvoju bralne kulture otrok in mladih (razvoj interesa za branje različnih beriv, razvijanje pozitivnega odnosa do branja ...).

- Pouk slovenščine kot prvega jezika ne more v celoti prevzeti odgovornosti za razvijanje sporazumevalne zmožnosti. Razvoj učnega in strokovnega jezika je naloga vsakega strokovnega delavca v vzgoji in izobraževanju. Treba je predvideti najrazličnejše systemske možnosti medpredmetnega povezovanja, tudi slovenščine z vsemi jeziki in nejezikovnimi predmeti v osnovnošolskih in srednješolskih programih (gl. poglavje Tuji jeziki).
- Pouk slovenskega jezika naj ima tudi funkcijo prvega seznanjanja s splošnimi jezikoslovnimi koncepti, saj je takšno znanje bistvena prvina kritične sporazumevalne zmožnosti in temeljni pogoj za uspešno reševanje problemov na višjih kognitivnih ravneh. Obravnava teh vsebin naj se še vedno povezuje (tudi) s praktičnimi besediloslovnimi vidiki, vendar je treba preseči omejitve na zgolj neposredno uporabno, »funkcionalno« znanje. Pri tem naj se upoštevajo sporazumevalne potrebe in sposobnosti učeče se populacije ter se posveti pozornost tudi razvoju njihove bralne kulture.
- Posameznike (otroke in odrasle ter njihove učiteljice in učitelje) je treba še naprej ozaveščati in usposabljanje za samostojno razvijanje lastne sporazumevalne zmožnosti.

1. cilj: Razvijanje in izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti govork in govorcev slovenščine kot prvega jezika ter njihovo usposabljanje za učinkovito sporazumevanje

Ukrepi:

- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljic in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot prvega jezika;
- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljic in učiteljev, pa tudi staršev oziroma skrbnikov s pomembno vlogo razvoja bralne pismenosti in bralne kulture za učinkovito sporazumevanje;
- priprava evalvacij primernosti in usklajenosti učnih načrtov, učnih gradiv, pouka in zunanjih preverjanj slovenščine (izvedeno neodvisno od institucije, ki skrbi za učne načrte in njihovo uvajanje ter za spremljanje pouka slovenščine) ter nadaljevanje dejavnosti v zvezi z izpopolnjevanjem in implementacijo učnih načrtov, učnih gradiv (v klasični in e-obliki) ter inovativnih didaktičnih pristopov na podlagi opravljenih evalvacij;
- izobraževanje učiteljev za uporabo jezikovnih tehnologij pri pouku slovenščine;
- stalno strokovno usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev slovenščine na jezikovnem in didaktičnem področju; usposabljanje učiteljic in učiteljev vseh predmetov na področju slovenščine in sporazumevalne zmožnosti v kontekstu drugih predmetov ter za jezikovno občutljivo poučevanje, ki upošteva jezikovni repertoar posameznega učenca ali učenke;
- stalno strokovno usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev za spodbujanje razvoja bralne kulture kot pomembnega dela bralne pismenosti ter oblikovanje načrta za usklajen razvoj bralne pismenosti na vseh stopnjah izobraževanja;
- spodbujanje medpredmetnega povezovanja učiteljic in učiteljev slovenščine na jezikovnem in didaktičnem področju z učiteljicami in učitelji drugih predmetnih področij;
- organiziranje in izvajanje ustreznega jezikovnega izobraževanja glede na sporazumevalne potrebe različnih ciljnih skupin na vseh stopnjah izobraževanja;
- spodbujanje razvoja jezikovne zmožnosti in bralne pismenosti ter bralne kulture pri ranljivih skupinah vseh starosti ter nasploh odraslih, ki tega niso v zadostnem obsegu razvili v času rednega šolanja in pozneje tudi ne v odrasli dobi;

- spodbujanje razvoja slovenskih e-učbenikov in e-gradiv z vseh področij, namenjenih za učenje in kombinirano učenje¹³ najrazličnejšim ciljnim skupinam;
- prevajanje tuje strokovne literature s področja didaktike v slovenski jezik in obratno;
- zagotavljanje (prostega) dostopa do širokega izbora gradiv v tiskani in e-obliki kot osnove za razvoj bralne pismenosti.

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov za razvijanje jezikovne zmožnosti in bralne pismenosti ter bralne kulture,
- število strokovnih usposabljanj za ravnateljice in ravnatelje, vzgojiteljice in vzgojitelje ter učiteljice in učitelje, posebej strokovnih usposabljanj za razvijanje bralne kulture;
- število zunanjih evalvacij pouka slovenščine,
- število prenovljenih učnih gradiv v klasični in e-obliki,
- število projektov spodbujanja inovativnih pristopov,
- število dodatnih jezikovnih izobraževanj in ciljnih usposabljanj,
- število novih e-gradiv,
- število prevedenih strokovnih del.

Predvidena sredstva: 400.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje ter izvajanje jezikovne in izobraževalnih politik, izpopolnjena jezikovna zmožnost govork in govorcev slovenščine.

Nosilca: MIZŠ, MK.

2. cilj: Razumljiv uradovalni jezik in nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbenk in uslužbencev

Ukrepi:

- priprava e-usposabljanja za nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbenk;
- ciljno jezikovno usposabljanje kot del usposabljanja za novo zaposlene javne uslužbenke in uslužbence ter dodatno jezikovno izobraževanje za javne uslužbenke in uslužbence in njihovo ozaveščanje o družbeni vlogi slovenskega jezika, med drugim tudi na posebnih področjih, še posebej za tiste, ki pripravljajo in urejajo besedila na spletnih straneh državne uprave in javnih institucij, pripravljajo razna pisna gradiva ali zakonodajna besedila;
- ozaveščanje o pomenu izbire slovenske ustreznice pri soobstoju sopomenskega slovenskega in prevzetega izraza oziroma jezikovne prvine;
- ciljno usposabljanje za zaposlene, še posebej za tiste, ki pripravljajo in urejajo besedila na spletnih straneh državne uprave in javnih institucij ali pripravljajo razna pisna gradiva ali zakonodajna besedila, za uporabo preprostega jezika in omogočanje lahkega branja ter izboljšanje dostopnosti do informacij z uporabo preprostega jezika; tam, kjer je potrebno in nujno, pa tudi z uporabo tako imenovanega lahkega branja;

¹³ Kombinacija različnih pristopov k učenju in poučevanju, ki združuje virtualne in fizične resurse (vir: *Slovensko-angleški pojmovnik s področja vzgoje in izobraževanja*, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2015, <https://www.termania.net/slovarji/142/slovensko-angleski-pojmovnik-s-podrocja-vzgoje-in-izobrazevanja>).

- opremljenost in dostopnost jezikovnih virov in tehnologij ter spodbujanje njihove rabe;
- seznanjanje s pomenom nediskriminatorne in vključujoče rabe jezika;
- spodbuda upoštevanja knjižne norme v besedilih državne uprave.

Kazalniki:

- priprava e-usposabljanja,
- število dodatnih jezikovnih izobraževanj in ciljnih usposabljanj za javne uslužbenke in uslužbenice,
- število gradiv z izboljšano dostopnostjo.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: izboljšanje razumljivosti uradnega jezika, njegova usklajenost s splošno sprejetimi jezikovnimi normami, povečanje števila javnih uslužbenk in uslužbencev s temi zmožnostmi, večja in lažja dostopnost dobrin državljanom kot udeleženkam in udeležencem uradnih postopkov.

Nosilec: MJU.

2.2.1.2 Zunaj Republike Slovenije

2.2.1.2.1 Slovenske skupnosti v sosednjih državah

Raba slovenščine na robovih slovenskega narodnega ozemlja - zlasti v Porabju, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, v zahodni Benečiji, Kanalski dolini, Reziji na Tržaškem, Goriškem in Videmskem ter Hrvaškem - še naprej upada, zato zasluži posebno analizo, skrb, raziskovalno pozornost in podporo (gl. projekt [Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah](#)). Slovenska jezikovna politika se zavzema, da se pravica do znanja in uporabe slovenščine uveljavlja v vseh razmerah in okoljih, kjer je raba slovenščine zakonsko predvidena oziroma kjer obstaja želja govork in govorcev po njeni rabi. Iz posebnega položaja slovenske manjšine izhajajo posebne jezikovnonačrtovalne potrebe, za izpolnitev katerih sta potrebna celovito in neprekinjeno raziskovanje narodnega in (družbeno)jezikovnega položaja slovenske skupnosti, rabe knjižnih različic slovenskega jezika in narečij ter podpiranje obveščanja osrednje slovenske skupnosti o jezikovnem položaju in jezikovnih potrebah slovenske manjšine v sosednjih državah.

Govorkam in govorcem slovenščine – tako tistim, za katere je slovenščina prvi jezik, kot tistim, ki slovenščino uporabljajo kot drugi oziroma tuji jezik (dediščinski jezik) – mora jezikovna politika omogočiti čim kakovostnejše pridobivanje in utrjevanje jezikovne zmožnosti, da bodo dobili osnove za samozavestno in učinkovito sporazumevanje v slovenščini v funkcijsko raznolikih sporazumevalnih situacijah. Obenem je pomembno tako poučujočim kot učečim se omogočiti, da pridobijo zmožnost nenehnega nadgrajevanja in širjenja izraznih zmožnosti v slovenščini.

1. cilj: Spremljanje jezikovnopolitičnih razmer

Ukrepa:

- spremljanje stanja pri rabi slovenščine (na primer glede uresničevanja jezikovnopoličnih načrtov, jezikovnega znanja, jezikovne rabe, stališč do slovenskega jezika, učinkovitosti pouka slovenskega jezika, razvoja bralne kulture, še posebej pa branja knjig v slovenščini v primerjavi z branjem v drugih jezikih, prisotnost slovenske knjige v knjižnicah slovenskih manjšin in v šolskih knjižnicah šol s slovenskim učnim jezikom, dostop do COBISS ipd.);
- spodbujanje sodelovanja ustanov sosednjih držav, ki se ukvarjajo z reševanjem jezikovnih problematik.

Kazalnik:

- število raziskav oziroma količina uporabnih ugotovitev.

Ocenjena okvirna sredstva: gl. 3. cilj poglavja 2.1.

Predvideni učinki: podlaga za kontinuirano izpolnjevanje preostalih področnih ciljev resolucije in sprotno pripravo smernic za nadaljnjo jezikovno politiko na posameznem območju s slovensko manjšino oziroma slovensko jezikovno skupnostjo.

Nosilci: MK, USZS, MIZŠ.

2. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti in področij rabe v slovenščini kot prvem jeziku

Ukrepi:

- odpravljanje administrativnih in drugih ovir za lažji dostop do univerzitetnega izobraževanja v Republiki Sloveniji;
- zagotavljanje štipendijskih skladov za bivanje in izobraževanje v Sloveniji ter poskus sistematične aktivacije preteklih štipendistk in štipendistov za potrebe širše slovenske skupnosti v njihovem matičnem okolju;
- spodbujanje visokošolskega izobraževanja pripadnic in pripadnikov slovenske manjšine iz sosednjih držav v Sloveniji;
- oblikovanje nove kategorije kandidatk in kandidatov za vpis v visokošolske študijske programe; namesto dosedanje kategorije »Slovenci brez slovenskega državljanstva« uvedba nove kategorije »Slovenci s stalnim prebivališčem zunaj Republike Slovenije«;
- aktivno seznanjanje študentk Slovenk in študentov Slovencev, ki imajo stalno bivališče zunaj Republike Slovenije, z možnostjo vpisa v univerzitetni program Leto plus in spodbujanje k temu;
- organiziranje seminarjev o Sloveniji in slovenski kulturi ter o dvo- in večjezičnosti v družbi, družini in na osebni ravni;
- podpora pri pripravi učnih gradiv in učbenikov slovenščine posebej za ciljne skupine na območjih, kjer je v sosednjih državah naseljena slovenska manjšina;
- spodbujanje bralne kulture v slovenščini;
- jezikovna podpora zaposlenim v javni upravi dvojezičnih območij in pristojnim za stike s slovensko skupnostjo (jezikovna izobraževanja, seznanjanje s terminologijo, uzaveščanje potrebe po kakovostnih prevodih);
- podpiranje slovenske manjšine pri športnih dejavnostih in povezavah z Republiko Slovenijo na športnem področju;
- zagotavljanje učnih gradiv in slovenskega leposlovja za šolske knjižnice šol s slovenskim učnim jezikom v zamejstvu;

- spodbujanje slovenske manjšine pri kulturnih dejavnostih in povezavah z Republiko Slovenijo na kulturnem področju (na primer: podpiranje slovenskih društev, gledališke in knjižnične dejavnosti, medijev, zagotavljanje jezikovnih usposabljanj v slovenščini, spodbujanje kulturnih in izobraževalnih povezav s Slovenijo, še posebej z obmejnimi kraji, kjer je mogoč dnevni stik, podpiranje medijev iz Slovenije pri vključevanju tematik slovenske skupnosti v sosednjih državah ipd.);
- spodbujanje rabe slovenskih narečij z ohranjanjem zavesti o zvrstnosti slovenskega jezika in o narečju kot eni od njegovih različic ter podpiranje ustvarjalnosti v lokalnih knjižnih različicah;
- zagotavljanje telekomunikacijske pokritosti v slovenskem govornem prostoru oziroma zagotovitev dostopnosti slovenskega radia in televizije tudi na območjih, kjer je v sosednjih državah naseljena slovenska manjšina;
- spodbujanje rabe slovenščine v gradivih klasičnega in spletnega formata, na primer pisanja in branja natisnjenih knjig in e-knjig v slovenskem jeziku, dostopanja do e-virov v slovenskem jeziku, promocija rabe programske opreme za pametne telefone, tablice in računalnike v slovenskem jeziku;
- promocija rabe slovenščine na prireditvah, dogodkih in v oglaševanju na območjih slovenskih skupnosti;
- skrb za prisotnost slovenskega jezika v okviru jezikovne krajine na območjih, kjer je v sosednjih državah naseljena slovenska manjšina;
- opozarjanje na rabo slovenskih krajevnih imen v zamejstvu v javnih medijih Slovenije in zamejstva;
- priprava in posodabljanje prosto dostopnih spletnih seznamov slovenskih naselbinskih imen v sosednjih državah;
- priprava relevantnih spletnih prosto dostopnih dvojezičnih terminoloških slovarjev slovenščine in večinskih jezikov sosednjih držav.

Kazalniki:

- število odpravljenih administrativnih in drugih ovir za lažji dostop do univerzitetnega izobraževanja v Republiki Sloveniji,
- obseg razpisanih in podeljenih sredstev za štipendijske sklade,
- dokumentirano aktivno delovanje štipendistov v prid slovenske skupnosti,
- obseg sredstev za slovenska društva,
- obseg sredstev za medije,
- obseg sredstev za kulturno ustvarjalnost,
- obseg sredstev za razvoj bralne kulture v slovenščini;
- obseg sredstev za športno dejavnost,
- število organiziranih promocijskih dejavnosti glede možnosti izobraževanja v Sloveniji,
- število organiziranih seminarjev in število izobraževanj posameznikov in posameznikov,
- obseg sredstev ter število gradiv in učbenikov slovenščine ter leposlovja v slovenščini,
- telekomunikacijska pokritost slovenskega govornega prostora,
- raba slovenščine v informativnem gradivu, na prireditvah, pri krajevnih imenih, v oglaševanju,
- obseg seznamov slovenskih naselbinskih imen,
- število dvojezičnih terminoloških slovarjev.

Ocenjena okvirna sredstva: 5.000.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeleženk in udeležencev izobraževalnih procesov v Sloveniji, namenjenih otrokom, mladim ter strokovnjakinjam in strokovnjakom iz sosednjih držav, usklajeno podpiranje razvoja in dostopnosti vseh oblik medijske prisotnosti slovenščine v narodnostno mešanih okoljih, podpiranje dostopa literature v slovenščini ter dejavnosti, ki različne ciljne skupine spodbujajo k branju literature v slovenščini, podpiranje razvoja kulturne ustvarjalnosti ter zagotovitev ustreznih orodij in infrastrukture za to.

Nosilci: MK, MZZ, USZS, MIZŠ.

3. cilj: Večja kakovost poučevanja in učenja slovenščine

Ukrepi:

- sistematično usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom, v dvojezičnih vrtcih in šolah ter v šolah s poukom slovenščine v obliki specializiranih tečajev za vzpostavitev raznojezičnosti naklonjenega izobraževalnega okolja, ki bo učečim se pomagalo pri udejanjanju jezikovno-izraznih zmožnosti, pri razvijanju široke in funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku ter pri njihovem razvijanju zmožnosti v slovenščini kot drugem oziroma tujem jeziku;
- usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom, v dvojezičnih vrtcih in šolah ter v šolah s poukom slovenščine na področju bralne pismenosti in bralne kulture;
- po potrebi zagotavljanje in sofinanciranje usposobljenih učiteljic in učiteljev ter asistentk in asistentov iz Slovenije;
- izdelava e-gradiv za (samo)učenje slovenščine v večjezičnih okoljih;
- ozaveščanje staršev o pomenu znanja in ohranjanja maternega jezika, prednostih dvojezičnosti za otroka ter spodbujanju bralne kulture tudi v slovenščini;
- organizacija daljših bivanj in tečajev slovenščine v Republiki Sloveniji za učenke in učence ter dijakinje in dijake šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnih šol v sosednjih državah;
- uveljavitev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine v skladu z evropskimi smernicami (Skupni evropski jezikovni okvir);
- izdelava in nadgradnja učnih gradiv za (samo)učenje slovenščine na daljavo;
- spodbujanje sodelovanja in izmenjav med šolami v Republiki Sloveniji in šolami s slovenskim učnim jezikom, šolami s poukom slovenščine ali z dvojezičnimi šolskimi centri v sosednjih državah;
- zagotovitev možnosti za opravljanje šolske in strokovne prakse v Sloveniji;
- izvajanje e-jezikovnih tečajev slovenskega jezika za pripadnice in pripadnike slovenskih skupnosti, živečih zunaj Republike Slovenije;
- informiranje o slovenski založniški produkciji prek nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema (COBISS) ter omogočanje dostopa do tiskanih in e-virov v slovenščini;
- spodbujanje meduniverzitetnega sodelovanja, na primer z vzpostavitvijo skupnega študijskega programa med univerzo iz zamejstva in univerzo ali drugim visokošolskim zavodom iz Republike Slovenije.

Kazalniki:

- **število izvedenih usposabljanj za vzgojiteljice in vzgojitelje, učiteljice in učitelje ter učeče se,**
- **število v izobraževanju vključenih strokovnih delavk in delavcev,**
- **uveljavitev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine,**
- **število učnih gradiv, prirejenih za različna okolja, starosti in stopnje znanja,**
- **število dostopnih tiskanih in e-virov v slovenščini,**
- **število dogodkov na področju čezmejnega sodelovanja s komponento medjezikovnega ozaveščanja, na področju medfakultetnega sodelovanja in na področju izmenjav med šolami.**

Ocenjena okvirna sredstva: 600.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljšanje izobraževalnih procesov, njihovo usklajeno načrtovanje in razvoj, povečanje dostopnosti do njih in do ustreznih gradiv, vzgajanje samozavestnih in suverenih uporabnic in uporabnikov slovenščine, ki se zavedajo svojih pravic in delujejo v prid širše slovenske skupnosti.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, USZS, univerze in drugi visokošolski zavodi.

2.2.1.2.2 Zdomstvo in izseljenstvo

Nekateri govorci in govorke slovenščine kot prvega jezika odhajajo v tujino za stalno, drugi samo za omejeno časovno obdobje, na primer zaradi službe. Pogosto jih spremljajo otroci, ki določen čas odraščajo in se šolajo v dvo- in večjezičnih okoljih zunaj matične države.

Slovenska jezikovna politika mora zdomkam in zdomcem ter izseljenkam in izseljencem, še posebej pa otrokom, zagotoviti možnost širjenja ali izpopolnjevanja jezikovne zmožnosti v slovenščini. Čeprav lahko ti otroci znanje slovenščine pridobivajo ali vzdržujejo primarno v družini, je nujno tudi sistematično učenje slovenščine kot prvega jezika v njegovi funkcijski raznolikosti, kakršno otrokom, ki odraščajo v Sloveniji, omogoča šolanje v domačem izobraževalnem sistemu. Zato se mora Republika Slovenija truditi, da bi vsaj deloma tudi siceršnje izobraževanje učencev in učenk ter dijakov in dijakinj v tujini, to je pridobivanje znanja pri drugih predmetih, potekalo v slovenskem učnem jeziku – nenazadnje zaradi njihovega morebitnega poznejšega vključevanja v slovenski izobraževalni sistem. Organiziranost takšnega sistematičnega izobraževanja je seveda mogoča le v omejenem obsegu, pogosto celo samo na daljavo, bolj celovito pa je zanjo mogoče poskrbeti tam, kjer so potrebe zaradi večjega števila šolajočih se večje (na primer za otroke govorcev slovenskega jezika v Bruslju in Luksemburgu).

Pozornost je treba posvečati tudi ohranjanju jezika med zdomkami in zdomci ter izseljenkami in izseljenci, ki v tujini živijo že dalj časa, oziroma med potomkami in potomci slovenskih izseljenk in izseljencev, rojenimi zunaj Slovenije.

V odnosu do izseljenk in izseljencev, za katere je v primerjavi s slovensko manjšino v sosednjih državah značilen še krhkejši položaj slovenščine, je ključno, da si jezikovna politika prizadeva za spodbujanje rabe in učenja slovenščine v vseh skupinah in okoliščinah, v katerih je opazen interes za to, ter za krepitev interesa tam, kjer je šibkejši.

1. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske in izseljenske otroke in mladino

Ukrepi:

- odpravljanje administrativnih in drugih ovir za lažji dostop do univerzitetnega izobraževanja v Republiki Sloveniji;
- izdelava e-gradiv za samostojno učenje slovenščine kot prvega jezika in drugih predmetov v slovenščini na daljavo ter za kombinirano učenje;
- zagotavljanje spletno dostopnih e-virov v slovenščini ter prisotnost tiskanih virov v slovenščini v okoljih, kjer živijo slovenski izseljenci in izseljenke;
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje znanja slovenščine kot prvega jezika za tiste, ki so zaključili šolanje oziroma se šolajo zunaj Republike Slovenije, ter zagotovitev strukturirane pomoči za te osebe pri vnovičnem vključevanju v izobraževalni sistem;
- povečevanje števila napotenih učiteljic in učiteljev slovenščine in drugega slovenskega osebja v evropskih šolah in prizadevanje za oblikovanje slovenske jezikovne sekcije v evropskih šolah v Bruslju in Luksemburgu;
- uvedba gostovanj inštruktoric in inštruktorjev pri učiteljicah in učiteljih slovenskega jezika iz Slovenije v šolah oziroma društvih v slovenskih skupnostih v čezoceanskih državah;
- ohranjanje obstoječih in vpeljava dodatnih ukrepov, ki krepijo jezikovno zmožnost v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske in izseljenske otroke (poletne šole oziroma tabori v Republiki Sloveniji, organiziranje kulturnih prireditev, izmenjave itn.).

Kazalniki:

- število odpravljenih administrativnih in drugih ovir za lažji dostop do univerzitetnega izobraževanja v Republiki Sloveniji,
- število spletno dostopnih tiskanih gradiv in e-virov v slovenščini,
- število napotenih učiteljic in učiteljev slovenščine in drugega slovenskega osebja v evropskih šolah,
- število organiziranih izobraževalnih in drugih dogodkov,
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje.

Ocenjena okvirna sredstva: 5.000.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeleženk in udeležencev jezikovnih izobraževalnih procesov, namenjenih zdomskim in izseljenskim otrokom, večja dostopnost ustreznih gradiv, povečana stopnja znanja slovenščine med otroki v zdomskih in izseljenskih skupnostih.

Nosilca: MIZŠ, USZS.

2. cilj: Usposabljanje učiteljic in učiteljev za poučevanje v dvo- in večjezičnih okoljih

Ukrep:

- sistematično usposabljanje učiteljic in učiteljev slovenščine za pomoč učenkam in učencem pri udejanjanju jezikovno-izraznih zmožnosti in pri razvijanju funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem oziroma »drugem« jeziku v dvo- in večjezičnem okolju.

Kazalnik:

- število izobraževalnih oblik za učiteljice in učitelje.

Ocenjena okvirna sredstva: 600.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeleženk in udeležencev temu namenjenih izobraževalnih procesov, izvajanje ustreznih izobraževalnih metod v omenjenih okoljih.

Nosilci: MIZŠ, univerze, USZS.

2.2.2 Slovenščina kot drugi in tuji jezik

Z migracijskimi procesi se tako v Republiki Sloveniji kot tudi zunaj njenih mej veča število zainteresiranih za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika. Za pripadnike in pripadnice obeh narodnih skupnosti, romske skupnosti, različnih manjšinskih etničnih skupnosti, priseljenjskih skupnosti, slovenske zdomske skupnosti, ki se vrača v Slovenijo, in za vse druge tujce in tujke, ki v Republiki Sloveniji bivajo stalno ali prihajajo v Republiko Slovenijo za daljši čas, je dostop do znanja (oziroma učenja) slovenščine temeljnega pomena. Z njim se lažje aktivno vključujejo v družbo in imajo pri tem enake možnosti za osebni razvoj, zaposlitev, dostop do informacij in podobno kot večinski govorci in govorki. Pri tem mora biti v okviru zakonskih in proračunskih možnosti zagotovljena tudi njihova pravica do ohranjanja in obnavljanja lastnega jezika in kulture. Ker so osebne situacije identične tudi pri osebah s statusom repatriirane osebe in pri potomcih slovenskih izseljenk in izseljencev, ki prihajajo v Slovenijo z namenom stalne naselitve, je treba upoštevati tudi to kategorijo.

Republika Slovenija je v zadnjem obdobju naredila precej korakov pri izobraževanju in vključevanju priseljenih otrok v vzgojo in izobraževanje, ki jih je treba po celotni vertikali oblikovati v sistemsko celoto. Prizadevati si je treba za nadgradnjo že vzpostavljenih rešitev na področju vključevanja priseljenih otrok, zagotavljanje sredstev za prenos že nastalih vsebin in gradiv ter njihovo vključitev v nadaljnji proces izobraževanja. Pri uresničevanju pravic osnovnošolskih in srednješolskih priseljenih otrok do izobraževanja temelji integracija priseljencev in priseljenk v Slovenijo na vključujočem pristopu (v kontekstu čim hitrejšega vključevanja v redni pouk) ter skrbi za njihovo učinkovito vključitev in oblikovanje medkulturne družbe. Temelji za razvoj vključevanja priseljenih otrok so bili narejeni zlasti po letu 2007, ko je bila sprejeta strategija vključevanja otrok, učenk in učencev ter dijakinj in dijakov migrantk in migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji, na podlagi katere je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport od leta 2008 do leta 2016 objavilo devet razpisov, sofinanciranih iz evropskih strukturnih skladov, ki se neposredno ali posredno ukvarjajo z omenjeno tematiko. Pravico do vključevanja osnovnošolskih in srednješolskih priseljenih otrok v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem podpirajo različni zakonodajni dokumenti; med drugim dajejo normativno podlago za zagotavljanje državnoproračunskih sredstev tako za učenje slovenščine kot tudi za poučevanje maternega jezika za priseljene otroke, vključene v redno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje. K temu nas zavezuje tudi zakonodaja Evropske unije (npr. *Direktiva Sveta z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov*). Ob skrbi za čimprejšnjo usvojitev slovenščine ter hkratnem poudarku ohranjanja maternega jezika in ob upoštevanju načela demokracije, pravne države in človekovih pravic je osnova za uspešno vključevanje priseljenih šolajočih se otrok v slovensko družbo upoštevanje potreb tako priseljenke kot večinske populacije.

V okviru projekta »Izzivi medkulturnega sobivanja« je leta 2018 nastal *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*¹⁴, ki ponuja vrsto neposrednih vzgojno-izobraževalnih

¹⁴ <http://www.medkulturnost.si/program/>

aktivnosti z otroki priseljenk in priseljencev in njihovimi družinami, med drugim tudi model začetnega pouka slovenščine v vrtcu, osnovni in srednji šoli ter možnosti za usposabljanje strokovnih delavk in delavcev.

Na področju srednješolskega izobraževanja je model začetnega pouka slovenščine tudi v pravnih podlagah ustrezno umeščen (z novelama *Zakona o gimnazijah* in *Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju*, ki sta začeli veljati s šolskim letom 2018/2019, izboljšujeta pogoje za uspešno vključevanje dijakinj in dijakov, ki imajo osnovnošolsko izobraževanje zaključeno izven Republike Slovenije ali jim materni jezik ni slovenščina, in *Pravilnikom o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah*), prav tako je bil septembra 2019 na področju osnovnošolskega izobraževanja sprejet *Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole*, v katerem je opredeljena dodatna strokovna pomoč slovenščine za učenke priseljenke in učence priseljence. Potrjeni (Ur. l. RS, št. 21/20) in veljavni so tudi trije novi učni načrti za začetni pouk slovenščine za prvo, drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje. Potrjeni učni načrti bodo šolajočim se priseljenkam in priseljencem omogočili boljše jezikovno in socialno vključenost v vzgojno-izobraževalni sistem. Hkrati učni načrti dajejo tudi priložnost, da se jih v praksi preizkusi, ovrednoti ter v iskanju učinkovitejših možnosti dopolni in nadgradi. V nadaljevanju bo treba posebno pozornost nameniti tej temi v okviru predšolskega kurikula. V letih 2017–2019 je vzporedno potekala tudi nacionalna evalvacijska študija *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik*. Zaključno poročilo s priporočili za delo je januarja 2021 potrdil Svet za kakovost in evalvacije¹⁵.

Priseljenkam in priseljencem iz tako imenovanih tretjih držav odpira *Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije* (program *Začetna integracija priseljencev – ZIP*) brezplačni dostop do učenja slovenščine kot drugega jezika¹⁶. *Zakon o mednarodni zaščiti* in *Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam z mednarodno zaščito* v času izvajanja osebne integracijskega načrta omogočata osebam z mednarodno zaščito udeležbo na 300-urnem tečaju slovenskega jezika. Z letom 2017 je poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika v okviru pripravljalnega modula Leto plus postalo redna dejavnost Univerze v Ljubljani, z letom 2018 tudi Univerze na Primorskem.¹⁷

Slovenija skrbi še za promocijo učenja in študija slovenščine ter slovenističnega raziskovanja v tujini posebej z mrežo lektoratov na tujih univerzah, v Sloveniji pa tudi s štipendiranjem oseb, ki se slovenščine učijo zunaj mej Republike Slovenije in v Slovenijo prihajajo na krajše in daljše tečaje. Vendar je to štipendiranje z izjemo *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture* na Univerzi v Ljubljani omejeno le na osebe slovenskega rodu. Glede na raznoliko ciljno publiko in najrazličnejše sporazumevalne potrebe se zato kot prednostni kaže neposredno v nadaljevanju opredeljeni cilj.

Cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot drugem in tujem jeziku

Ukrepi:

¹⁵ Zaključno poročilo naj bi obravnaval tudi Strokovni svet za splošno izobraževanje (marca 2021).

¹⁶ Navedena pravna podlaga je v fazi sprememb in dopolnitev, ker se spreminja in dopolnjuje krovni zakon, to je *Zakon o tujcih*. Ukinja se 100-odstotno financiranje programov vključevanja, znanje jezika pa ni več izbira tujca, temveč pogoj, ki ga mora tujec izpolniti, če želi pridobiti določeno dovoljenje v Republiki Sloveniji.

Z uveljavitvijo sprememb in dopolnitev *Zakona o tujcih* bo pristojnost za vključevanje tujcev (kamor sodijo tudi tečaji slovenskega jezika za tujce) z Ministrstva za notranje zadeve prenesena na Urad za oskrbo, integracijo in nastanitev migrantov.

¹⁷ Prim. <https://www.uni-lj.si/studij/leto-plus/>, <https://www.upr.si/sl/studij/vpis-up/prijava-in-vpis-za-tuje-drzavljanke/leto-plus>.

- opredelitev obsega in oblike učenja, normativov in standardov pri učenju slovenščine kot drugega jezika v vrtcu;
- vključitev predmeta slovenščina kot drugi jezik na narodnostno mešanem območju slovenske Istre v seznam predmetov za določitev tretjega predmeta pri nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli;
- vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo v vrtcih¹⁸ ter uvedba dodatnih ur slovenščine kot drugega jezika za romske učence in učence v osnovnih šolah;
- vključevanje otrok slovenskih priseljenk in priseljencev in repatriiranih oseb v predšolsko vzgojo v vrtcih ter uvedba dodatnih ur slovenščine kot drugega jezika v osnovnih šolah;
- izdelava e-gradiv (vključno s priročniki, kot so slovnica in slovarji), namenjenih za samostojno učenje in kombinirano učenje za najrazličnejše ciljne publike, ter kontinuirana izdelava čtiva s prilagoditvami na oblikoslovni, besedoslovni in skladenjski ravni v skladu s posamezno ciljno skupino;
- zagotavljanje ustreznega izbora gradiva v slovenščini, ki podpira pouk slovenščine na dvojezičnih šolah in šolah z italijanskim učnim jezikom;
- zagotavljanje pravnih, finančnih in organizacijskih razmer za ohranjanje in razvijanje mreže lektoratov slovenščine na tujih univerzah, usposabljanje učiteljic in učiteljev za poučevanje slovenščine na tujih univerzah ter zagotavljanje tiskanih in e-virov v slovenščini v podporo tem dejavnostim;
- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev, vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika in večjezične didaktike;
- opredelitev kompetenc vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev, ki otrokom, učenkam in učencem, katerih prvi jezik ni slovenščina, nudijo jezikovno pomoč oziroma dodatne ure slovenščine;
- sistematično usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev za poučevanje otrok, učenk in učencev ter dijakinj in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem (učiteljice in učitelji slovenščine ter drugih predmetov, knjižničarke in knjižničarji);
- sistematično dopolnjevanje fondov izbranih/posameznih šolskih knjižnic z gradivi za usposabljanje strokovnih delavk in delavcev;
- podpora vključitvi študijskih vsebin slovenščine kot drugega jezika in jezikovno občutljivega poučevanja na pedagoških programih 2. stopnje, podpora usposabljanju iz istih vsebin za že zaposlene pedagoginje in pedagoge;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev slovenščine, ki poučujejo odrasle na tečajih ZIP;
- izdelava posebnih programov in tečajev za usposabljanje učiteljic in učiteljev za opismenjevanje nepismenih tujih govork in govorcev v slovenščini;
- senzibilizacija in usposabljanje javnih uslužbenk in uslužbencev za delo s tujimi govorkami in govorci slovenščine.

Kazalniki:

- umeščenost slovenščine kot drugega jezika v osnovno in srednjo šolo v skladu z novimi modeli,
- število vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki izvajajo modele začetnega in nadaljevalnega poučevanja slovenščine kot drugega jezika za priseljenke in priseljence,
- število novih e-gradiv,
- število usposabljanj vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev (slovenščine in drugih predmetov) za poučevanje otrok, učenk in učencev ter

¹⁸ Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021 (cilj 3.3.1.1.2).

dijakinj in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem;

- število pedagoških programov na 2. stopnji, ki vključujejo vsebine slovenščine kot drugega jezika in jezikovno občutljivega poučevanja;
- število gradiv za usposabljanje strokovnih delavcev v šolski knjižnici, dopolnjena zakonodaja v skladu s predvidenimi ukrepi,
- število usposabljanj javnih uslužbenk in uslužbencev za delo s tujimi govorkami in govorci slovenščine.

Ocenjena okvirna sredstva: 4.000.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvoj tovrstnega izobraževanja, izboljšanje njegove kakovosti ter povečanje njegove dostopnosti (skupaj z gradivi) za različne skupine govorcev, tako učiteljic in učiteljev kot učečih se, uspešna integracija otrok priseljenk in priseljencev v celoten izobraževalni sistem ter v družbo.

Nosilci: MIZŠ, MNZ, MK, USZS, UOIM.

2.2.3 Slovenski znakovni jezik

Slovenski znakovni jezik (SZJ) je samostojen jezik, od slovenščine ločen v modalnosti izražanja in v vseh jezikoslovnih ravlinah. V nasprotju s slovenščino ne spada v slovansko jezikovno družino. Je primarni znakovni jezik na območju Republike Slovenije, s čimer si s slovenščino deli večino svojega primarnega zemljepisnega območja. Znakovni jezik je način sporazumevanja večine odraslih gluhih oseb; kadar se družijo z drugimi gluhi ali slišječimi osebami, ki obvladajo znakovni jezik gluhih, uporabljajo isti jezikovni kod. Slovenski znakovni jezik je prvi naravni jezik gluhih, zato je jezik skupnosti gluhih in ga uvrščamo med jezike manjšin v Sloveniji.

S sprejetjem *Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika*, ki zagotavlja gluhih osebam pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika na vseh področjih dela in življenja, ki jo uresničujejo s tolmači in tolmačkami za SZJ, sta se zahtevnost in pestrost dela tolmačev in tolmačk občutno povečali in hkrati so se zvišala tudi pričakovanja uporabnic in uporabnikov (gluhih oseb). Razvejeno in raznoliko delo tolmačev in tolmačk pa zahteva boljše prepoznavanje in standardizacijo slovenskega znakovnega jezika, saj zdajšnja stopnja poznavanja in razvitosti SZJ ne dosega komunikacijskih zahtev sodobne in na znanju temelječe družbe. Pravico do pomoči strokovne delavke ali strokovnega delavca za tolmačenje v SZJ pri vzgoji in izobraževanju uravnavata tudi *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* in *Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami*.

Ob upoštevanju zgoraj opisanega stanja si je jezikovna politika glede SZJ zadala nekaj ciljev, navedenih spodaj, za strokovno pomoč pri uresničevanju teh ciljev pa je nosilec na voljo tudi Svet za slovenski znakovni jezik.

Cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenskem znakovnem jeziku

Ukrepi:

- ugotavljanje stanja slovenskega znakovnega jezika (sociolingvistika, slovnica itd.);

- vzpostavitev študijskega programa in nadaljnega izobraževanja in usposabljanja za zagotovitev kompetentnih strokovnih delavk in delavcev v vzgoji in izobraževanju;
- stalno/sprotno usposabljanje tolmač in tolmačev slovenskega znakovnega jezika;
- ugotavljanje ustreznosti trenutnih modelov učenja in poučevanja slovenskega znakovnega jezika (SZJ) in slovenščine ter tolmačenja SZJ v programih predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja;
- posodobitev vzgoje in izobraževanja gluhih in naglušnih, vključno z izobraževanjem v SZJ in s prilagojenim razvijanjem jezikovne zmožnosti v slovenščini za uporabnice in uporabnike SZJ na vseh stopnjah izobraževanja (od predšolske ravni naprej po celotni izobraževalni vertikali);
- zagotavljanje dostopnosti gluhih in naglušnih do učbenikov in drugih učnih gradiv z oblikovanjem, tiskanjem, zagotavljanjem hranjenja v digitalizirani obliki, spletnim objavljanjem vsebin in e-uradovanjem v oblikah, prilagojenih gluhim in naglušnim;
- priprava didaktičnih gradiv za učenje/poučevanje SZJ na vseh stopnjah izobraževanja;
- certificiranje znanja SZJ;
- sistematično dopolnjevanje fondov izbranih/posameznih šolskih knjižnic z gradivom v SZJ in s strokovnim gradivom, povezanim s problematiko poučevanja in uporabe SZJ;
- sistematično usposabljanje učiteljic in učiteljev ter vzgojiteljic in vzgojiteljev in drugih strokovnih delavk in delavcev v vzgoji in izobraževanju za uporabo SZJ v vzgojno-izobraževalnem procesu ter za razvijanje jezikovne zmožnosti v slovenščini za uporabnice in uporabnike SZJ na vseh stopnjah izobraževanja v skladu z zgornjimi alinejami;
- izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini za uporabnice in uporabnike znakovnega jezika kot naravnega jezika;
- zagotovitev kakovostnega leposlovja za otroke, mladostnice in mladostnike ter njegove dostopnosti v knjižnicah in na spletu ter spodbujanje bralne kulture;
- prilagajanje kulturne ponudbe gluhim in naglušnim (npr. podnapisi predstav, indukcijska zanka v ustanovah, vzpostavitev knjižnične ponudbe gluhim in naglušnim prilagojenih gradiv ipd.);
- opremljanje spletnih strani uradnih organov z video gradivom v znakovnem jeziku.

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- izvedena evalvacijska študija o modelih poučevanja SZJ in slovenščine ter tolmačenja;
- število izvedenih usposabljanj za učiteljice in učitelje ter vzgojiteljice in vzgojitelje,
- sprejetje dopolnjenih oziroma spremenjenih ustreznih programov predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja,
- število izobraževalnih oblik za tolmačke in tolmače,
- število izdanih didaktičnih gradiv ter število novega kakovostnega leposlovja za otroke, mladostnice in mladostnike, dostopnega v šolskih knjižnicah,
- število opremljenih javnih prostorov, prilagojenih gradiv v knjižnični ponudbi, prilagojene kulturne ponudbe.

Ocenjena okvirna sredstva: 450.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik jezikovnega izobraževanja na tem področju, izboljšanje odnosa družbe do potreb uporabnic in uporabnikov SZJ,

izkoreninjanje predsodkov do SZJ, povečanje sporazumevalnih možnosti uporabnic in uporabnikov SZJ ter s tem njihova večja aktivna vključenost v družbo.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

2.2.4 Prilagojeni načini sporazumevanja

Osebe s posebnimi potrebami, kar v tem dokumentu pomeni osebe s posebnimi sporazumevalnimi potrebami (npr. dislektike) ter invalidke in invalide (npr. gluhe in naglušne, slepe in slabovidne, ljudi z zmernimi, težjimi, težkimi in kombiniranimi motnjami v duševnem razvoju), morajo svoje sporazumevalne potrebe uresničevati na druge načine: gluhi znakovno, slepi z brajico, s pomočjo povečanega tiska, pisno-zvočnim pretvarjanjem, gluhoslepi z več drugimi prilagojenimi načini sporazumevanja in podobno. Možnost takšnega izražanja je nujna za preprečitev izolacije oseb s posebnimi potrebami ter jim hkrati omogoča bolj enakopravno uresničevanje temeljnih pravic in dejavnejše vključevanje v družbo. Republika Slovenija se je sicer z najrazličnejšimi dokumenti (*Ustava Republike Slovenije, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, Konvencija o pravicah invalidov in Izbirni protokol h Konvenciji o pravicah invalidov, Deklaracija o pravicah invalidov, Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov, Resolucija o znakovnih jezikih in poklicnih tolmačih za znakovni jezik ipd.*) zavezala k dajanju enakih možnosti vsem, vendar razmere kažejo, da njihovo uresničevanje pogosto ostaja v domeni nevladnih organizacij ter zainteresiranih prostovoljk in prostovoljcev.

Prednostni cilj jezikovne politike v zvezi z osebami s posebnimi potrebami, pa naj gre za gluhe/naglušne, slepe/slabovidne, gluhoslepe, osebe s specifičnimi motnjami (npr. disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje) ali osebe z motnjami v duševnem razvoju, je omogočiti tem osebam, da polno razvijejo svojo sporazumevalno zmožnost, ki bo omogočila prilagojene načine sporazumevanja. To vključuje tudi zagotavljanje temeljnih jezikovnih virov in tehnologij ter didaktičnih gradiv za osebe s posebnimi potrebami. V zvezi s tem je pomemben cilj jezikovne politike tudi priznati prilagojenim načinom sporazumevanja enakovreden položaj, kot ga ima slovenščina (npr. gluhim slovenščina ni prvi, ampak drugi jezik). To pomeni tudi nujno ozaveščanje družbe o posebnostih sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja omenjenih oseb, upoštevanje načelo inkluzije pa lajšanje sporazumevanja med vsemi sporazumevalnimi osebami.

1. cilj: Razvijanje in krepitev sporazumevalne zmožnosti slepih in slabovidnih ter zagotovitev okoliščin za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na tem področju

Ukrepi:

- usposabljanje in izobraževanje slepih in slabovidnih za komunikacijo v prilagojenih načinih sporazumevanja, prilagajanje vseh stopenj sistema vzgoje in izobraževanja slepim in slabovidnim ter razvoj didaktičnih metod in smernic na tem področju oziroma metodologij za prilagajanje vsebin sredstvom komunikacije v prilagojenih načinih sporazumevanja;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev, vzgojiteljic in vzgojiteljev ter drugih strokovnih delavk in delavcev v vzgoji in izobraževanju;
- usposabljanje svojcev;
- prilagajanje javnih prostorov, zgradb in površin slepim in slabovidnim (skupaj z oznakami oziroma avdiodeskripcijo);
- zagotavljanje dostopnosti slepim in slabovidnim do vseh vrst pisnih vsebin z oblikovanjem, tiskanjem, zagotavljanjem hranjenja v digitalizirani obliki, spletnim

objavljanjem vsebin in e-uradovanjem v oblikah, prilagojenih slepim in slabovidnim (npr. knjige, časopisi, uradni obrazci, navodila za izpolnjevanje uradnih obrazcev, učbeniki in druga učna gradiva za vse stopnje šolanja, označbe na izdelkih ipd.), ter distribucijo teh vsebin slepim in slabovidnim;

- prilagajanje kulturne ponudbe slepim in slabovidnim (npr. posredovanje literarnih in drugih del v zvočni obliki in brajici ter opremljanje kulturnih produktov (npr. razstav) z oznakami za slepe in slabovidne, gledališče za slepe, večanje knjižnične ponudbe slepim in slabovidnim prilagojenih gradiv ipd.);
- zagotavljanje dostopnosti kakovostnega leposlovja za otroke, mladostnike in odrasle ter razvoja bralne kulture;
- zagotavljanje učnih gradiv in kakovostnega leposlovja ter ustrezne tehnične opreme za uporabo le-te v šolskih knjižnicah, kjer se šolajo slepi in slabovidni otroci ter mladostnice in mladostniki, ter tiflopedagoške literature za strokovne delavke in delavce teh šol,
- zagotavljanje dostopnosti do tehnične opreme, kot so brajevi pisalni stroji in računalniki, predvajalniki, elektronske povečevalne lupe in podobno, skupaj s podporno programsko opremo.

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- število izvedenih usposabljanj za učiteljice in učitelje ter vzgojiteljice in vzgojitelje,
- število opremljenih javnih prostorov, opremljenih ali prilagojenih produktov kulturne dediščine, prirejenih vsebin, prirejene kulturne ponudbe,
- število novega kakovostnega leposlovja za otroke, mladostnice in mladostnike in odrasle,
- število šolskih knjižnic, ki podpirajo šolanje slepih in slabovidnih otrok ter učenk in učencev,
- število dostopnih kosov (programsko podprte) tehnične opreme.

Ocenjena okvirna sredstva: 500.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje sporazumevalnih možnosti slepih in slabovidnih ter s tem njihova večja dejavna vključenost v družbo, izboljšanje odnosa javnosti do potreb slepih in slabovidnih, večanje dostopnosti vseh vrst pisnih vsebin slepim in slabovidnim.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

2. cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti gluhoslepih ter zagotovitev okoliščin za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na tem področju

Ukrepi:

- ugotavljanje stanja prilagojenih (predvsem taktilnih) načinov sporazumevanja z ljudmi z gluhoslepoto;
- priznanje pravice gluhoslepih do uporabe sporazumevalnih metod tadoma, brajevi prsti, haptični načini sporazumevanja, Lormova abeceda itn. ter priznavanje pravice do uporabe tolmačke in tolmača za gluhoslepe na vseh področjih življenja;
- izdelava in implementacija koncepta umestitve prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi v vrtcu in šolah ter omogočanje izobraževanja otrok in odraslih z gluhoslepoto v njim prilagojenih načinih sporazumevanja;

- usposabljanje učiteljic in učiteljev ter vzgojiteljic in vzgojiteljev ter drugih zaposlenih, ki v različnih ustanovah dnevno delajo z ljudmi z gluhoslepoto, za uporabo prilagojenih načinov sporazumevanja pri učenkah in učencih ter drugih osebah z gluhoslepoto;
- zagotovitev izobraževanja in usposabljanja za tolmačke in tolmače za osebe z gluhoslepoto ter strokovnjakinje in strokovnjake za delo z osebami z gluhoslepoto in s tem zagotovitev primerne števila ustrezno usposobljenih tolmačk in tolmačev za gluhoslepe;
- usposabljanje gluhoslepih in njihovih svojcev za uporabo različnih prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi;
- opremljanje javnih prostorov in produktov kulturne dediščine z reliefnimi oznakami za gluhoslepe ter prilagajanje različnih vsebin (npr. knjig, uradnih obrazcev, navodil za izpolnjevanje uradnih obrazcev, učnih gradiv) za gluhoslepe;
- razvijanje novih individualnih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi (npr. haptičnega načina sporazumevanja).

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- število izvedenih usposabljanj za učiteljice in učitelje ter vzgojiteljice in vzgojitelje,
- izdelan koncept umestitve prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi v šolski sistem in implementacija rešitev,
- število usposabljanj gluhoslepih in njihovih svojcev,
- število izvedenih usposabljanj za tolmačke in tolmače,
- število opremljenih javnih prostorov in produktov kulturne dediščine ter število prirejenih vsebin.

Ocenjena okvirna sredstva: 250.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik jezikovnega izobraževanja na tem področju, izboljšanje odnosa javnosti do potreb oseb s posebnimi potrebami in povečanje njihovih sporazumevalnih možnosti.

Nosilca: MIZŠ, MDDSZ.

3. cilj: Razvijanje in krepitev sporazumevalne zmožnosti oseb s specifičnimi motnjami (npr. disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje, barvna slepota), oseb z motnjami v duševnem razvoju in gibalno oviranih oseb ter zagotovitev okoliščin za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na tem področju

Ukrepi:

- vzpostavitev okoliščin za ugotavljanje funkcionalne pismenosti pri različnih skupinah oseb s posebnimi potrebami;
- usposabljanje in izobraževanje oseb s posebnimi potrebami za komunikacijo v prilagojenih načinih sporazumevanja, prilagajanje izobraževalnih procesov na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja navedenim ciljnim skupinam ter razvoj didaktičnih metod in smernic na tem področju oziroma metodologij za prilagajanje vsebin sredstvom komunikacije v prilagojenih načinih sporazumevanja;
- usposabljanje vseh strokovnih delavk in delavcev v sistemu vzgoje in izobraževanja (učiteljic in učiteljev, vzgojiteljic in vzgojiteljev, knjižničark in

knjižničarjev idr.) za komunikacijo oziroma delo z osebami s posebnimi potrebami;

- usposabljanje svojcev, zdravstvenega osebja, uradnikov in uradnic ter drugih za komunikacijo oziroma delo z osebami s posebnimi potrebami;
- oblikovanje, tiskanje, zagotavljanje hranjenja v digitalizirani obliki, spletne objave vsebin in e-uradovanje v oblikah, prilagojenih osebam s posebnimi potrebami (npr. knjige, časopisi, uradni obrazci, navodila za izpolnjevanje uradnih obrazcev, učna gradiva, označbe na izdelkih, gradiva za lahko branje, gradiva, prilagojena barvno slepim, gibalno oviranim), distribucija teh vsebin uporabnicam in uporabnikom s posebnimi potrebami ob podpori knjižnic;
- zagotavljanje dostopnosti digitalne tehnologije za nadomestno komunikacijo gibalno oviranih;
- prilagajanje kulturne ponudbe osebam s posebnimi potrebami (npr. posredovanje literarnih in drugih del v obliki za lahko branje ter opremljanje kulturnih produktov (npr. razstav) z oznakami za osebe s posebnimi potrebami ipd.).

Kazalniki:

- število izvedenih usposabljanj za različne zgoraj navedene ciljne skupine,
- prilagojeni izobraževalni procesi ter razvite didaktične metode in smernice,
- število prilagoditev javnih prostorov uporabnicam in uporabnikom s posebnimi potrebami,
- število za osebe s posebnimi potrebami digitaliziranih in prilagojenih vsebin (knjig, časopisov, obrazcev, navodil, učnih gradiv, označb na izdelkih ipd.),
- število prilagoditev kulturne ponudbe osebam s posebnimi potrebami.

Ocenjena okvirna sredstva: 250.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik sporazumevalnih možnosti za osebe s posebnimi potrebami.

Nosilci: MJU, MK, MIZŠ, MZ, MDDSZ, MZI.

2.2.5 Jeziki italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljskih skupnosti v Republiki Sloveniji

Pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo z ustavo zagotovljeno pravico do enakopravne javne in zasebne rabe svojega jezika na območjih občin, v katerih živijo. Slovenska jezikovna politika na tem področju izhaja iz strokovne podprte domneve, da je dobro razvita jezikovna zmožnost v prvem jeziku, ki pri drugih manjšinah, vključno s priseljskimi skupnostmi, ni slovenščina, eden od temeljnih pogojev za razvoj jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Republika Slovenija zagotavlja pravico do uporabe in razvoja prvega jezika in kulture obema jezikoma avtohtonih narodnih skupnosti, ki imata poleg slovenščine na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, tudi status uradnih jezikov. Vse osebe javnega prava imajo dolžnost, da na teh območjih poslujejo in se sporazumevajo tudi v jeziku narodnih skupnosti. Podobno Republika Slovenija na podlagi veljavne zakonodaje (npr. *Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji*) spodbuja tudi ohranjanje in

razvoj romskega jezika¹⁹ in kulture. Pravica do enakopravne rabe jezikov italijanske in madžarske narodnosti ter zaveza k aktivnemu spodbujanju rabe jezika romske skupnosti, skupaj z vrsto konkretnih nalog, izhajata tudi iz *Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih*, ki jo je Slovenija ratificirala leta 2000.

Možnost učenja materinščine je omogočena tudi govorkam in govorcem drugih jezikovnih skupnosti, kar omogoča *Zakon o osnovni šoli*, ki določa, da se za otroke, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, ob vključitvi v osnovno šolo in s sodelovanjem z državami izvora organizira pouk njihovega maternega jezika in kulture. Uresničevanje teh pravic je nesistematizirano, saj države izvora, razen izjem (Severna Makedonija, Hrvaška, Srbija), dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur finančno ne podpirajo. Nekateri jeziki priseljencev in priseljenk ter njihovih potomcev in potomk so tudi v naboru izbirnih predmetov, ti pa so namenjeni celotni populaciji in se obravnavajo kot tuji jeziki. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport si v okviru razvojnega dela prizadeva za vzpostavitev do jezikov prijaznih učnih okolij, to vključuje tudi izobraževanje strokovnih delavk in delavcev za uporabo večjezične didaktike. Izhodišče jezikovne politike na tem področju je 61. člen Ustave Republike Slovenije, ki vsakomur omogoča, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo ter uporablja svoj jezik in pisavo, na način, kot ga določi zakon. Torej imajo vsi govorci in govorke, katerih prvi jezik ni slovenščina, v skladu s človekovimi pravicami in načeli Evropske unije pravico ohranjati in/ali obnavljati (revitalizirati) lastni jezik in kulturo. V tem pogledu so upoštevana tudi načela in pravice za jezikovne skupnosti, ki jih opredeljuje *Deklaracija Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji*. Ohranjanje jezikovne in kulturne raznolikosti se spodbuja tudi na podlagi Sporazuma med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo.

Pomembno je poudariti, da svoj del odgovornosti za izvajanje različnih oblik ohranjanja maternega jezika in kulture nosijo tudi pripadnice in pripadniki različnih manjšinskih etničnih skupnosti ter priseljenke in priseljenci.

Cilj: Promocija dvo- oziroma večjezičnosti ter raznojezičnosti²⁰

Ukrepi:

- dejavnosti za ozaveščenost o pomenu znanja in ohranjanja maternega jezika ter o prednostih dvojezičnosti;
- dejavnosti za odpravljanje predsodkov glede dvojezičnosti;
- dejavnosti za odpravljanje predsodkov glede romskega jezika, jezikov manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenk ter priseljencev;
- razvoj in preizkušanje pristopov ter usposabljanje strokovnih delavk in delavcev za krepitev večjezične in medkulturne zmožnosti (tudi z implementacijo pluralističnih pristopov k učenju in poučevanju jezikov in kultur);

¹⁹ Romski jezik v Republiki Sloveniji ni standardiziran oziroma vsi Romi v Republiki Sloveniji ne govorijo iste različice romskega jezika, zato se slednji v besedilu tega programa razume kot »ena od različic romskega jezika, uporabljanih v Republiki Sloveniji«.

²⁰ Raznojezičnost (angl. plurilingualism) se razlikuje od večjezičnosti (angl. multilingualism), ki je znanje več jezikov ali soobstoje različnih jezikov v neki družbi. Večjezičnost lahko dosežemo preprosto tako, da povečamo število jezikov, ki so na voljo v neki šoli ali izobraževalnem sistemu, ali tako, da učence spodbujamo k učenju več kot enega tujega jezika, ali tako, da zmanjšujemo prevlado angleščine v mednarodnem sporazumevanju. Raznojezičnost pa gre dlje in poudarja dejstvo, da posameznik takrat, ko se njegove izkušnje z jezikom v različnih kulturnih kontekstih širijo, od jezika v domačem okolju do jezika v širši družbi in nato do jezikov drugih ljudstev (ne glede na to, ali se jih je naučil v šoli ali neposredno v drugojezičnem okolju), teh jezikov in kultur v miselni predstavi ne ločuje kot nečesa samostojnega in posebnega, temveč gradi sporazumevalno zmožnost, h kateri prispevajo celotno znanje in izkušnje z jezikom ter v kateri se vsi jeziki povezujejo in medsebojno delujejo. V različnih okoliščinah lahko prilagodljivo aktivira različne dele te zmožnosti, da doseže učinkovito sporazumevanje s konkretnim sogovorcem. (Skupni evropski jezikovni okvir – SEJO 2011, str. 26)

- promocija učenja madžarskega in italijanskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja;
- promocija izvajanja izbirnega predmeta »romska kultura« in vzpostavitev učenja romskega jezika;
- zagotavljanje publikacij v romskem jeziku ter v maternem jeziku priseljenskih otrok, mladostnic in mladostnikov v šolskih knjižnicah v vzgojno-izobraževalnih zavodih, v katerih se šolajo,
- zagotavljanje ustreznega prostora v programih javnih medijev v italijanščini, madžarščini in romskem jeziku.

Kazalniki:

- promocijsko gradivo,
- število dvojezičnih publikacij,
- število izvedenih delavnic, predavanj za otroke, starše, ravnateljice in ravnatelje itn.,
- število šol, ki izvajajo dejavnosti za ohranjanje italijanščine ali madžarščine zunaj narodnostno mešanega območja,
- število izobraževanj za strokovne delavke in delavce;
- število šol, na katerih se izvaja izbirni predmet romska kultura, in število vpisanih učenk in učencev,
- število medijskih objav oziroma produkcije (npr. radijskih in/ali televizijskih oddaj) v romskem jeziku oziroma o romski kulturi v Republiki Sloveniji,
- število oziroma časovna dolžina prispevkov o italijanščini, madžarščini in romskem jeziku.

Ocenjena okvirna sredstva: 700.000 evrov.

Predvideni učinki: informiranost o pomenu ohranjanja prvega oziroma maternega jezika; povečan interes šol in univerz za izvajanje predmetov italijanščina, madžarščina, romska kultura; povečana vidnost jezikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti; ozaveščenost strokovnih delavk in delavcev o raznolikih jezikovnih repertoarjih učencev in učenk ter usposobljenost za uporabo jezikovno in kulturno občutljivih pristopov, ozaveščenost o obstoju jezikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti pri preostalih državljankah in državljanih Republike Slovenije.

Nosilca: MK, MIZŠ.

2.2.5.1 Italijanski in madžarski jezik

1. cilj: Zagotovitev okoliščin za učinkovito izvajanje jezikovne politike na področju izobraževanja in kulture narodnih skupnosti

Ukrepi:

- raziskava o vitalnosti italijanskega in madžarskega jezika na narodnostno mešanih območjih;
- vključitev predmeta italijanščina kot drugi jezik na narodnostno mešanem območju slovenske Istre v seznam predmetov za določitev tretjega predmeta pri nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli;
- priprava izhodišč za preverjanje znanja madžarščine kot drugega jezika v dvojezičnih šolah;

- podpora omogočanju izbora madžarskega in italijanskega jezika kot izbirnega predmeta za zainteresirane učenke in učence na vseh ravneh izobraževanja;
- ozaveščanje o pomenu znanja manjšinskih jezikov med strokovnimi delavkami in delavci na dvojezičnih območjih;
- omogočanje učenja italijanskega in madžarskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja za dijakinje in dijake, ki so končali osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo (v skladu z *Zakonom o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja*; Uradni list RS, št. [35/01](#), [102/07](#) – ZOsn-F in [11/18](#); ZPIMVI);
- sofinanciranje delovanja oziroma programov krovnih organizacij italijanske in madžarske narodne skupnosti, radijskih in televizijskih programov za italijansko in madžarsko narodno skupnost ter informativnih dejavnosti (časopis, revije idr.);
- sofinanciranje kulturnih dejavnosti zavodov, ki sta ju ustanovili krovni organizaciji italijanske in madžarske narodne skupnosti ter kulturnih programov drugih izvajalcev, ki jih izbereta krovni organizaciji italijanske in madžarske narodne skupnosti (gledališče, zgodovinske dejavnosti, založniška dejavnost, stiki z matičnim narodom, dejavnosti za ohranjanje jezika idr.);
- priprava načrta ukrepov o izvajanju predpisov na področju uresničevanja pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji za obdobje 2021–2025 (opis stanja, pregled veljavnih predpisov, njihovo izvajanje, projekti, programi idr.).

Kazalniki:

- izvedene raziskave,
- vključenost italijanščine kot drugega jezika na narodnostno mešanem območju slovenske Istre v seznam predmetov za določitev tretjega predmeta pri nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli,
- izhodišča za preverjanje znanja madžarščine kot drugega jezika v dvojezičnih šolah,
- število dijakinj in dijakov na srednjih šolah, vpisanih k pouku italijanskega in madžarskega jezika,
- pogostost razpisovanja izbirnih predmetov madžarščina in italijanščina na univerzah ter število vpisanih študentk in študentov,
- višina sredstev za sofinanciranje krovnih organizacij,
- višina sredstev za sofinanciranje radijskih in televizijskih prispevkov ter informativnih dejavnosti,
- višina sredstev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti in programov,
- spremljanje izvajanja načrta ukrepov s predlogi in pobudami; letna poročila o izvedbi ukrepov iz načrta.

Ocenjena okvirna sredstva: 20.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: zagotovitev kontinuitete učenja madžarskega in italijanskega jezika tako pripadnic in pripadnikov obeh narodnih skupnosti kot večinskega prebivalstva v celotni izobraževalni vertikali in s tem izboljšanje njihove jezikovne zmožnosti; ohranjanje in razvoj jezika obeh narodnih skupnosti; poglobljeno razumevanje položaja italijanskega in madžarskega jezika na narodnostno mešanih območjih; odprava nedoslednosti med normativno ureditvijo in uresničevanjem v praksi; usklajeno načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovnih politik; ozaveščanje prebivalstva, da gre za narodnostno mešano območje.

Nosilci: MK, MIZŠ, pristojna ministrstva, MJU, UN.

2. cilj: Zagotovitev okoliščin za enakopravno javno rabo italijanskega in madžarskega jezika na območjih občin, v katerih živi italijanska oziroma madžarska narodna skupnost

Ukrepa:

- uresničevanje vidne dvojezičnosti;
- promocija jezikov narodnih skupnosti.

Kazalnika:

- število novih dvojezičnih oznak,
- število dejavnosti in višina sredstev, namenjenih promociji jezikov narodnih skupnosti.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: ohranjanje in razvoj jezika obeh narodnih skupnosti; okrepljena javna raba jezika obeh narodnih skupnosti; omogočeno bolj sistematično zagotavljanje izvajanja zakonsko predvidenih pravic; vidno dvojezična jezikovna krajina; ozaveščanje prebivalstva, da gre za narodnostno mešano območje.

Nosilci: MJU, MK, pristojna ministrstva, UN, občine.

2.2.5.2 Romski jezik

Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev okoliščin za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na področju romskega jezika

Ukrepi:

- krepitev jezikovnih in sporazumevalnih zmožnosti Rominj in Romov v slovenskem jeziku po celotni izobraževalni vertikali s poudarkom na predšolski vzgoji in izobraževanju;
- spodbujanje nastajanja kakovostne leposlovne literature, še posebej za otroke in mlade, ter spodbujanje bralne kulture v romskem jeziku;
- sofinanciranje projektov, ki omogočajo ohranjanje, razvoj in promocijo jezika romske skupnosti, ki jih izvajajo nevladne organizacije in ustvarjalci na področju romske skupnosti;
- spodbujanje ohranjanja in učenja romskega jezika po celotni izobraževalni vertikali ter priprava dvojezičnih učbenikov in drugih učnih gradiv v romskem in slovenskem jeziku;
- zagotovitev ustrezno usposobljenega kadra za poučevanje romskih učenk in učencev, skupaj z usposabljanjem vseh strokovnih delavk in delavcev z osnovami dvojezičnosti in raznojezičnosti za delo z romskimi učenkami in učenci;
- vzpostavitev specializirane šolske knjižnice za zbiranje, obdelavo, hranjenje in posredovanje publikacij v romskem jeziku,
- sofinanciranje dejavnosti za boljše medsebojno sporazumevanje med Rominjami in Romi ter preostalimi državljani Republike Slovenije;
- sofinanciranje delovanja oziroma programov krovne organizacije romske skupnosti ter sofinanciranje radijskih in televizijskih programov za romsko skupnost;

- oblikovanje strokovne skupine, ki se bo ukvarjala z vprašanjem standardizacije romskega jezika.

Kazalniki:

- število novih kakovostnih leposlovnih knjig ter število dejavnosti, ki spodbujajo bralno kulturo v romskem jeziku,
- število izvedenih kulturnih projektov nevladnih organizacij in ustvarjalcev,
- obseg medijskih vsebin v romskem jeziku,
- število dvojezičnih učnih gradiv ter število izvedenih tečajev romskega jezika in udeleženk in udeležencev tečajev romskega jezika,
- število strokovnih usposabljanj in delavnic ter število udeleženk in udeležencev, publikacij, učnih gradiv ali drugih programov, ki pripomorejo k boljšemu sporazumevanju med Rominjami in Romi ter preostalimi državljani Republike Slovenije,
- višina sredstev za sofinanciranje dejavnosti krovne organizacije ter višina sredstev za sofinanciranje radijskih in televizijskih prispevkov,
- oblikovana strokovna skupina ter izdelano stališče glede standardizacije romskega jezika.

Ocenjena okvirna sredstva: 600.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljševanje sporazumevalne zmožnosti romskih otrok v romskem in slovenskem jeziku; boljša usposobljenost strokovnih delavk in delavcev ter s tem večanje uspešnosti poučevanja romskih otrok; večanje števila oseb, ki znajo govoriti in pisati v romskem jeziku; ohranjanje in promocija romskega jezika; povečanje števila romskih novinark in novinarjev ter pokrivanja medijskih vsebin v romskem jeziku; spodbujanje nevladnih organizacij ter ustvarjalk in ustvarjalcev za izvajanje različnih dejavnosti za ohranjanje romskega jezika; krepitev jezikovnih zmožnosti Rominj in Romov v slovenskem jeziku; uspešnejša komunikacija med Rominjami in Romi ter preostalimi državljani Republike Slovenije; odločitev o eni ali več standardizacijah romskega jezika; poglobljeno razumevanje položaja romskega jezika na območjih Republike Slovenije s strnjeno romsko poselitvijo.

Nosilci: MK, MIZŠ, MZ, pristojna ministrstva, UN.

2.2.5.3 Jeziki pripadnic in pripadnikov različnih manjšinskih etničnih skupnosti, priseljenk in priseljencev ter njihovih potomk in potomcev

Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti

Ukrepi:

- stalna podpora izvajanju pouka maternih jezikov priseljenških otrok v osnovnih šolah (v skladu z 8. členom *Zakona o osnovni šoli*) in ozaveščanje o obstoju mehanizmov MIZŠ za podporo izvajanja;
- usposabljanje strokovnih delavk in delavcev v osnovah raznojezičnosti in večjezične didaktike ter jezikovno občutljivega poučevanja za delo z učenci priseljenki in učenkami priseljenkami;
- spodbujanje vključevanja knjižničnega gradiva v jezikih priseljenških skupnosti, ki so v znatnem številu prisotne v Republiki Sloveniji, v šolske in splošne knjižnice;
- usposabljanje javnih uslužbenk in uslužbencev ter funkcionark in funkcionarjev za bolj učinkovito komunikacijo s priseljenkami in priseljenki;

- prevajalska in tolmaška podpora za delo v kontekstu rastočih migracij na sodiščih in pri delu policije (npr. v azilnih postopkih);
- izdelava koncepta za prevajalsko in tolmaško podporo za delo v kontekstu rastočih migracij v zdravstveni oskrbi in v izobraževanju (predvsem za potrebe komunikacije med tujejezičnimi starši ter učiteljicami in učitelji v predšolski in osnovnošolski vzgoji ter na področju zdravja);
- izobraževanje prevajalk in prevajalcev ter tolmačk in tolmačev za jezike, ki bi lahko bili deficitarni (v okviru potreb tolmačenja za skupnost);
- iskanje sistemske rešitve za poučevanje tujk in tujcev s posebnimi potrebami (gluhih tujk in tujcev itd.);
- sofinanciranje projektov različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev ter priseljencev za ohranjanje, razvoj in promocijo lastne kulture, jezika in identitete.

Kazalniki:

- število vpisanih učenk in učencev oziroma dijakinj in dijakov k dopolnilnemu pouku maternih jezikov in kultur,
- število učenk in učencev oziroma dijakinj in dijakov, ki obiskujejo izbirni predmet tujih jezikov (brez angleščine in nemščine),
- število izvedenih usposabljanj in izobraževanj,
- število gradiv v jezikih priseljenk in priseljencev v šolskih in splošnih knjižnicah,
- obseg prevajalske in tolmaške podpore,
- število sofinanciranih projektov na področju kulture.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.000.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: uresničevanje pravice do ohranjanja lastnega jezika, izboljšanje jezikovne zmožnosti govork in govorcev v maternem jeziku, krepitev jezikovnih zmožnosti v slovenskem jeziku, večjezičnost, povečana vidnost jezikov različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenkih skupnosti, večja ozaveščenost preostalih državljanek in državljanov Republike Slovenije o večjezičnosti.

Nosilci: MK, MIZŠ, MZ, MDDSZ.

2.2.6 Tuji jeziki

Načrtovanje politike tujejezikovnega izobraževanja je pomemben del nacionalnih jezikovnih politik v Evropski uniji. Stanje na tem področju v Republiki Sloveniji še vedno izkazuje neusklajenost in pomanjkanje enotnih usmeritev na ravni države in posameznih regij. To se še posebej problematično odraža v obsegu izobraževanja za posamezne tuje jezike, pri čemer prihaja do znatnih neravnovesij glede na kulturno in gospodarsko-politično vlogo posameznih jezikov ter možnosti za njihovo izobraževalno kontinuiteto. Pouk prvega tujega jezika se izvaja od drugega razreda naprej v obveznem delu osnovnošolskega programa. Neobvezno se ga učenke in učenci lahko učijo od prvega razreda naprej. Obvezno učenje prvega tujega jezika se po osnovni šoli nadaljuje do zaključka izobraževalnih programov srednjega splošnega ter poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja (izvzeti so programi nižjega poklicnega izobraževanja). V svoji ponudbi šole izbirajo med angleščino in nemščino, lahko ponudijo in izvajajo tudi oba jezika. Odločanje osnovne šole o ponudbi dodatnega, drugega tujega jezika temelji na predpisanem naboru jezikov pri obveznih izbirnih predmetih v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju in pri neobveznih izbirnih predmetih razširjenega programa osnovne šole (od drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja naprej). Učenke in učenci se lahko dodatnega, drugega tujega jezika učijo od

drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja dalje kot neobvezni izbirni predmet ter v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju kot obvezni ali neobvezni izbirni predmet. V zadnjih letih je opazen upad deleža učencev in učenk, ki med izbirnimi predmeti izberejo učenje drugega tujega jezika. V srednješolskem programu za gimnazije je poleg prvega tujega jezika obvezen še drugi, je pa tudi možnost izbire tretjega jezika, pri čemer šola ponudi jezike iz predpisanega nabora. V srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju je obvezno samo učenje prvega tujega jezika. Učenje dodatnih jezikov je možno le v srednjem strokovnem izobraževanju, če se šola za to odloči. Pouk obveznega drugega tujega jezika se izvaja le še v šestih programih.

Slovenska jezikovna politika zato predvideva, da se tej problematiki nameni posebna skrb in da se oblikuje enotna politika poučevanja tujih jezikov v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema. Ta naj na podlagi analize stanja na področju učenja in poučevanja tujih jezikov v celotni izobraževalni vertikali vsebuje tudi izhodišča in smernice:

- za ustrezno uveljavitev drugega tujega jezika v osnovnih in srednjih šolah;
- za zagotovitev ustrezne in strokovno utemeljene razmestitve in razpršenosti učenja tujih jezikov znotraj države in znotraj posameznih regij ter za zagotavljanje ustreznega razmerja med njimi, ki bo temeljilo na upoštevanju njihove kulturne in gospodarsko-politične vloge in mesta tako v širšem, to je evropskem in globalnem kontekstu, kot tudi v ožjem, to je neposredno lokalnem;
- motiviranje in usposabljanje ravnateljic in ravnateljev ter svetovanje šolam in njihovim vodstvom za oblikovanje strokovno ustrezne in čim bolj stabilne ponudbe tujejezikovnega izobraževanja, ki bo smiselno umeščeno v celotno izobraževalno vertikalo tako, da bo učence in učenke spodbujalo h kontinuiteti učenja in doseganju čim višje stopnje jezikovnih zmožnosti v vsaj dveh tujih jezikih;
- za vzpostavitev sistema ugotavljanja in priznavanja zunaj šole pridobljenega jezikovnega znanja;
- za uvajanje sodobnih pristopov k načrtovanju in izvajanju tujejezikovnega izobraževanja v okviru šolskih izvedbenih kurikulumov, ki upoštevajo tudi izobraževanje na daljavo in uporabo digitalnih virov in orodij.

V osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju naj se pouk vseh jezikov načrtuje in izvaja tako, da se ti navezujejo drug na drugega in povezujejo med seboj, in sicer tako tuji jeziki ne glede na vlogo v programu (prvi, drugi, tretji tuji jezik idr.) kot tudi tuji jeziki in slovenščina ter tuji jeziki in nejezikovni predmeti. Navezovanje in povezovanje naj potekata na načine, ki bodo spodbujali medsebojni prenos, čim večjo skladnost in stopenjsko nadgrajevanje jezikovnega in medkulturnega znanja (na primer z uporabo pluralističnih pristopov²¹, ustrezne učne strategije in dejavnosti, primerne organizacijske oblike pouka).

Smiselno je, da je tako v osnovni kot v srednji šoli nabor tujih jezikov širok, vendar ožji pri prvem tujem jeziku in širši pri drugih tujih jezikih. Prehod iz osnovne šole v srednjo šolo naj bo na ravni drugega tujega jezika dovolj fleksibilen, da bo učencem in učenkam omogočal izbiro med nadaljevanjem drugega jezika iz osnovne šole ali z izbiro novega drugega tujega jezika. Učenke in učenci naj se navajajo na uporabo jezikovnih tehnologij. V ponudbi tujih jezikov je treba v celotni izobraževalni vertikali zagotoviti ustrezno mesto klasičnim jezikom (latinščini in grščini). V delih Republike Slovenije, kjer italijanščina in madžarščina nista uradna jezika, je treba jezikoma narodnih skupnosti zagotoviti ustrezno promocijo tudi kot tujima jezikoma.

V okviru izobraževanja odraslih bi bilo treba pripraviti izpite iz tujih jezikov na ravni odličnosti (C1/C2). Pri napotitvi slovenskih strokovnih delavcev v sistem evropskih šol se zahteva namreč znanje tujega jezika na ravni C2. Tovrstne certifikate v Sloveniji ponujajo samo zasebne jezikovne šole.

²¹ Prim. *ROPP: Referenčni okvir za pluralistične pristope k jezikom in kulturam* (M. Candelier s sod., 2017, Zavod za šolstvo; <https://www.zrss.si/objava/izsel-slovenski-prevod-ropp-jul-2017>).

Cilj: Zagotavljanje kakovosti in optimizacija poučevanja ter učenja tujih jezikov

Ukrepi:

- spodbujanje raziskav s področja tujih jezikov za zagotavljanje podlag za vodenje celostne jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja;
- zagotavljanje stalne strokovne podpore razvoju učenja in poučevanja vseh tujih jezikov, ki so del vzgojno-izobraževalnega sistema, ter načrtovanje dopolnitve ponudbe v naboru jezikov (na primer slovenski znakovni jezik, japonščina, arabščina, esperanto itn.);
- pri uvedbi obveznega drugega tujega jezika v osnovni šoli naj nabor jezikov vsebuje vsaj tuje jezike na maturi (angleščina, francoščina, italijanščina, nemščina, ruščina, španščina in latinščina) in sosedske jezike (italijanščina, nemščina, hrvaščina, madžarščina);
- dopolnitev zakonodaje za ureditev sistema ponudbe drugega tujega jezika, ki bo omogočal ustrezno razpršenost različnih tujih jezikov na državni in regionalni ravni, ter vodenje evidence s podatki o številu učenk in učencev po posameznem jeziku na šoli, v regiji in državi;
- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljic in učiteljev z državno jezikovno politiko na področju tujih jezikov ter usposabljanje za sprejemanje strokovno ustreznih odločitev v zvezi z načrtovanjem in izvajanjem (tuje)jezikovnega izobraževanja;
- spodbujanje uvajanja sodobnih in inovativnih pristopov k učenju in poučevanju jezikov (vsebinsko in jezikovno integrirano učenje – CLIL, jezikovni listovnik (portfolio), medkulturni in večjezični pristopi idr.);
- spodbujanje povezovanja učiteljic in učiteljev tujih jezikov, učiteljic in učiteljev slovenščine ter knjižničark in knjižničarjev na ravni šole – oblikovanje skupnega šolskega jezikovnega kurikula, ki bo pripeljal do vzpostavitve jezikom naklonjenega učnega okolja;
- spodbujanje stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljic in učiteljev ter knjižničark in knjižničarjev na jezikovnem in didaktičnem področju;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev slovenščine ter šolskih knjižničark in knjižničarjev na področju tujih jezikov in učiteljic in učiteljev tujih jezikov na področju slovenščine;
- informiranje in svetovanje učečim se in njihovim staršem glede izbire tujih jezikov;
- vzpostavitev reguliranih izpitov iz tujih jezikov na ravni odličnosti (C1/C2);
- pri pouku slovenščine vključevanje vsebin, ki bodo krepile zavedanje o pomenu znanja prvega jezika za dobro razumevanje drugih jezikov ter s tem navajale na razmišljanje o jezikovni raznolikosti kot vrednoti.

Kazalniki:

- število izdelanih raziskav in izvedenih ukrepov,
- dopolnjeni zakoni, pravilniki,
- število učenk in učencev po posameznem jeziku na šoli, v regiji in državi,
- število izvedenih usposabljanj za ravnateljice in ravnatelje ter učiteljice in učitelje,
- število reguliranih izpitov iz tujih jezikov na ravni odličnosti (C1/C2),
- število učnih gradiv,
- število učnih vsebin o jezikovni raznolikosti.

Ocenjena okvirna sredstva: 500.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje jezikovne platforme za poučevanje tujih jezikov, zvišanje stopnje kakovosti poučevanja in znanja oziroma uporabe tujih jezikov, širjenje nabora tujih jezikov v izobraževalnih procesih in izven njih ter povečevanje možnosti izbora med njimi, večja razpršenost poučevanja posameznih drugih tujih jezikov na državni ravni.

Nosilca: MIZŠ (v sodelovanju z ustreznimi strokovnimi institucijami), MK.

2.2.7 Jezikovna ureditev visokega šolstva in znanosti

Slovensko visoko šolstvo v svojem temeljnem formalnopравnem dokumentu (*Zakon o visokem šolstvu*) določa slovenščino kot učni jezik visokega šolstva, skrb za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika pa nalaga visokošolskim zavodom. Med nacionalno pomembne naloge uvršča še skrb za razvoj slovenskega jezika na univerzah v tujini, učenje in izpopolnjevanje iz znanja slovenskega jezika za tujce in za Slovence brez slovenskega državljanstva ter seminarje, simpozije in druga strokovna srečanja, ki so namenjeni skrbi za razvoj in učenje slovenščine.

Področje znanosti, ki je sicer neločljivo povezano s področjem visokega šolstva, je po naravi svojega dela povezano v mednarodni prostor. Zato je ključno vzpostavljanje ravnotežja med uporabo in razvojem znanstvenega in strokovnega slovenskega jezika ter uporabo tujih jezikov. V primerih, ko je uporaba tujega jezika nujno potrebna za doseganja ciljev odlične znanosti (npr. deli evalvacijskih postopkov, v katerih sodelujejo tuji eksperti), je treba takšno uporabo dopustiti, hkrati pa poskrbeti za to, da so rezultati raziskav ustrezno dostopni in predstavljeni v slovenskem jeziku. Preudarno je treba določiti tudi postopke, v katerih prevajanje dokumentacije v slovenski jezik ne bi imelo dodane vrednosti za razvoj slovenskega jezika, lahko pa znatno oteži izvedbo postopkov. Kljub temu pa je treba v primerih, ko je za to izražen legitimen interes udeležencev, poskrbeti za ustrezno dostopnost teh vsebin v slovenskem jeziku.

Vlada Republike Slovenije je 28. julija 2016 sprejela *Strategijo internacionalizacije slovenskega visokega šolstva 2016–2020*. Eno od petih ključnih poglavij je namenjeno »spodbujanju razvoja medkulturnih kompetenc«. Tu je poseben poudarek namenjen skrbi za ohranjanje slovenščine kot jezika stroke, ki je dominantni jezik poučevanja in raziskovanja v Sloveniji. Zato je posebna skrb namenjena tujim študentkam in študentom ter učiteljicam in učiteljem, ki bodo prišli v Slovenijo na izmenjave ali pa za dalj časa, z zagotavljanjem dodatnih, predvsem jezikovnih vsebin z različnimi krajšimi in daljšimi jezikovnimi tečaji ter izbirnimi predmeti slovenskega jezika in kulture. Tako so visokošolski zavodi (VŠZ) začeli uvajati različne dodatne dejavnosti že pred prihodom in ob prihodu tujih študentk in študentov na visokošolski zavod za njihovo lažjo vključitev oziroma integracijo v novo učno, družbeno in kulturno okolje. Strategija določa pet neposrednih in finančno podprtih ukrepov v ta namen: ponudbo tečajev slovenskega jezika in kulture za tuje študentke in študente, informiranje o življenju in študiju v Sloveniji, ponudbo tečajev slovenskega jezika in kulture za tuje visokošolske učiteljice in učitelje, usposabljanje visokošolskih učiteljic in učiteljev na področju medkulturnih kompetenc in umeščanja ter vlogo lektoratov slovenščine na tujih univerzah. Tako je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v skladu z Akcijskim načrtom 2016–2020 že v letu 2016 izpeljalo razpis v vrednosti več kot milijon evrov, s katerim je financiralo 15 projektov visokošolskih zavodov. Visokošolski

zavodi so na razpisu pridobili sredstva za podporne dejavnosti na področju mobilnosti posameznic in posameznikov (vzpostavitev informacijske točke za tuje visokošolske študentke in študente ter učiteljice in učitelje, orientacijski dnevi za tuje visokošolske študentke in študente, tečaji slovenskega jezika in kulture za tuje visokošolske študentke in študente ter učiteljice in učitelje, priprava in poskusna izvedba pripravljalnega modula za tuje visokošolske študentke in študente, posebne dejavnosti za vključevanje priseljenk in priseljencev) ter za različne vidike internacionalizacije doma (usposabljanje slovenskih visokošolskih učiteljic in učiteljev za razvoj medkulturnih in drugih kompetenc slovenskih in tujih visokošolskih študentk in študentov, usposabljanje slovenskih visokošolskih učiteljic in učiteljev za poučevanje skupin, v katerih so poleg slovenskih tudi tuji visokošolski študenti in študentke, prilagoditev predmeta/predmetov ali delov predmeta/predmetov visokošolskih študijskih programov za vzporedno izvedbo v tujem jeziku).

Zagotovljen bo razvoj slovenskega jezika in terminologije v visokem šolstvu in znanosti tudi z dostopnostjo študijskih vsebin v slovenskem jeziku. Pomemben korak razvoja slovenskega jezika na področju znanosti predstavlja tudi dosledno uvajanje načel odprte znanosti v raziskovalni proces, kar bo predvsem povečalo dostopnost znanstvenih rezultatov splošni javnosti. Na ta način bodo enostavno in brezplačno dostopni rezultati znanstvenih aktivnosti, (so)financiranih iz javnih sredstev, vsem zainteresiranim deležnikom.

1. cilj: Ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva

Ukrep:

- evalvacija stanja izvajanja določil v zvezi z zakonsko določeno skrbjo za slovenski jezik na visokošolskih zavodih.

Kazalnik:

- pripravljena evalvacija s priporočili za možne izboljšave do konca leta 2022.

Ocenjena okvirna sredstva: predvidena lastna sredstva VŠZ-jev oziroma sredstva iz temeljnega in razvojnega stebra financiranja javnega visokega šolstva.

Predvideni učinki: priporočila za umestitev skrbi za slovenski jezik v postopke akreditacije in evalvacije visokošolskih zavodov.

Nosilci: MIZŠ, VŠZ, NAKVIS.

2. cilj: Omogočanje prostega pretoka študentk in študentov ter profesorice in profesorjev

Ukrep:

- nadaljnji razvoj učinkovitega učenja slovenščine za tuje študente in študentke ter visokošolske učiteljice in učitelje znotraj posameznih visokošolskih zavodov.

Kazalniki:

- sistemi učenja slovenščine za tuje študentke in študente, profesorice in profesorje ter predavateljice in predavatelje za krajša ter daljša bivanja.

Ocenjena okvirna sredstva: lastna sredstva VŠZ-jev oziroma sredstva iz temeljnega in razvojnega stebra financiranja javnega visokega šolstva, sredstva Evropskega socialnega sklada.

Predvideni učinki: uspešna jezikovna integracija tujih učiteljic in učiteljev ter študentk in študentov v slovenski visokošolski prostor, učinkovita in vzajemna izmenjava znanstvenih idej in dosežkov.

Nosilci: visokošolski zavodi.

3. cilj: Razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku

Številni dokumenti in zaveze slovenske države načrtujejo dejavno večjezičnost prebivalcev in prebivalcev Evropske unije. V skladu s tem je treba na visokošolski strokovni ravni omogočati učenje strokovne slovenščine, kontrastivnega izrazoslovja ter kontrastivnega strokovnega in znanstvenega (akademskega) pisanja, ob tem pa je treba poskrbeti tudi za ustrezno obvladovanje strokovnega sporazumevanja v drugih jezikih za visokošolske učitelje in učiteljice ter študentke in študente. Kljub avtonomnosti univerz se v skladu s tem dokumentom od njih pričakuje, da bodo upoštevale zastavljene ukrepe.

Ukrepi:

- na podlagi temeljite raziskave in analiz strokovno-znanstvenega pisanja na visokošolski ravni, tujih zgledov ter značilnosti programov se izdela učni načrt za uvodni predmet v prvem letniku prvostopenjskih programov, ki bo zajemal omenjene jezikovne vsebine;
- izdelata se načrt usposabljanja učiteljic in učiteljev za strokovno in pedagoško sporazumevanje v slovenščini in drugih jezikih ter načrt preverjanja jezikovnega znanja v drugih jezikih za tiste učitelje in učiteljice, ki izvajajo izbirne module in programe v drugih jezikih;
- spodbuja se izdelava kakovostnih visokošolskih učbenikov v slovenščini in prevodov kakovostnih učbenikov iz tujih jezikov;
- za potrebe dela na ravni Evropske unije se oblikuje poseben magistrski študijski program za pridobitev strokovnega naziva pravnik lingvist oziroma pravica lingvistka;
- krepitev interdisciplinarnega študijskega področja digitalno jezikoslovje (magistrski študijski program);
- uvedba predmeta Strokovna in znanstvena slovenščina na vseh slovenskih univerzah oziroma njihovih fakultetah.

Kazalniki:

- izdelan učni načrt za strokovno-znanstveno pisanje,
- izdelan načrt usposabljanja in preverjanja znanja učiteljev in učiteljic za sporazumevanje v slovenščini in angleščini,
- izdelan študijski program za naziv pravnik lingvist oziroma pravica lingvistka.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje ter razvijanje jezikovne zmožnosti učiteljev tako v slovenščini kot angleščini, razvijanje strokovno-znanstvenega jezika posameznih strok, skupaj z razvijanjem kontrastivne terminologije.

Nosilec: MIZŠ.

4. cilj: Izboljšati položaj slovenščine kot jezika znanosti

Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev in učiteljic ter predpisi za akreditacijo visokošolskih programov in ustanov (Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu – NAKVIS) so zdaj predvsem dosežek zavedanja o pomembnosti mednarodno potrjene kakovosti slovenske znanosti. Enako ravna pri dodeljevanju sredstev tudi Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), ko vrednoti odličnost slovenskih znanstvenikov in znanstvenic.

Gledano razvojno je seveda poudarjanje potrebe po objavljanju v tujih revijah in tujem jeziku razumljivo, saj so merila in z njimi visokošolska habilitacijska politika hoteli preseči omejenost slovenskega znanstvenoraziskovalnega dela na domači prostor in ga kakovostno sopostaviti tujemu ter tako povečati odličnost raziskovalnega dela. V časih, ko so bile tuje objave prej izjema kot pravilo, so se univerze smiselno odzvale s poudarjanjem nujnega objavljanja tudi v tujem jeziku.

Taka politika pa je povzročila zapostavljanje in ponekod popolno ukinitve znanstvenih objav v slovenščini kot nujnega pogoja za napredovanje v znanstvene nazive, za mentorstvo doktorskim študentom in študentkam ter za vodenje raziskovalnih projektov in programov. To je škodljivo vsaj z dveh vidikov: razvijanja slovenskih terminologij in slovenščine kot jezika visokošolskega izobraževanja ter usihanja kakovostnih slovenskih revij. Sedanja politika napredovanj tako povzroča, da v nekaterih strokah postaja slovenščina že skoraj obrobni jezik. Smiselno znanstveno in strokovno objavljanje v slovenščini je nujno, če želimo, da znanstvena sfera o svojih spoznanjih učinkovito seznaja slovensko javnost, tako v njenem jeziku sooblikuje družbo znanja ter javnosti vrača vložena javna sredstva.

Med merili za pridobitev najnižje stopnje visokošolskega učitelja oziroma visokošolske učiteljice zdaj na primer ni merila »obvladovanje slovenščine kot jezika stroke«, med merili za raziskovalno odličnost pa so objave v visoko rangiranih znanstvenih revijah praviloma edino merilo znanstvene uspešnosti, dejstvo pa je, da so le-te praviloma v tujih jezikih.

V preteklosti je bilo nujno spodbujati pisanje v tujem jeziku, danes pa je položaj obrnjen: za razvoj slovenščine v znanosti se mora spodbujati tudi kakovostno objavljanje v slovenskem jeziku. Prav zato bi morale univerze, ARRS in NAKVIS uravnotežiti razmerje med mednarodno in domačo »odmevnostjo« ter spodbujati znanstveno objavljanje tudi v slovenščini.

Ukrep:

- univerze naj prek habilitacijske politike vzpostavijo spodbude za smotrno objavljanje znanstvenih in strokovnih besedil v slovenščini. Poleg objavljanja v tujem jeziku naj NAKVIS, ARRS in univerze med pogoje za izvolitve uvrstijo tudi obvezno objavljanje učbenikov, terminoloških gradiv in strokovnih člankov ter monografij v slovenščini (izjeme za zelo ozka področja, na katerih bi bilo to smiselno, določi ARRS) – ti so tudi vir za

nastajanje terminoloških in jezikovnih baz ter drugih jezikovnih virov, ki so resolucijsko obdelani v naslednjem poglavju.

Kazalnik:

- sprejetje in uvedba sistema habilitacijskih pravil in sistema vrednotenja programskih skupin z vključenim elementom slovenskih strokovnih objav.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: povečanje strokovnih objav v slovenskem jeziku, razvoj slovenskega strokovnega jezika in terminologije, seznanjanje slovenske javnosti z razvojem slovenske znanosti.

Nosilci: univerze, NAKVIS, ARRS, MIZŠ.

2.3 Jezikovna opremljenost

2.3.1 Uvod

Opremljenost slovenščine in slovenske jezikovne skupnosti z jezikovnimi viri, priročniki, orodji in (svetovalnimi ter podpornimi) storitvami je eden ključnih dejavnikov, od katerega je odvisno uresničevanje številnih ciljev jezikovne politike. Obravnava jezikovne infrastrukture oziroma opremljenosti je v skladu z ugotovitvami iz raziskave *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* omejena predvsem na priročnike, vire, orodja in storitve, pomembne s stališča jezikovne opremljenosti domačih in tujih govork in govorcev slovenščine za uspešno sporazumevanje v slovenščini, učenje in poučevanje jezika, zagotavljanje ustavnih pravic do uporabe jezika ter zagotavljanje pravic oseb s posebnimi potrebami. Pospešena digitalizacija in razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij postavljata v zadnjem desetletju okvir za nadaljnji razvoj jezikovne infrastrukture, ki bo glede na svetovne in evropske usmeritve ter hitrost sprememb predvsem digitalna, spletna in mobilna. Evropska unija pri svoji jezikovni politiki kot širšem okviru naše resolucije sooblikuje in upošteva družbeni in tehnološki razvoj, zato vlaga v razvoj digitalnih virov za uradne jezike Evropske unije in druge evropske jezike. Temu mora slediti tudi Slovenija in zagotoviti, da jezikovni priročniki, viri, orodja in storitve za slovenščino dosegajo cilje, ki jih Evropska unija želi za vse svoje uradne jezike, kot tudi nacionalne cilje na področju digitalnega opremljanja za slovenski jezik.

1. cilj: Neprekinjeno znanstveno raziskovanje slovenskega jezika v podporo razvoja jezikovne infrastrukture

Ukrepa:

- spodbujanje raziskav o slovenskem jeziku;
- vzpostavitev stabilnega financiranja za dejavnosti v raziskovalnih ustanovah, znotraj katerih se raziskovalci sistematično in dolgoročno ukvarjajo z raziskovanjem jezika in izkazujejo ustrezne strokovne reference.

Kazalnika:

- število raziskav,

- višina stabilnega financiranja raziskovalnih skupin, ki se sistematično in dolgoročno ukvarjajo z raziskovanjem slovenskega jezika in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike.

Ocenjena sredstva v okviru redne dejavnosti: 2.250.000 evrov.

Predvideni učinki: zagotovitev znanstvenih podlag v obliki monografij, člankov, raziskovalnih poročil za sodoben opis jezika, za prepoznavanje sodobne norme in oblikovanje kodifikacije standardnega jezika, za poznavanje aktualne sociolingvistične situacije, za poznavanje stanja v rabi jezika, za ugotavljanje potreb jezikovne skupnosti, za pripravo načrtov za izdelavo jezikovne infrastrukture in za njihovo izvedbo s konkretnimi in uporabnimi rezultati ter za izdelovanje jezikovne politike.

Nosilci: MIZŠ (ARRS), SAZU, MK.

2. cilj: Optimizacija organiziranosti dejavnosti na področju opremljenosti slovenščine

Ukrepi:

- ustanovitev vladnega delovnega telesa oziroma sveta za usmerjanje in spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, za podpiranje celovitih rešitev na področju digitalizacije slovenskega jezika ter za skrb za slovenski jezik;
- sistematično financiranje jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti izven financiranja temeljnoznanstvene jezikoslovne dejavnosti;
- skrb za vzporeden in uravnotežen razvoj različnih jezikovnih virov, tehnologij in drugih infrastrukturnih enot, skupaj s temeljnimi priročniki, dvojezičnimi slovarji ipd.;
- določitev hierarhije jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti glede na njihovo pomembnost na podlagi razpoložljivih raziskav potreb uporabnikov;
- pri projektih z jezikovnoinfrastrukturno vsebino uvedba prednostnega vrednotenja za projekte, ki med rezultate uvrščajo oblikovanje ali nadgradnjo jezikovnega vira oziroma tehnologije s prednostnega seznama ob predhodnem oblikovanju ustreznih meril za razvrščanje na prednostni seznam;
- pri projektih z jezikovnoinfrastrukturno vsebino uvedba prednostnega vrednotenja za projekte, ki razvijejo jezikovni vir oziroma tehnologijo do ravni zrelega izdelka, neposredno uporabnega za končnega ciljnega uporabnika (nasproti razvoju zgolj prototipa, testne različice, zasnove ipd.), z možnostjo za objavo na enem od uveljavljenih spletnih jezikovnih portalov;
- spodbujanje pristopov gradnje jezikovnih virov, ki ob sodelovanju strokovnega kadra vključujejo tudi uporabniško skupnost (množičenje);
- kot podlaga za posodabljanje jezikovnih virov in tehnologij za slovenščino spodbujanje raziskav v splošni javnosti, vključujoč tako osebe, ki jezikovne vire (pogosto) uporabljajo, kot osebe, ki jezikovnih virov (pretežno) ne uporabljajo.

Kazalniki:

- ustanovitev vladnega delovnega telesa oziroma sveta za usmerjanje in spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, za podpiranje celovitih rešitev na področju digitalizacije slovenskega jezika ter za skrb za slovenski jezik,
- vzpostavljen sistem financiranja jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti,
- izkazan razvoj različnih tipov jezikovnih virov,
- določena hierarhija pomembnosti jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti,
- prirejena razpisna pravila,
- število novih virov, ki uporabljajo množičenje.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: olajšanje neprekinjenega in načrtovanega izvajanja jezikovnoinfrastrukturnih nalog, zagotavljanje skrbi za različne tipe jezikovnih virov, kar največje možno povečanje uporabnosti rezultatov financiranih projektov, hitrejši napredek in razvoj odprto dostopnih virov.

Nosilca: MK, MIZŠ.

3. cilj: Usklajeno hranjenje, pridobivanje in distribuiranje jezikovnih virov in tehnologij v okviru konzorcija CLARIN.SI

Ukrep:

- zagotovitev dolgotrajnega financiranja konzorcija CLARIN.SI.

Kazalniki:

- vključeni viri in orodja ter njihova raba.

Ocenjena sredstva v okviru redne dejavnosti: 400.000 evrov.

Predvideni učinki: ohranjanje in krepitev povezovanja, zbiranja, razvoja in distribucije jezikovnih virov in tehnologij; centralizirano zbiranje prosto dostopnih jezikovnih virov in orodij za delo s slovenskim jezikom; izboljšan dolgoročen izkoristek vloženih sredstev v jezikovne vire in orodja; izboljšan dostop do jezikovnih virov in orodij za vse uporabnike; zagotovljena trajna uporabnost jezikovnih virov in orodij; izboljšano spremljanje usklajenosti razvoja in kakovosti jezikovnih virov in orodij, večja usklajenost razvoja in kakovosti jezikovnih virov in orodij.

Nosilec: MIZŠ.

4. cilj: Odprta dostopnost jezikovnih virov

Ukrepi:

- spodbujanje doslednega izvajanja nacionalnih strategij za odprto znanost;
- nadaljevanje pripravljanja ukrepov za izvedbo določil strategije v skladu z veljavnimi akcijskimi načrti na področju odprte znanosti;
- vključitev pogoja o odprtem dostopu, po načelu *odprto, kolikor je mogoče, ter zaprto, kar je nujno*, za vse javno financirane rezultate, povezane z jezikovno opremljenostjo, razen pri upoštevanju pravic morebitnih izvornih lastnikov avtorskih pravic za vire in orodja, ki niso bili financirani iz javnih sredstev, ali pri varovanju osebnih podatkov;
- pri projektih, sofinanciranih z javnimi viri najmanj v višini 50 %, mora financer zahtevati, izvajalec pa zagotoviti odprt dostop do vseh rezultatov;
- odprti rezultati morajo biti objavljeni ali drugače dostopni na način, ki omogoča njihovo najdljivost, interoperabilnost ter možnost ponovnega vrednotenja in uporabe;
- vnos odprte dostopnosti do znanstvenih rezultatov v znanstvenoraziskovalno zakonodajo ob načrtovani prenovi znanstvenoraziskovalne zakonodaje;
- financiranje pravnih postopkov, povezanih z odprtim dostopom do jezikovnih virov;

- oblikovanje pravnih podlag za oddajo obveznega izvoda izdanih knjižnih publikacij v NUK tudi v elektronski obliki za oblikovanje ustreznih korpusov slovenskega jezika;
- spremljanje vprašanja dostopnosti standardov Slovenskega inštituta za standardizacijo.

Kazalnika:

- načrtovano izvajanje veljavnega akcijskega načrta izvedbe nacionalne strategije odprtega dostopa, sprememba zakonodaje.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: lažja in širša dostopnost vsebin in produktov javnih raziskovalnih sredstev, izboljšan izkoristek javnih sredstev, vloženih v raziskovanje, povečanje digitalnih virov slovenskega jezika in njihove izkoriščenosti tako neposredno za uporabnice in uporabnike kot za vnovično izkoriščanje.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK.

5. cilj: Spodbujanje razvoja slovenske Wikimedije

Ukrepi:

- izvajanje projektov, ki s pomočjo množičenja pri vnašanju in popravljanju vnosov ali na drugačne načine bistveno večajo število in kakovost slovenskih gesel v Wikipediji, Wikiviru, Wikislovarju in na njunih sestrskih portalih;
- izvajanje projektov, pri katerih se v Wikimedijo prenašajo in s tem digitalizirajo že vzpostavljeni nedigitalni viri;
- odkupovanje pravic.

Kazalnika:

- bistveno povečan obseg vnesenih podatkov v Wikipedijo, Wikivir, Wikislovar in na njune sestrške portale, povečano število dostopov do slovenskih wikivirov.

Ocenjena okvirna sredstva: 80.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljššan dostop do odprto dostopnih virov znanja na spletu, krepitev rabe slovenščine za dostop do informacij na spletu, širjenje področij rabe slovenščine na spletu.

Nosilca: MK.

2.3.2 Jezikovni opis

Jezikovni opis pokriva pripravo virov in priročnikov, ki opisujejo jezik na različnih ravneh. Osnovno opremljenost na ravni opisa posameznega jezika predstavljata temeljni enojezični slovar in temeljna slovnica sodobnega knjižnega oziroma standardnega jezika, takoj za tem pa še raznovrstni specializirani jezikovni priročniki. Ker se jezik spreminja – zaradi pospešenega razvoja zunajjezikovne stvarnosti posebno v svojem poimenovalnem delu danes še bistveno hitreje kot nekoč –, je vsako tako delo načeloma uporabno le v omejenem časovnem obdobju. Podatkovne baze, na

katerih temelji jezikovni opis, morajo biti zato strukturirane tako, da omogočajo pripravo jezikovnih priločnikov in virov za čim več različnih namenov in različnih vrst uporabnikov ter njihovo sprotno posodabljanje.

V današnjem in polpreteklem času velja za temeljno slovarsko delo sodobnega slovenskega jezika *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, za temeljno slovnično pa *Slovenska slovnica* Jožeta Toporišiča. Čeprav sta obe temeljni deli še vedno uporabni, pa zaradi jezikovnih in tudi metodoloških sprememb zadnjih desetletij ne zadoščata več vsem potrebam, ki jih pogojuje današnja jezikovna stvarnost. Pomanjkljivost obeh temeljnih del je tudi, da sta bili napisani za prikaz v knjižni obliki in da je le temeljni slovar prešel v digitalno okolje, zaradi prvotne knjižne zasnove pa mu ni povsem prilagojen. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* je sicer leta 2014 doživel dopolnjenost in deloma prenovljeno izdajo (SSKJ²), a gre pri tem še vedno predvsem za premostitev prehodnega obdobja do nastanka novega slovarja slovenskega jezika. Omenjeno temeljno slovnično delo hkrati tudi ni na voljo v prostem dostopu, vsem zahtevam po odprtem dostopu do jezikovnih podatkov pa ne ustreza niti slovar.

Za naslednje obdobje je smotrno načrtovati le en temeljni splošni jezikovni opis (slovarski in slovnični). Opis sodobne slovenščine mora biti prilagojen za digitalno okolje. Metodološko mora biti optimiziran tako, da bodo v eni ali več podatkovnih bazah na voljo različni podatki o slovenščini, v kontekstu slovarskega opisa od pomenskih, vezljivostnih, kolokacijskih, frazeoloških, idiomatskih do imenoslovnih in etimoloških, izgovornih in drugih. Podatki naj bodo pretežno povezljivi, večnamenski in odprto dostopni.

Za dodatno jezikovno opremljenost bo treba v digitalnem okolju prilagojeni zasnovi sestaviti, digitalnemu okolju prilagoditi ali pa gradivno dopolniti in nadgraditi vrsto slovarjev, na primer slovar besednih oblik nelastnoimenskih besed oziroma oblikoslovni leksikon, ki bo vseboval tudi podatke o naglasu, slovar zemljepisnih imen slovenskega narodnega prostora in eksonimov ter slovar slovenskih osebnih imen (rojstnih in priimkov). Za ohranitev slovenščine kot strokovnega jezika bo treba še naprej sestavljati terminološke slovarje različnih strok in področij človekovega življenja in delovanja. Vsa ta dela morajo biti opravljena na način, ki bo omogočal njihovo medsebojno povezovanje in povezovanje s temeljnim slovarjem (in v prihodnje temeljno slovnico) v digitalni obliki ter njihovo dostopnost prek sodobnih medijev.

Poleg novega temeljnega opisa slovenščine pa je treba izdelati tudi priločnike za druge ciljne uporabnike. Po nedavnem izidu ene osnovnošolske in ene srednješolske slovnice ter prosto dostopni spletni objavi njune vsebine so to predvsem slovarji za različne stopnje izobraževanja rojenih govork in govorcev ter slovnice in slovarji za tiste, katerih materni jezik ni slovenščina, in za osebe s posebnimi potrebami.

Ob tem se ne sme pozabiti, da slovenščina ni samo današnji knjižni oziroma standardni jezik. Slovenščina so tudi narečja in slovenščina ima tudi zgodovino ter predzgodovino. Zato je treba nameniti pozornost tudi dialektološkim raziskavam, zlasti izdelovanju lingvističnih atlasov, narečnih slovarjev, narečnoslovnih študij in monografij o posameznih narečjih, ter zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovnim raziskavam, tako zgodovinske slovnice kot slovarjev posameznih jezikovnozgodovinskih obdobj, in splošnemu zgodovinskemu slovarju, pripravi novega etimološkega slovarja itd. Po drugi strani opis slovenščine sestavljajo tudi starejši slovarji, starejše slovnice in druga starejša jezikoslovna besedila, vir za opis (starejše) slovenščine pa so tudi v preddigitalni dobi izdelani korpusi. Ta gradiva bi bilo treba čim bolj digitalizirati in omogočiti njihovo široko dostopnost prek sodobnih medijev.

Pri vseh opisanih vidikih jezikovnega opisa je treba skrbeti, da bodo viri dostopni čim manj razpršeno. Različni primeri združenega dostopa do večjega števila virov za slovenščino so na primer spletišče Fran, stran z viri na spletišču Centra za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani, Predstavitveni portal spletnih jezikovnih virov za slovenščino na strani zavoda Trojina, Evroterm ter Termania. Treba je razvijati tudi podobna zbirna spletišča z jezikovnimi viri, prilagojenimi za posebne ciljne skupine uporabnikov in uporabnic slovenščine (šolarji in šolarke ipd.).

Cilj: Temeljni opis sodobne knjižne oziroma standardne slovenščine, specializirani jezikovni opisi, dialektološki, imenoslovni, zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovni opisi

Ukrepi:

- oblikovanje temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik;
- vzdrževanje in nadgradnja prosto dostopnih spletnih portalov s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, namenjenih splošnim uporabnikom in strokovni javnosti; zagotavljanje financiranja za njihovo kontinuirano delovanje;
- zagotovitev dostopnosti do teh virov za vse uporabnike, tudi uporabnike s posebnimi potrebami.

Kazalnika:

- število temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik,
- število aktivnih oziroma vzdrževanih prosto dostopnih spletnih portalov.

Ocenjena okvirna sredstva: 4.200.000 evrov v okviru redne dejavnosti.

Predvideni učinki: usklajeno delovanje na področju izdelave temeljnih in specializiranih jezikovnih priročnikov ter njihovo izdelovanje, dostopnost na spletu (čim manj razpršen dostop do čim več podatkov o slovenščini), dostopnost tudi za skupine z različnimi invalidnostmi, enakopravnost pri dostopnosti.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK.

2.3.3 Standardizacija

Ugotavljanje sodobne jezikovne norme se začne z ugotavljanjem dejanske rabe in njenim vrednotenjem glede na opisano normo – tu se standardizacijska dejavnost tesno povezuje s sistemskim opisom jezika in prva težava obstoječih standardizacijskih pripomočkov je pomanjkanje novejših jezikovnih opisov. Za neprekinjeno sledenje neskladjem med veljavnim standardom in rabo je treba predvideti možnosti načrtovane izrabe jezikovnotehnoloških virov in orodij za te potrebe. Gradnja tovrstne jezikovnotehnološke infrastrukture omogoča pridobitev deloma samodejne in (kar je še pomembneje) objektivne podatkovne zbirke, ki se z ustrezno jezikovno interpretacijo lahko uporablja v celotnem standardizacijskem procesu.

Koncipiranje normativnih jezikovnih priročnikov, ki so namenjeni najširšemu krogu jezikovnih uporabnikov in uporabnic in s katerimi bo mogoče najbolj učinkovito zadostiti zahtevam po hitri in nedvoumni informaciji glede jezikovnih zadreg, je mogoče le s predhodnimi raziskavami, v katerih bo odgovorjeno na vprašanja, kako naj bo priročnik za aktivno rabo jezika zasnovan ter katera vprašanja govork in govorcev naj rešuje. Standardizacijska dejavnost mora pri iskanju načinov za zapis ugotovljene norme v priročniku upoštevati vse novejšje izsledke, s katerimi bi se uporabniškim pričakovanjem tako približala, da bi dosegla stanje, ki ga obvladujemo s tako imenovanim konceptom minimalne intervencije.

Temeljni kodifikacijski priročnik oziroma Slovenski pravopis skladno s tradicijo in dobro prakso v sodelovanju z vsemi ustanovami s področja jezikovnega načrtovanja potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Podobno sodeluje tudi pri nastajanju vseh drugih temeljnih priročnikov slovenskega jezika z normativnimi vsebinami. Za pripravo predloga posodobitve pravopisnih pravil je bila leta 2013

imenovana nova Pravopisna komisija pri SAZU, pozneje preimenovana v Pravopisno komisijo pri SAZU in ZRC SAZU. Komisijo sestavlja delovna skupina, organizirana v dveh telesih – delovnem in svetovalnem. Delovanje in napredek komisije pri posodabljanju kodifikacije sta predstavljena na komisijinem spletišču, ki hkrati rabi tudi za sprotno zbiranje zunanjih predlogov glede prenove kodifikacije. Komisija prek portala Fran predstavlja nove rešitve, načrtovane za vključitev v nov kodifikacijski priročnik. V skladu s preteklo dobro prakso bo komisija tudi v prihodnje kodifikacijske rešitve iskala ob vključevanju drugih ustanov s področja jezikovnega načrtovanja in širše zainteresirane javnosti. Posodobitev pravopisnih pravil spremlja tudi pravopisni slovar, ki ni puristični priročnik, ki na primer iz konteksta iztrgano leksiko usmerja od tujega ali prevzetega k domačemu, temveč je predvsem nujna gradivska razširitev pravil, ki uporabniku na ubeseditveno preprost način predstavljajo splošna načela glede posameznih vprašanj in zato ne morejo gradivsko zaobjeti vseh primerov, temveč le najbolj značilne.

Že v resoluciji o jezikovni politiki za obdobje 2007–2011 je kot pomemben cilj jezikovne politike nastopal dvig jezikovne samozavedi in ugleda slovenščine med njenimi govorci in govorkami. Od tedaj so nekatere raziskave in izkušnje z neformalnimi svetovalnicami pokazale, da lahko to nalogo pomaga opravljati svetovalno telo, ki bi hitro in učinkovito razblinjalo dvome jezikovnih uporabnic in uporabnikov glede jezikovnih in z jezikom povezanih vprašanj. V letu 2012 je tako začela delovati *Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Brezplačno svetovanje poteka prek namenskega spletnega portala, na katerem je omogočeno tudi iskanje po arhivu že odgovorjenih vprašanj, hkrati pa so storitve in podatki svetovalnice dostopni tudi prek portala Fran, s čimer se svetovalnica umešča v kontekst temeljnih priročnikov za slovenski jezik. Svetovalnica je po vzpostavitvi kljub soobstoju še nekaterih drugih svetovalnic razmeroma hitro postala glavni naslov za obravnavanje jezikovnih vprašanj, vezanih predvsem na slovenščino. Z odpravljanjem jezikovnih zadreg in tešenjem jezikovne radovednosti pomaga pri dvigovanju jezikovne samozavedi in ugleda slovenščine med njenimi govorci in govorkami ter opozarja na različne interpretativne možnosti, česar pogosto toga slovarska ali priročniška ubeseditve ne omogoča. Premošča tudi neskladja med priročniki, med priročniki in učbeniki, presoja glede razhajanj med priročniki in učbeniki, posredno pa služi tudi pravopisni komisiji pri nalogah, vezanih na posodabljanje jezikovne norme. Navedeno kaže, da je jezikovno svetovanje nujno, zato je cilj jezikovne politike v prihajajočem obdobju vzdrževanje in optimizacija delovanja svetovalnice.

Cilj: Izvajanje dejavnosti, ki zagotavlja posodabljanje in vzdrževanje knjižnojezikovnega standarda in ob tem zagotavljanje okoliščin, da se govorce in govorki slovenščine seznanijo s knjižnim oziroma standardnim jezikom ter se sporazumevajo v skladu z njim

Ukrepi:

- delovanje svetovalnice, ki deluje prek prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini;
- priprava novih pravopisnih pravil v skladu z izraženimi potrebami govork in govorcev ter posodobljenim jezikovnim opisom;
- priprava slovarskega dela pravopisa, temelječega na normativnih problemih;
- delovanje standardizacijskih teles.

Kazalnika:

- delovanje svetovalnega telesa,
- izdaja pravopisnega priročnika, tj. pravopisnih pravil in pripadajočega slovarja.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.300.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajen razvoj in dostopnost sodobnih priročnikov slovenskega standardnega jezika ter svetovalnih storitev na tem področju.

Nosilca: SAZU, MK v sodelovanju z MIZŠ (ARRS), univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.3.4 Terminologija

Za delovanje Slovenije je na številnih ravneh ključna terminologija, zato je treba prizadevanja državne jezikovne politike usmeriti v opremljanje jezika in jezikovno usposabljanje strokovnjakinj in strokovnjakov na vseh terminoloških področjih. Treba je spodbujati tudi nastajanje kakovostnih terminoloških virov, na primer terminoloških slovarjev, pri katerih sodelujejo tako področni strokovnjaki obravnavanih področij kot jezikoslovci. Ker je terminologija hitro razvijajoči se del vsakega jezika, je pomembno sistematično podpirati tudi terminološko svetovanje, saj le tako lahko dovolj hitro odgovarjamo na potrebe strokovnjakov, ki ob pojavu novega pojma navadno prvi naletijo na poimenovalno vrzel v jeziku. Strokovnjakom je treba kontinuirano nuditi podporo pri oblikovanju jezikovnosistemsko ustrezne slovenske terminologije. Jeziki z večjim številom govorcev in govork so v prednosti že zato, ker jih na večjem trgu močnejše podpira jezikovna industrija (dostopnejše in številnejše sodobne slovarske baze, terminološke zbirke, jezikovni korpusi, sistemi za strojno prevajanje itn.), zato je pri jezikih z manjšim številom govorcev in govork še toliko pomembnejša vloga države. Upoštevajoč to razsežnost, je pomembno vzdrževati delovanje prosto dostopnega spletnega terminološkega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki vsebuje tudi spletni forum za hitro izmenjavo znanja in mnenj o terminoloških rešitvah med področnimi strokovnjakinjami oziroma strokovnjaki in jezikoslovkami oziroma jezikoslovci. Pri tem je nujno posvetiti pozornost še temu, da je do teh virov zagotovljena tudi dostopnost za uporabnice in uporabnike s posebnimi potrebami. Ključna za nadaljnji razvoj opremljenosti slovenščine je tudi odprtost dostopa do podatkovnih zbirk, če je to mogoče.

Ob prepoznavi pomena specializiranih korpusov in njihove izrabe s pomočjo jezikovnih tehnologij oziroma samodejnega pridobivanja podatkov je treba hkrati poudariti, da samo slednje za izdelavo terminoloških priročnikov vendarle ni dovolj; za izdelavo kakovostnih terminoloških priročnikov je potrebno tudi aktivno sodelovanje področnih strokovnjakinj oziroma strokovnjakov ter jezikoslovk oziroma jezikoslovcev.

Cilj: Vzpostavitev infrastrukture ter izdelava prosto dostopnih terminoloških virov in orodij za podporo učenju in poučevanju tujih jezikov, prevajanju in terminološkemu delu

Ukrepi:

- izdelovanje sodobnih terminoloških virov, na primer terminoloških slovarjev, terminoloških podatkovnih zbirk, specializiranih korpusov itn.;
- oblikovanje terminoloških komisij za izdelavo terminoloških slovarjev, sestavljenih iz področnih strokovnjakinj oziroma strokovnjakov in jezikoslovk oziroma jezikoslovcev, in zagotovitev financiranja za njihovo usposabljanje ter delovanje prosto dostopnega terminološkega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki bo vseboval terminološke slovarje, terminološke baze in učinkovit svetovalni servis ter bo uporabljal možnosti hitre izmenjave znanja in mnenj med področnimi strokovnjakinjami in strokovnjaki ter jezikoslovkami in jezikoslovci, ki jih omogoča splet;

- zagotovitev dostopnosti do teh virov tudi za uporabnice in uporabnike s posebnimi potrebami (npr. certifikat A3C, dostopno vsem).

Kazalniki:

- izdelani terminološki viri ter podatkovne zbirke,
- vzpostavitev oziroma dopolnjevanje prosto dostopnega terminološkega portala,
- kontinuirano terminološko svetovanje,
- višina financiranja.

Ocenjena sredstva v okviru redne dejavnosti: 800.000 evrov.

Predvideni učinki: zagotovitev sodobnih medjezičnih slovarjev, podatkovnih zbirk in korpusov, zagotovitev terminoloških priročnikov, široka dostopnost večjezičnih in terminoloških baz podatkov, poenotenje terminologije; opremljenost prevajalcev, učiteljev ter splošnih uporabnikov tujih jezikov; zagotovitev temeljnih jezikovnih virov za razvoj strojnega prevajanja in raznih večjezičnih aplikacij.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK – v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.3.5 Večjezičnost

Pri načrtovanju večjezičnih virov za prihodnje obdobje ne moremo več govoriti samo o klasičnih dvojezičnih ali terminoloških slovarjih, temveč tudi o slovarskih bazah ali večjezičnih bazah znanja, ki se izkoriščajo bodisi neposredno za preverjanje informacij v ustrezni spletni ali drugi aplikaciji (ali izvedeni tiskani obliki) bodisi za uporabo v orodjih, ki na druge načine pomagajo pri učenju tujih jezikov, prevajanju ali tolmačenju, kot so sistemi za strojno prevajanje, sistemi za računalniško podprto prevajanje, sistemi za podporo tolmačenju itn. Opisane vire je mogoče izkoristiti, če so ustrezno medsebojno povezani in strojno berljivi ter sistematično urejeni (saj nesistematičnost otežuje strojno obdelavo), če povezave in rešitve tvorijo zaključen nabor ter so kakovostno in zanesljivo interpretirane, hkrati pa je vzpostavljena ustrezna (spletna) infrastruktura. Osnovni pogoj za nastanek jezikovnih priročnikov in zagotavljanje tehnoloških rešitev, ki rešujejo kontrastivne težave med dvema ali več jeziki, pa so sodobni viri in orodja za slovenščino ter opis jezika z enojezičnega stališča.

Pri jezikovnem načrtovanju je še nedavno veljalo, da so enojezični priročniški viri in orodja za slovenščino domena javnega financiranja, dvo- in večjezične vire ter orodja pa se lahko prepušča bodisi naključnemu entuziazmu posameznikov in posameznic bodisi komercialnemu področju. Z vstopom v digitalno paradigmo to ne zadostuje, kajti ena od posledic razvoja informacijskih in komunikacijskih tehnologij je ta, da so tradicionalni dvo- ali večjezični priročniki s prestopom v spletno oziroma digitalno okolje postali komercialno bistveno manj zanimivi ali celo nezanimivi, kar kažejo težnje po Evropi in v svetu, ne le v Sloveniji. Po drugi strani je v digitalnem okolju mnogo lažje izkoriščati podatke iz ene baze podatkov za sestavljanje drugih baz s sorodno vsebino, kar velja tudi za dvo- ali večjezične baze, terminološke baze podatkov itn. Z vzpostavitvijo ustrezne infrastrukture je mogoče izdelati večjezične vire tudi za jezike ali specializirana tematska področja, ki do zdaj še niso bila obdelana, česar brez te zaradi manjšega števila ciljnih uporabnic in uporabnikov ne bi bilo realno pričakovati.

Cilj: Vzpostavitev infrastrukture ter izdelava prosto dostopnih večjezičnih virov in orodij za podporo učenju in poučevanju tujih jezikov, prevajanju in terminološkemu delu

Ukrepa:

- izdelovanje večjezičnih virov in terminoloških podatkovnih zbirk;
- dostopnost teh virov za uporabnice oziroma uporabnike s posebnimi potrebami.

Kazalniki:

- izdelani večjezični viri ter podatkovne zbirke,
- višina financiranja.

Ocenjena okvirna sredstva: 400.000 evrov.

Predvideni učinki: zagotovitev sodobnih medjezičnih slovarjev, podatkovnih zbirk in korpusov, široka dostopnost večjezičnih baz podatkov; zagotovitev temeljnih jezikovnih virov za razvoj strojnega prevajanja in raznih večjezičnih aplikacij.

Nosilca: MK, SAZU v sodelovanju z MIZŠ (ARRS), univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.3.6 Jezikovne tehnologije

Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in aplikacije, ki izrabljajo obstoječe jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sinteza govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnični pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje, sistemi za pretvorbo govora v besedilo itn.) ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in virov (postopki tokenizacije, oblikoskladenjskega označevanja, skladenjskega razčlenjevanja, avtomatskega razločevanja pomenov, avtomatskega razreševanja besedilnih koreferenc, prepoznavanja imenskih entitet itn.).

Razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij v zadnjih petnajstih letih ustvarja »digitalno vrzel«, zaradi katere bodo jeziki, ki bodo pri tem razvoju zaostajali, postali manj privlačni in konkurenčni v vsesplošno povezanem svetu. Digitalna vrzel ločuje jezike, ki so dovolj prisotni na svetovnem spletu, za katere obstajajo sodobni digitalni viri in so jezikovnotehnološko razviti, od tistih, pri katerih se zaostanek s skokovitim razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij povečuje. Slovenija se je k preprečevanju nastanka oziroma k odpravljanju digitalne vrzeli med slovenščino in vodilnimi evropskimi jeziki na splošnejši ravni zavezala tudi v nacionalni strategiji razvoja informacijske družbe *Digitalna Slovenija 2020*. Za večino uradnih jezikov Evropske unije so bili v zadnjih petnajstih letih izdelani načrti razvoja digitalnih virov in jezikovnotehnoloških aplikacij, s čimer posamezne države oziroma jezikovne skupnosti na sistematičen in programiran način skrbijo za prehod svojih jezikov v digitalno okolje. Načrti imajo praviloma naslednje cilje: (1) identifikacija dejavnikov na področju jezikovnega opisa, jezikovnih tehnologij in virov; (2) sistematična analiza jezikovne rabe in z njo povezanih potreb jezikovne skupnosti; (3) izdelava seznama obstoječih in manjkajočih računalniških jezikovnih izdelkov in storitev za raziskovalne skupnosti in širšo javnost; (4) vzpostavitev organiziranega skladiščenja, vzdrževanja in distribucije obstoječih priročnikov, virov in orodij; (5) vzpostavitev dolgoročnega programa nastajanja in razvoja digitalnih jezikovnih priročnikov, virov in orodij; (6) vzpostavitev sodelovanja z evropskimi pobudami za izmenjavo digitalnih virov in orodij. Medsebojno

primerljivost takih programov med drugim zagotavlja upoštevanje evropskih pobud, kot so zdaj raziskovalni infrastrukturi CLARIN.SI in DARIAH ter infrastrukturni projekti, na primer META-NET.

Pri ovrednotenju jezikovnotehnološke razvitosti posameznega jezika se navadno upoštevajo naslednji kazalniki. Med jezikovnotehnološke vire (korpusi, baze znanja) spadajo: (1) referenčni korpusi, specializirani korpusi; (2) oblikoskladenjsko in skladenjsko označeni korpusi (odvisnostne drevesnice); (3) semantično in diskurzno označeni korpusi; (4) vzporedni korpusi, pomnilniki prevodov, večjezični primerljivi korpusi; (5) govorni korpusi (posnetki govorjenega jezika, jezikoslovno označeni govorni korpusi, dialoški korpusi); (6) multimedijske in multimodalne baze (besedilo, združeno z video ali avdio podatki); (7) semantični leksikoni, slovarji sinonimov, ontologije; (8) jezikovni modeli (statistični modeli za izračun verjetnosti analiz na različnih jezikoslovnih ravneh) in (formalne) slovnice; (9) leksikoni besednih oblik in večbesednih enot; (10) terminološke baze. Med jezikovnotehnološka orodja in aplikacije spadajo: (1) črkovalniki in moduli za preverjanje slovnične ustreznosti; (2) strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje v različne jezike; (3) sinteza in prepoznavanje govora (govorni informacijski sistemi, pripomočki za učenje govorne slovenščine, prenosni in vgradni uporabniški vmesniki, sistemi za govorno upravljanje tehniških sistemov); (4) tokenizacija, oblikoskladenjsko označevanje, oblikoslovna in besedotvorna analiza in sinteza; (5) skladenjsko razčlenjevanje (površinska ali globinska skladenjska analiza stavkov, vezljivost); (6) stavčna semantika (avtomatsko razločevanje pomenov, pomenske vloge); (7) semantika besedila (avtomatsko razreševanje besedilnih koreferenc, analiza sobesedila, luščenje pragmatičnih informacij, sklepanje iz sobesedila); (8) procesiranje diskurza (analiza formalne strukture besedila, analiza retorične strukture besedila, argumentacijska analiza, analiza besedilnih vzorcev, prepoznavanje besedilnih žanrov itn.); (9) luščenje informacij (avtomatsko indeksiranje besedil, multimedijsko luščenje informacij, večjezično luščenje informacij); (10) informacijsko poizvedovanje (prepoznavanje imenskih entitet, dogodkovno ali relacijsko poizvedovanje, avtomatsko prepoznavanje mnenj ali odnosa, besedilna analitika in besedilno rudarjenje); (11) avtomatska sinteza (tvorba) besedila v naravnem jeziku, sistemi dialoga.

Za prihodnje obdobje je smiselno načrtovati vsaj (a) izdelavo, dodelovanje in vzdrževanje (standardno) označenih referenčnih in specializiranih korpusov slovenskega jezika (referenčni govorni korpus slovenščine, korpusi strokovnih in znanstvenih besedil za različna strokovna področja, (uravnotežen) skladenjsko označen korpus slovenščine ipd.), skupaj z oblikovanjem jezikovnih modelov za statistično podprto verjetnostno analizo jezikovne rabe na različnih jezikoslovnih ravneh ter orodij in aplikacij za njihovo računalniško analizo in vizualizacijo, in (b) delo pri najrelevantnejših nalogah, naštetih v sklopu jezikovnotehnoloških orodij in aplikacij (glede na seznam prednostnih nalog na podlagi raziskav).

Pri snovanju jezikovnih priročnikov in virov je treba predvideti skupne elemente, ki bodo omogočali njihovo povezljivost in s tem prispevali k učinkovitejši uporabi virov pri izdelavi jezikovnih priročnikov. Novi jezikovni viri, orodja in uporabljene tehnologije naj zagotavljajo čim večjo interoperabilnost. V prihodnosti bo s porastom novih naprednih tehnologij vse več ne le človeške, ampak tudi strojne uporabe virov, zato morajo biti viri temu primerno pripravljeni.

Ena od temeljnih težav pri dosedanjem razvoju proračunsko financiranih orodij in virov je bila, da po koncu projektov oziroma obdobja financiranja večinoma niso bili več dostopni za javno uporabo oziroma jih ni bilo več mogoče najti, vzpostaviti ali uporabiti. Analogna težava je nejasen status avtorskih pravic oziroma dostopnosti pri priročnikih, virih in aplikacijah, ki že obstajajo. Za premostitev teh težav bo v prihodnje skrbel konzorcij CLARIN.SI, ki bo s povezovanjem, zbiranjem, razvojem in distribucijo jezikovnih tehnologij, financiranih z javnimi sredstvi, lajšal njihovo trajno in čim bolj prosto dostopnost za vse uporabnike. Pri jezikih z manjšim številom govorcev in govork, kot je slovenščina, je potrebno, da so viri ne samo prosto dostopni, ampak

dostopni tudi za morebitno komercialno uporabo, kjer je to dopustno in mogoče, saj je to eden od učinkovitih načinov spodbujanja rabe jezika v digitalnem okolju.

Cilj: Gradnja, posodabljanje in vzdrževanje temeljnih jezikovnih tehnologij za slovenščino in druge jezike, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, ter zagotavljanje njihove čim bolj proste dostopnosti

Ukrepi:

- redna analiza stanja za prepoznavanje potreb na področju izgradnje oziroma razvoja in posodabljanja jezikovnih virov in tehnologij s preučitvijo dobrih praks razvoja in financiranja posameznih virov in tehnologij (npr. presoja, za katere vrste besedil je smiselno razvijati strojnoprevajalne sisteme – splošni jezik, strokovna in znanstvena besedila);
- oblikovanje seznama jezikovnih virov in tehnologij za prednostno izgradnjo oziroma razvoj in posodobitev na podlagi raziskav potreb uporabnikov;
- gradnja, posodabljanje in vzdrževanje gradivskih virov, zlasti jezikovnih korpusov;
- razvijanje, nadgradnja, posodabljanje in vzdrževanje govornih tehnologij za slovenščino in druge jezike, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- prilagajanje in uporaba semantičnih virov in tehnologij globokih nevronske mreže za semantično podporo jezikovnotehnološkim nalogam s področja slovenščine in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- razvijanje strojnega prevajanja za potrebe slovenščine in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- razvoj črkovalnika in pravopisno-slovničnega pregledovalnika;
- vključevanje v vzpostavljeno hrambno-distribucijsko infrastrukturo.

Kazalniki:

- izvedena analiza,
- oblikovan seznam jezikovnih virov in tehnologij za prednostno izgradnjo oziroma razvoj in posodobitev,
- obseg novega gradiva v korpusih,
- število izgrajenih/nadgrajenih gradivskih virov,
- število izgrajenih/nadgrajenih/posodobljenih/vzdrževanih tehnologij,
- število izgrajenih/nadgrajenih aplikacij in jezikovnih pripomočkov,
- obseg prosto dostopnega gradiva v vzpostavljeni hrambno-distribucijski infrastrukturi.

Ocenjena okvirna sredstva: 4.500.000 evrov.

Predvideni učinki: opremljenost jezikovne skupnosti s sodobnimi jezikovnimi tehnologijami, omogočenje sistematičnega jezikovnega raziskovanja s sodobnimi tehnologijami in na podlagi kakovostnih podatkov, omogočenje pomembnih in sodobnih jezikovnih informacij široki javnosti, omogočenje gradnje novih jezikovnih virov in tehnologij, omogočenje proste dostopnosti.

Nosilci: MJU, MK, MIZŠ (ARRS).

2.3.7 Digitalizacija

Prehod v digitalno okolje predvideva, da sčasoma vsa besedilna ali druga gradiva (avdio, video itn.), ki pomenijo kulturno in znanstveno dediščino, postanejo

(prosto) dostopna v digitalni obliki. Prosta dostopnost takšnih jezikovnih virov spodbuja njihovo uporabo v digitalnih medijih, skupaj z medsebojno povezljivostjo, in nudi empirično osnovo za razvoj jezikovnih tehnologij slovenskega jezika. Prost dostop omogočijo licence, kot so na primer Creative Commons, pri katerih se avtorice in avtorji odpovedo delu materialnih avtorskih pravic nad digitalnim izvirnikom, s čimer se omogoči ne samo pregledovanje, temveč tudi prenos in nadaljnje razširjanje ter dopolnjevanje jezikovnih virov.

Digitalizacija tako sodobnih kot starejših jezikovnih opisov in zagotavljanje njihovega prostega dostopa na spletu sta nujna. K temu se je Republika Slovenija dodatno zavezala tudi v nacionalni strategiji razvoja informacijske družbe *Digitalna Slovenija 2020*. V času veljavnosti resolucije 2007–2011 je bil prek spletnega vmesnika zagotovljen prost dostop do Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Slovenskega pravopisa 2001 in nekaterih drugih priročnikov. V času veljavnosti resolucije 2014–2018 se je število tako splošnih kot specialnih (npr. terminoloških) virov, ki so postali prosto dostopni prek spletnega vmesnika, pomembno povečalo, izboljšali so se tudi vmesniki (npr. na spletišču Fran in na portalu Centra za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani). Še posebej ob spodbudi konzorcija CLARIN.SI je začel rasti tudi nabor odprto dostopnih jezikovnih virov in jezikovnotehnoloških orodij, ki omogočajo digitalizacijo gradiv. V prihodnje bo treba spletno dostopnost v okvirih, ki jih določajo slovenski pravni red in mednarodno primerljive uzance, urediti še za čim več obstoječih in nastajajočih temeljnih in specialnih jezikovnih opisov ter samih podatkovnih baz z namenom vgradnje v sekundarne aplikacije kot tudi za nadaljnji razvoj jezikovnih tehnologij za slovenski jezik. Odprtost je tudi tehnološko pogojena, zato naj bi bili jezikovni priročniki in viri zapisani z ustreznimi mednarodnimi standardi in priporočili, kot so XML in standardi ISO, predvsem tistimi, izdelanimi v Tehničnem odboru TC 37 »Terminologija in drugi jezikovni viri«, pa tudi z drugimi tehničnimi priporočili, na primer Konzorcija za zapis besedil (Text Encoding Initiative, TEI).

V drugi polovici 20. stoletja so ob dialektoloških, folklorističnih, sociolingvističnih, antropoloških in drugih raziskavah nastale obsežne zbirke zvočnih posnetkov govorjenega jezika v analognem formatu, ki so danes del arhivov številnih raziskovalnih, izobraževalnih in kulturnih ustanov. To gradivo je zaradi svojega formata v pretežni meri nedostopno in ostaja povsem neizkoriščeno, predstavlja pa dragoceno nesnovno kulturno dediščino in hkrati pomemben vir za preučevanje govorjenega jezika v času in prostoru. Digitalizacija tovrstnih zvočnih virov govorjene slovenščine bo omogočila ustrezen prikaz njene izjemne prostorske in zvrstnostne raznolikosti. To je izjemnega pomena tudi za širšo javnost, ki bi imela preprost dostop do posnetkov v vseh slovenskih narečjih. Za izvedbo je potrebna vzpostavitev enotnega standarda za digitalizacijo, označevanje in opremljenost z ustreznimi metapodatki. Tako vzpostavljena arhivska zbirka mora biti na voljo tako splošni kot strokovni javnosti; posebno pozornost bo treba nameniti čim bolj popolni dokumentaciji ogroženih ali že izginulih govorov z obrobja slovenskega jezikovnega prostora, ki je lahko tudi pomemben vir za revitalizacijo jezika.

V Sloveniji obstaja že vrsta digitalnih knjižnic, ki omogočajo digitalni dostop do polnega besedila. Osrednja zbirka je Digitalna knjižnica Slovenije oziroma dLib, ki pa za večino starejšega slovenskega slovstva ponuja skenograme oziroma iz njih samodejno zajeta polna besedila, ki imajo zaradi starih izvirnikov precej napačno optično prepoznanih delov. Korekcije so zamuden, vendar potreben del izdelave kakovostnih čistopisov, ki jih je nato možno jezikovnotehnološko digitalno umestiti. Izdelovanje čistopisov starejše jezikovne produkcije je treba spodbujati tudi s pomočjo množičenja pri vnašanju in popravljanju jezikovnih virov – primer dobre prakse je Slovenska leposlovna klasika na Wikiviru.

Republika Slovenija mora podpirati znanstveno produkcijo v slovenskem jeziku, ki je dragocen vir slovenske terminologije in strokovnega izražanja. Možnosti za zajem, obdelavo podatkov in distribucijo takih besedil doslej niso bile polno izkoriščene. Z omogočanjem dostopa do del, kot so na primer objave v znanstvenih in strokovnih zbornikih in revijah, je mogoče ta besedila jezikovnotehnološko obdelati in dati na voljo

posameznim znanstvenim skupnostim za namene upravljanja terminologij tudi v okviru splošnega terminološkega portala kot dela prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini. Pri digitalizaciji gradiv je treba upoštevati še njihovo dostopnost za vse, tudi za ljudi z različnimi invalidnostmi. Nekaterih oblik formatov PDF t. i. pomožne tehnologije, kot so bralniki zaslona, ne morejo uporabljati oziroma vsebino prepoznavajo le kot sliko, ne pa tudi kot besedilo, zato ta gradiva mnogim, na primer slepim in slabovidnim, niso dostopna.

1. cilj: Spodbujanje digitalizacije in omogočanje prostega dostopa za vse obstoječe jezikovne vire in priročnike, ki predstavljajo kulturno dediščino, in za znanstveno produkcijo, vezano na slovenski jezik

Ukrepi:

- digitaliziranje obstoječega pisnega in govorjenega slovenskega gradiva (na način, da je digitalizirano gradivo dostopno slovenskim govornim sintezam, npr. Govorec, eBralec itn.) ter shranjevanje tega v kar najbolj odprtem dostopu;
- spodbujanje projektov, ki bi tudi s pomočjo množičenja prispevali k digitalizaciji predhodno nedigitalnih virov ali neredigiranih digitalnih virov (po vzoru projekta Wikivir: Slovenska leposlovna klasika kot primera dobre prakse);
- spodbujanje projektov (znanstvenih projektov, študentskih nalog itn.), ki bi omogočili zbiranje, snemanje in digitalizacijo starejšega in sodobnega nestandardnega jezikovnega gradiva z različnimi raziskovalnimi tehnikami, npr. s standardiziranimi dialektološkimi vprašalnici, vodenimi pogovori, zajemom spontanega govora itd., tudi prek množičenja;
- dodelitev infrastrukturnih raziskovalnih sredstev tistim programom, ki vsebujejo digitalizacijo pisne kulturne dediščine (ta ne zajema le izdelave skenogramov, temveč tudi čistopise, za pomembne dokumente pa tudi tekstnokritične izdaje) ter digitalizacijo ali prilagajanje digitalnemu okolju jezikovnih virov in priročnikov za slovenščino, in tistim, ki zagotavljajo spletni dostop do celotnih besedil znanstvene produkcije v slovenskem jeziku;
- v mehanizmu izbire projektov, katerih namen je produkcija jezikovnih virov in priročnikov, financiranih z javnimi sredstvi, se vgradi zahteva, ki zagotavlja, da so izdelani jezikovni viri in priročniki kar najbolj odprti, standardizirani in dostopni tudi prek spleta;
- spodbujanje digitalizacije pisnega in avdio-vizualnega gradiva v arhivih slovenskih skupnosti zunaj Slovenije.

Kazalniki:

- število digitaliziranih del pisne kulturne dediščine,
- število digitaliziranih priročnikov za slovenščino,
- število dostopnih digitaliziranih besedil znanstvene produkcije v slovenščini.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.000.000 evrov.

Predvideni učinki: večja dostopnost del pisne kulturne dediščine, povečanje števila digitaliziranih del pisne kulturne dediščine, priročnikov za slovenščino in besedil znanstvene produkcije.

Nosilci: MK, MJU, SAZU, MIZŠ.

2. cilj: Spodbujanje digitalizacije arhivskega zvočnega gradiva in vzpostavitev prosto dostopne digitalne platforme starejšega narečnega govorjenega jezika 20. stoletja (fonogramskega arhiva)

Ukrepi:

- priprava enotnih standardov za digitalizacijo analognega zvočnega arhivskega gradiva;
- digitaliziranje zvočnega arhivskega gradiva;
- spodbujanje znanstvenih, študentskih in kulturnih projektov, ki bi prispevali k zbiranju in digitalizaciji zvočnega arhivskega gradiva različnih ustanov, zlasti k dokumentaciji ogroženih in izginulih govorov v Sloveniji in v arhivih slovenskih skupnosti zunaj Republike Slovenije;
- dodelitev infrastrukturnih raziskovalnih sredstev tistim programom, ki načrtujejo digitalizacijo zvočnih virov in njihovo spletno objavo.

Kazalniki:

- standard za digitalizacijo arhivskega zvočnega gradiva,
- število ur digitaliziranih zvočnih posnetkov,
- dostop do digitaliziranega zvočnega gradiva.

Ocenjena okvirna sredstva: 700.000 evrov.

Predvideni učinki: večja dostopnost nesnovne kulturne dediščine v obliki zvočnega gradiva, povečanje količine digitaliziranih analognih zvočnih virov starejšega govorjenega jezika.

Nosilec: MK.

3. cilj: Povečana produkcija in dostopnost kakovostnih e-knjig v slovenščini

Ukrepa:

- finančno podpiranje izdajanja kakovostnih e-knjig v slovenščini, bodisi izvirno slovenskih knjig bodisi prevodov;
- nadaljnje vključevanje e-knjig v ponudbo knjižnic.

Kazalniki:

- število novih e-knjig v slovenščini,
- število novih e-knjig v knjižnicah,
- izposoja e-knjig v knjižnicah.

Ocenjena okvirna sredstva: 700.000 evrov.

Predvideni učinki: večja dostopnost slovenskih bralnih besedil v sodobnih tehnikah in zato manj odpovedovanja slovenščini zaradi lažje dostopnosti tujejezičnih ustreznih; večanje jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Nosilec: MK.

2.3.8 Osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja

Na področju jezikovne opremljenosti za osebe s posebnimi potrebami so kot posebna področja, ki presegajo splošno opremljenost jezika z jezikovnimi viri in orodji, poudarjeni predvsem slovenski znakovni jezik, pripomočki za slepe in slabovidne, prilagojeni načini sporazumevanja z gluhoslepimi in pripomočki za gluhoslepe, pripomočki za osebe z govorno-jezikovnimi težavami ter tehnični pripomočki za osebe z disleksijo (z bralno-napisovalnimi težavami).

Razvijanje slovenskega znakovnega jezika izhaja iz določil *Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika*. Resolucija spodbuja vse dejavnosti, ki so del rednega

izvajanja določil zakona. Izven teh se osredotoča na nove možnosti, ki jih prinašajo sodobne tehnologije, ter spodbuja razvoj infrastrukture, ki omogoča, da lahko gluhe osebe uveljavljajo pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh postopkih pred državnimi organi, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe, prav tako pa tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi jim gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njihovih potreb. Med deli infrastrukture, namenjenimi zadovoljevanju teh potreb, so predvsem razvoj multimedijskega slovarja znakovnega jezika ter vse tehnološke aplikacije, ki vključujejo znakovni jezik (na primer servisi za tolmačenje znakovnega jezika s pomočjo video povezave, sistemi za samodejno razpoznavo znakovnega jezika in podobni). Posebna pozornost bo namenjena tudi slovnici slovenskega znakovnega jezika, ki je temelj za uspešno standardizacijo slovenskega znakovnega jezika in s tem krepitev jezikovne zmožnosti maternih govork in govorcev slovenskega znakovnega jezika, pa tudi za izdelavo kakovostnih gradiv za učenje slovenskega znakovnega jezika kot drugega jezika.

Razvijanje uspešnih načinov sporazumevanja gluhoslepih je temeljna strokovna naloga za uspešno opravljanje del na področju gluhoslepote in za vključevanje oseb z gluhoslepoto v družbo. Ti načini se lahko razvijajo le skupaj z ljudmi z gluhoslepoto, ki ga bodo uporabljali. Pri tem pa jim morajo pomagati strokovnjakinje in strokovnjaki. Infrastruktura, ki omogoča gluhoslepim vključevanje v družbo in zadovoljevanje temeljne pravice do uporabe lastnega načina sporazumevanja, so vsi tehnični pripomočki in aplikacije, namenjene gluhoslepim, ter razvoj multimedijskega slovarja načinov sporazumevanja z gluhoslepimi.

Infrastruktura, namenjena slepim in slabovidnim osebam, vključuje velik del tehnoloških rešitev in aplikacij, ki so namenjene vsem govorcem in govorkam. Med njimi so izpostavljeni predvsem vsi sistemi za avtomatsko razpoznavo in sintezo govora ter jezikovni viri, potrebni za izgradnjo teh sistemov. Poleg osnovnih sistemov resolucija spodbuja razvoj, posodabljanje in nadgrajevanje jezikovno specifičnih tehnologij, vključenih v dodatke, namenjene slepim in slabovidnim, kot na primer v naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralnike zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročne) bralnike z izgovorom besedila itn. Eno od pomembnih področij sta tudi lokalizacija programske opreme, namenjene slepim in slabovidnim, ter tehnološka podpora jezikovno specifičnim potrebam za delo z brajico.

Za osebe z disleksijo (bralno-napisovalnimi težavami) so pomembni posebni tehnični pripomočki, na primer elektronski bralniki – naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralniki zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročni) bralniki z izgovorom besedila, pametna pisala in podobno.

Za osebe z motnjo v duševnem razvoju in druge osebe, ki težje berejo in razumejo prebrano (na primer osebe po poškodbi glave), je pomemben razvoj sodobnih tehnoloških aplikacij, ki (hkrati s poenostavitvijo vsebine) omogočajo lažje branje besedila (t. i. lahko branje).

Cilj: Opremljenost oseb s posebnimi potrebami s prilagojenimi jezikovnimi in jezikovnotehnološkimi pripomočki ter orodji

Ukrepi:

- podpiranje Inštituta za slovenski znakovni jezik, ki skrbi za povezovanje, zbiranje, razvoj in distribucijo jezikovnih virov in tehnologij za področje slovenskega znakovnega jezika;
- opis sodobne norme, standardizacija ter spodbujanje znanstvenoraziskovalnega dela na področju slovenskega znakovnega jezika in posodobitev slovenskega brajevega točkopisa;
- izdelava zvočnih in video knjig za uporabnike SZJ (na primer za razvijanje bralne pismenosti oseb s posebnimi potrebami);

- izvajanje posebnih dejavnosti ter izdelava, posodabljanje in nadgrajevanje virov in orodij za komunikacijo s slepimi in slabovidnimi, gluhi in naglušni, z gluhoslepimi ter osebami z disleksijo in motnjo v duševnem razvoju, ki omogočajo izboljšanje njihove sporazumevalne zmožnosti.

Kazalniki:

- dvig sredstev za delovanje Inštituta za slovenski znakovni jezik,
- število znanstvenoraziskovalnih del na področju slovenskega znakovnega jezika, prilagojenih načinov sporazumevanja s slepimi, slabovidnimi in gluhoslepimi, jezika oseb z disleksijo in motnjo v duševnem razvoju,
- priročniško gradivo z opisom značilnosti standardne zvrsti slovenskega znakovnega jezika,
- število novih zvočnih in video knjig,
- število izvedenih dejavnosti ter izdelanih, posodobljenih in nadgrajenih virov in orodij za komunikacijo za osebe s posebnimi potrebami.

Ocenjena okvirna sredstva: 650.000 evrov.

Predvideni učinki: izdelava orodij za komunikacijo oseb s posebnimi potrebami s ciljem, da se povečajo njihove sporazumevalne zmožnosti, boljša opremljenost oseb s posebnimi potrebami s prilagojenimi jezikovnimi in jezikovnotehnološkimi pripomočki ter orodji kot v letu 2020.

Nosilci: MDDSZ, MK, MIZŠ (ARRS).

2.4 Zakonodajni in drugi pravno veljavni dokumenti slovenske jezikovne politike

Nadaljnje formalnopravno uokvirjanje slovenske jezikovne politike je potrebno, pri tem pa je treba tehtati med večjo ali manjšo ustreznostjo urejanja bodisi s »krovnim« zakonodajnim aktom bodisi s posameznimi določbami posebnih področnih zakonov, uredb in drugih aktov, ki se dotikajo jezikovne rabe.

Za ovrednotenje in predloge morebitnega revidiranja in nadgrajevanja formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije je prvenstveno zadolžena Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo, ob tem pa tudi vsak posamezni organ, pristojen za zakonodajo na svojem področju. Formalnopravni okvir jezikovne politike mora izhajati iz nekaterih splošnih načel:

- Formalnopravna določila v zvezi s statusom, obvezno rabo in obveznim znanjem slovenščine ter drugih jezikov morajo biti jasna, zavezujoča, splošno sprejemljiva v javnosti, medsebojno usklajena in realno izvedljiva z natančno predvidenimi jezikovnonačrtovalnimi koraki, seveda pa tudi vsebinsko skladna z Ustavo Republike Slovenije in pravnim redom Evropske unije.
- Zdaj veljavna zakonska in druga pravna določila, ki zadeve v zvezi z jeziki urejajo le načelno, bodisi z zagotavljanjem prednostnega položaja slovenščine bodisi z zagotavljanjem pravic govorkam in govorcem slovenščine ter drugih jezikov, pa so bila v času od svojega sprejetja neuresničena, sistematično neupoštevana ali drugače prezrta, je treba izločiti iz zakonodaje ali jih dopolniti v skladu s prejšnjim odstavkom.
- Zakonska določila glede položaja, obvezne rabe in znanja jezikov morajo ustrezati pravno ter demokratično legitimnim sporazumevalnim potrebam državljanek in državljanov, drugih prebivalcev in prebivalcev Republike Slovenije ter drugih govork in govorcev slovenščine.

- Zakonska določila naj odločilne subjekte v slovenski jezikovni situaciji jasno zavezujejo k jezikovnemu in jezikovnonačrtovalnemu ravnanju, ki bo skladno s cilji tega jezikovnopolitičnega programa.

Zakon o javni rabi slovenščine je bil sprejet leta 2004 in v nekaterih točkah dopolnjen leta 2010. V letih od njegovega sprejema so se na nekaterih področjih javnega življenja, ki ga ureja, pokazale nove okoliščine, ki napeljujejo na možnost generalne novelacije zakona. Premislek o spremembi zakonodaje pa mora temeljiti na skrbnem pregledu uresničevanja (tudi v obliki študij jezikovne situacije) in na upoštevanju nekaterih že zaznanih področij, ki bi potrebovala pravno preureditev.

Že evidentirana vsebinsko in izvedbeno problematična mesta v veljavnem formalnopravnem jezikovnopolitičnem okviru Republike Slovenije so med drugim: (1) *Navodilo o ugotavljanju jezikovne ustreznosti firme pravne osebe zasebnega prava oziroma imena fizične osebe, ki opravlja registrirano dejavnost, pri vpisu v sodni register ali drugo uradno evidenco* (Uradni list RS, št. 53/2006), ki izhaja iz 19. člena Zakona o javni rabi slovenščine, postopek ugotavljanja slovenskosti premalo objektivizira, saj kot merilo ustreznosti firme navaja tako reprezentativne korpusse kot nekaj meril, vezanih na izvor in zgodovinski razvoj. Ta ohlapnost dopušča preveč arbitrarnosti pri odločanju o ustreznosti poimenovanja, zato je treba navodilo izboljšati. (2) Določila o potrebnem znanju slovenščine in drugih jezikov za posamezne poklice in druge namene (*Zakon o javni rabi slovenščine, Uredba o potrebnem znanju slovenščine za posamezne poklice oziroma delovna mesta v državnih organih in organih samoupravnih lokalnih skupnosti ter pri izvajalcih javnih služb in nosilcih javnih pooblastil*, področni zakoni); znanje slovenščine na različnih stopnjah je mogoče glede na veljaven certifikatni sistem dejansko zahtevati samo od tujih govork in govorcev slovenščine; za domače govorce in govorce slovenščine velja, da svoje jezikovno znanje izkazujejo s stopnjo izobrazbe. Hkrati bi vsaj za zaposlitve v javnem sektorju morali formalnopravno in vsebinsko uskladiti zahteve po certificiranem znanju slovenščine in drugih jezikov ter poskrbeti za njihovo primerljivost z lestvicami Skupnega evropskega jezikovnega okvira. Zdaj veljavni certifikatni sistem za slovenščino kot tuji jezik, ki je tudi mednarodno priznan, mora dobiti zakonsko pravno podlago. (3) Določila o slovenščini kot učnem jeziku slovenskih javnih visokošolskih ustanov; pravni okvir mora zagotoviti nadaljnjo krepitev slovenščine kot učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu in kot znanstvenega jezika, hkrati pa zagotoviti tako prožno jezikovno ureditev, ki bo omogočala nadaljnjo krepitev kakovostnega mednarodnega visokošolskega in znanstvenega sodelovanja.

1. cilj: Zagotovitev raziskovalno oziroma empirično podprtih podlag za formalnopravno uokvirjanje slovenske jezikovne politike

Ukrepi:

- raziskave jezikovnih situacij, rab, stališč ipd., povezanih s formalnopravnim okvirom jezikovne ureditve Republike Slovenije (že vzpostavljenim okvirom in možnim novim);
- sistematično vrednotenje in pregledovanje učinkov formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije (usklajuje Služba za slovenski jezik);
- priprava celovitega pregleda in ocene slovenske jezikovne situacije za potrebe priprave naslednjega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Kazalniki:

- število ciljnih raziskav o vidikih slovenske jezikovne situacije,
- število evalvacij in predlogov za revidiranje formalnopravnega okvira,
- pripravljen pregled in ocena slovenske jezikovne situacije.

Ocenjena okvirna sredstva: 150.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejši formalnopravni okvir slovenske jezikovne politike in celovita ocena slovenske jezikovne situacije glede na različne vidike (vitalnost javnih domen jezika, potrebe različnih tipov govorcev, tudi v zamejstvu, izseljenstvu, zdomstvu), ki bosta služila za pripravo novega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Nosilci: MK in druga pristojna ministrstva.

2. cilj: Analiza sistemskih predpisov o jezikovnih pravicah

Ukrepa:

- analiza predpisov, ki urejajo pravice v zvezi z rabo jezika (zlasti ZJRS, ZIMI, ZUSZJ, ZPP, ZKP, ZNP in ZS) z namenom oblikovanja in vložitve morebitnih predlogov spremembe predpisov, ki bi zagotovili večjo sistemsko skladnost in/ali poenostavili postopek uveljavljanja pravic,
- analiza in prilagoditev sorodnih skupin jezikovnih uporabnic in uporabnikov (npr. senzorni invalidi in invalidke, ljudje z motnjami v duševnem zdravju).

Kazalnika:

- število opravljenih analiz oziroma obseg analiziranega gradiva,
- število vključenih analognih ranljivih skupin.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: vsebinska optimizacija jezikovnih pravic, jasnejša pravna in dejanska razmerja, lažje uveljavljanje pravic upravičenk in upravičencev, lažje omogočanje pravic upravičenkam in upravičencem, večja enakopravnost in vključevalnost družbe.

Nosilci: MK, MJU, MDDSZ, MP.

3. cilj: Povečanje stopnje izvajanja normativno urejenih jezikovnih pravic različnih posebnih skupin uporabnic in uporabnikov

Ukrepi:

- ozaveščanje in izobraževanje uradnih oseb, ki izvajajo upravne postopke in storitve, povezane z jezikovnimi pravicami posebnih skupin;
- ozaveščanje jezikovnih uporabnic in uporabnikov iz različnih ranljivih skupin oziroma posebnih skupin uporabnic in uporabnikov;
- spodbujanje pregledovanja in inšpekcijskega nadzora izvajanja jezikovnih pravic ranljivih skupin oziroma posebnih skupin uporabnikov.

Kazalnika:

- število izvedenih seminarjev, delavnic, izobraževanj,
- število izvedenih inšpekcijskih nadzorov.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: višja stopnja uveljavljanja predvidenih pravic in izvajanja veljavnih predpisov; demokratičnejša, enakopravnejša in bolj vključevalna družba.

Nosilci: MK, MJU, MDDSZ.

4. cilj: Povečanje stopnje izvajanja inšpekcijskega nadzora jezikovnega vidika proizvodov in storitev na trgu, poslovanja s strankami ter aktov in notranjega poslovanja pravnih in fizičnih oseb

Ukrepi:

- ozaveščanje o pravicah in možnostih ukrepanja ob sumu na kršitev jezikovnih vidikov proizvodov in storitev na trgu, poslovanja s strankami (tudi pacientk in pacientov) ter aktov in notranjega poslovanja pravnih in fizičnih oseb;
- ozaveščanje o rabi slovenščine na spletnih straneh;
- doslednejše preverjanje jezikovnega vidika, ki ga opravljajo tržni inšpektorat in druge pristojne institucije.

Kazalnika:

- število ozaveščevalnih akcij,
- število izvedenih inšpekcijskih nadzorov.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: ustrezna informiranost potrošnikov o izdelkih in storitvah, omogočanje zakonsko zagotovljenih pravic, promocija slovenščine.

Nosilci: MK, MGRT, MZ, MKGP.

5. cilj: Zagotovitev jasnejše in usklajene zakonodaje glede poimenovanja različnih ustanov, trgovin, lokalov in javnih napisov ter njeno uveljavljanje

Ukrepi:

- proučitev morebitnih neskladij v zakonodaji, ki ureja problematiko poimenovanja različnih ustanov, trgovin, lokalov in javnih napisov v slovenščini;
- povečan nadzor inšpekcijskih služb;
- jezikovno ozaveščanje in izobraževanje splošnih jezikovnih uporabnic in uporabnikov, jezikovnih uporabnic in uporabnikov, ki registrirajo poslovne subjekte, in uradnic in uradnikov, ki registracijo urejajo.

Kazalniki:

- potrebne spremembe v zakonodaji,
- število inšpekcijskih ukrepov,
- število izobraževanj in ozaveščevalnih akcij.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov.

Predvideni učinki: poenotenost področnih jezikovnih predpisov, jezikovna krajina, usklajena s pravnimi predpisi, promocija slovenščine.

Nosilec: MK.

2.5 Slovenščina kot uradni jezik Evropske unije

Slovenščina je z vključitvijo med uradne jezike Evropske unije pridobila večji mednarodni pomen na simbolni ravni, predvsem pa veliko operativnih možnosti za sodelovanje pri raziskovanju in uporabi jezikov v skupnosti s 24 uradnimi jeziki.

Večjezičnost je načelo, vpisano v pravne temelje Evropske unije. Njene bistvene poteze so določene v ustanovitvenih pogodbah, Uredbi Sveta št. 1 iz leta 1958 in pristopnih aktih vsake nove države članice, ki se odloči, da bo svoj državni jezik uveljavila kot enega uradnih jezikov evropske nadnacionalne skupnosti. Utemeljena je s potrebo po demokratičnosti, preglednosti in pravni varnosti za vse državljane Evropske unije. Zato so pravni akti Evropske unije dostopni v vseh uradnih jezikih; na zasedanjih Evropskega parlamenta, Evropskega sveta in Sveta Evropske unije pa tudi sestankih nekaterih delovnih skupin je zagotovljeno tolmačenje, večina spletnih strani institucij Evropske unije je večjezičnih, državljani in pravne osebe lahko komunicirajo z institucijami Evropske unije v svojem jeziku. Ta ureditev ima dovolj zagovornikov v Evropski uniji, da ni videti ogrožena – težko si je predstavljati skupnost, ki bi se temu odpovedala, saj to prav gotovo ne bi bila več skupnost, v kateri je 27 držav. Večjezično komuniciranje organov Evropske unije z državljani in institucijami pomeni redno vsakodnevno zagotavljanje prevajanja in tolmačenja v vse uradne jezike Evropske unije s pomočjo urejenega institucionalnega ustroja, v katerem delujejo dobro organizirani oddelki za posamezni jezik. Na politični ravni si mora Slovenija prizadevati, da ob institucionalnih spremembah Evropske unije ne bo prišlo do krčenja jezikovnih oddelkov na škodo načela večjezičnosti nasploh ter jezikov z manjšim številom govork in govorcev. Prav tako je ob vse večji uporabi strojnega prevajanja in zniževanja števila stalno zaposlenih jezikoslovc in jezikoslovc ter povečevanja pogodbenega prevajanja treba bedeti nad tem, da bo še naprej zagotovljen ustrezen nadzor kakovosti.

Državni organi Republike Slovenije lahko tudi sami naredijo več za promocijo večjezičnosti in slovenskega jezika kot uradnega jezika Evropske unije s tem, da dosledno uporabljajo slovenščino na vseh sestankih, sejah, zasedanjih, konferencah in podobnih dogodkih v Evropski uniji in doma, kjer je na voljo tolmačenje, pa tudi v pisnih komunikacijah z institucijami in organi Evropske unije.

Tudi v obdobju 2021–2025 naj v razmerju do institucij in organov Evropske unije ostaja aktualno zagovarjanje stališča, da uveljavljanje načela prostega pretoka oseb, blaga, storitev in kapitala ne sme izpodkopavati jasne domicilnosti uradnega jezika posamezne države članice na njenem ozemlju ter da ima država pravico do pravnih varovalk in drugih mehanizmov za nevtralizacijo neugodnih jezikovnopoličnih posledic prostega pretoka.

Strokovna terminologija je ključna za delovanje Slovenije na številnih ravneh. Zato je treba prizadevanja državne jezikovne politike usmeriti na opremljanje jezika in tudi jezikovno usposabljanje strokovnjakinj in strokovnjakov na vseh področjih. Naloga državne in javne uprave je zagotavljati sistematično in usklajeno delovanje ključnih resorjev v skrbi za jezikovni razvoj.

V obdobju od vključitve Slovenije v Evropsko unijo in veljavnosti prejšnjih dveh resolucij smo priča razvoju sodelovanja med slovenskimi oddelki institucij in organov Evropske unije ter organi in ustanovami Republike Slovenije, ki omogoča redno posvetovanje, pri čemer je aktivna vloga slovenskih oddelkov Evropske unije vse večja, slovenska stran pa se odziva na konkretno izražene potrebe.

1. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije

Tako kot v obdobju prejšnje resolucije je tudi v prihodnjem obdobju treba redno zagotavljati ustrezno strokovno, jezikoslovno, terminološko pomoč slovenskim prevajalkam in prevajalcem ter tolmačkam in tolmačem v institucijah Evropske unije, da bodo lahko pripravljali zanesljivo slovensko različico zakonodaje Evropske unije in zagotavljali ustrezno tolmaško podporo na sestankih in zasedanjih, pa tudi prevajalkam in prevajalcem ter tolmačkam in tolmačem v Sloveniji, ki nas jezikovno predstavljajo v

mednarodni skupnosti. Zlasti pomembno bo še intenzivnejše sodelovanje v obdobju, ko bo Slovenija znova predsedovala Svetu Evropske unije.

Ukrep:

- redna podpora slovenskim oddelkom v institucijah Evropske unije in državnim organom Republike Slovenije pri jezikovnih vprašanjih v kontekstu slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije; povezovanje prevajalcev, pravnikov in tolmačev iz institucij Evropske unije z jezikoslovno, pravno in strokovno sfero v Republiki Sloveniji.

Kazalniki:

- posodobljeni imeniki za terminološko posvetovanje,
- odzivna pomoč resornim organom in slovenskim oddelkom institucij Evropske unije,
- usklajen zahtevk resornih organov za tolmačenje "na zahtevo" v delovnih skupinah Sveta Evropske unije (dvakrat letno).

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno prevajanje in tolmačenje v institucijah Evropske unije in potrjevanje terminologije Evropske unije.

Nosilci: MZZ, vsa ministrstva in vladne službe.

2. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine v kontekstu predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021

Ukrep:

- zagotovitev dodatnih ciljnih jezikovnih usposabljanj v državni upravi, ki jih zagotovi Upravna akademija pri Ministrstvu za javno upravo za potrebe predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije.

Kazalnik:

- število izvedenih usposabljanj.

Ocenjena okvirna sredstva: financirano v okviru proračuna za predsedovanje.

Predvideni učinek: omogočena učinkovita jezikovna podpora predsedovanju Slovenije Svetu Evropske unije.

Nosilec: MJU.

Seznam kratic

ARRS	– Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
JAK	– Javna agencija za knjigo Republike Slovenije
MDDSZ	– Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MGRT	– Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZŠ	– Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MJU	– Ministrstvo za javno upravo
MK	– Ministrstvo za kulturo
MKGP	– Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	– Ministrstvo za notranje zadeve
MP	– Ministrstvo za pravosodje
MZ	– Ministrstvo za zdravje
MZI	– Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ	– Ministrstvo za zunanje zadeve
NAKVIS	– Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu
SAZU	– Slovenska akademija znanosti in umetnosti
UN	– Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti
UOIM	– Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov
USZS	– Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu
VŠZ	– visokošolski zavodi
ZRC SAZU	– Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti